ਸੱਚਿਦਾਨੰਦ ਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਆਪਿ ਨਾਮ ਚਿਦਾਨੰਦ ਸ੍ਵਰੂਪ ਜੀਵ ਰੂਪ ਭੀ ਆਪਿ ਹੈ ਤਾਂਸੇ ਭਿੰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਹੇਤੂ ਤੇ (ਸੋਇ) ਨਾਮ ਸੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੀਵਾਦੀ ਭੇਦ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਅੰਜਨ ਰੂਪ ਅਗਯਾਨ ਸੇ ਰਹਿਤ ਨਿਰੰਜਨ ਰੂਪ ਹੈ ਤਾਂਤੇ ਤਿਸ ਮੈ ਜੀਵਾਤਮ ਰੂਪ ਵਸਤੂ ਕਾ ਭੇਦ ਨਾ ਹੋਣੇ ਸੇ ਸੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਰਬ ਭੇਦੋਂ ਸੇ ਰਹਿਤ ਅਦ੍ਵਤੀ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਕਾ ਜਾਨਨਾ ਈਸ੍ਵਰ ਕੀ ਆਗਯਾ ਰੂਪ ਵੇਦ ਪਰਮਾਣ ਸੇ ਹੀ ਹੋਵੇ ਹੈ ॥ ਪ੍ਰਸ੍ਨ—ਹੇ ਭਗਵਨ ਜੈਸਾ ਆਪਨੇ ਵੇਦ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸੇ ਜਾਨਨੇ ਯੋਗਯ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੀ ਜੀਵ ਕੇ ਵਾਸਤਵ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕੋਂ ਕਹਯਾ ਹੈ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਕਾ ਗਯਾਨ ਕੈਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਹੈ॥ ਉਤ੍ਰ (ਜਿਨਿ ਸੇਵਿਆ ਤਿਨ ਪਾਇਆ ਮਾਨੁ) ਜਿਨ ਪੁਰਖੋਂ ਨੇ ਈਸ਼੍ਵਰ ਤਥਾ ਗੁਰੋਂ ਕੀ ਭਕ੍ਤੀ ਸੇ ਸੇਵਨ ਕਰਾ ਹੈ ਤਿਨੋਂ ਨੇ ਨਿਸਕਾਮ ਹੋਇ ਕੇ ਗੁਰੂ ਈਸ਼੍ਵਰ ਦੋਨੋਂ ਕੇ ਸੇਵਨ ਦ੍ਵਾਰਾ ਯਥਾਰਥ ਗਯਾਨ ਕੇ ਹੇਤੂ ਰੂਪ ਵੇਦ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕੋਂ ਪਾਯਾ ਹੈ॥ ਪ੍ਰਸ੍ਨ—ਹੇ ਗੁਰੋ ਈਸਰ ਕੀ ਭਗਤੀ ਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੂਏ ਵੇਦ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੋਂ ਕਿਆ ਲਾਭ ਦੀਆ ਹੈ ॥ ਉਤ੍ਰ-- (ਨਾਨਕ ਗਾਵੀਐ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨੁ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹੇਂ ਹੈਂ ਹੇ ਸਿਖ੍ਯ ਈਸ੍ਵਰ ਕੀ ਭਗਤੀ ਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੂਏ ਵੇਦ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਨੋਂ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਯਹ ਬੋਧਨ ਕਰਾ ਹੈ ਜੋ ਮਾਯਾ ਸਾਥ ਮਿਲਿਆ ਹੂਆ ਚੇਤਨ ਹੈ ਸੋ ਸਤ ਸੰਕਲਪਾਦੀ ਗੁਣੋਂ

ਵਾਲੇ ਗੁਣੀ ਪਰਮੇਸ਼੍ਵਰ ਕਾ ਪੁਨਾ (ਨਿਧਾਨੁ) ਨਾਮ ਸਰਬ ਜਗਤ ਕੇ ਲੈ ਕਾ ਸਥਾਨੁ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਕਾ ਲਛਨਾ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦ੍ਵਾਰਾ ਵਾਸਤਵ ਨਿਰਗੁਣ ਸੁਧ ਸ੍ਵਰੂਪ ਵੇਦ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨੇ ਗਾਵੀਏ ਨਾਮ ਕਹਤਾ ਹੈ ਸੋ ਭਾਗਤਜਾਗ ਲਛਨਾ ਪੂਰਬ ਲਿਖਆਏ ਹੈਂ ਦੇਖ ਲੇਨੀ। ਅਥਵਾ ਤਿਸ ਵੇਦ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨੈ ਸਤਜਾਦੀ ਸ੍ਵਰੂਪ ਲਖਜਣ ਗੁਣੋਂ ਵਾਲੇ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਕਾ ਪੁਨਾ ਨਿਧਾਨੁ ਨਾਮ ਸਰਬ ਜਗਤ ਕੇ ਉਪਾਦਾਨ ਔ ਨਿਮਿਤ ਕਾਰਣ ਰੂਪ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਕਾ ਅਖੰਡ ਸ੍ਵਰੂਪ ਗਾਵੀਐ ਨਾਮ ਕਹਿਆ ਹੈ ਔ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਨੇ ਅਧਿਕਾਰੀਓਂ ਕੋਂ ਯਹ ਲਾਭ ਦੀਆ ਹੈ ਅਥਵਾ ਗੁਣੀ ਔਰ ਨਿਧਾਨ ਪਦ ਦੋਨੋਂ ਵੇਦਾਦੀ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈਂ ਸੋ ਕੈਸਾ ਵੇਦ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ਗੁਣੀ ਨਾਮ ਨਿਰਦੋਖਤਾ ਆਦੀ ਗੁਣੋਂ ਵਾਲਾ ਹੈ ਪੁਨਾ ਨਿਧਾਨੁ ਨਾਮ ਯਥਾਰਥ ਗਜਾਨ ਕਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ ਐਸੇ ਸ਼੍ਰੁਤੀਆਂ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਵਿਦ੍ਵਾਨੋਂ ਨੇ ਗਾਵੀਆਂ ਹੈਂ ਸਬਦ ਮੈ ਉਲਟਾ ਜਨਾਂਵਨਾ ਔਰ ਠਗੀ ਆਦਿਕੋਂ ਕੀ ਇਛਾ ਕਰਕੇ ਕਹਿਆ ਹੂਆ ਸਬਦ ਦੋਸ ਸੰਯੁਕ੍ਤ ਹੋਵੇ ਹੈ ਵੇਦਾਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮੈ ਯਹ ਕੋਈ ਦੋਸ ਨਹੀਂ ਹੈ ਨਿਰਦੋਸ ਹੈ ਔਰ ਸਚੇ ਗਿਆਨ ਕਾ ਜਨਕ ਹੈ ਯਾਤੇ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨ ਹੈ ਭਾਵ ਜਬ ਭਗਤੀ ਸੇ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੇ ਹੈ ਤਬ ਵੇਦ ਕੇ ਅਰਥ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਹੋਨੇ ਸੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੇ ਸ੍ਵਰੂਪ ਭੂਤ ਗੁਣ ਤਥਾ ਉਪਲਖਜਣ ਸ੍ਵਰੂਪ ਗੁਣ ਔਰ ਪ੍ਰਪੰਚ ਕੀ ਉਤਪਤੀ ਲੈਤਾ ਕੇ ਅਧਾਰ ਕੋਂ

ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਜਨ ਗਾਯਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ॥ ਤਥਾ--ਯਸਯ

ਦੇਵੇ ਪਰਾਭਕ੍ਤਿਰ ਯਥਾ ਦੇਵੇ ਤਥਾ ਗੁਰੌ ਤਸ੍ਯੈ

ਤੇ ਕਥਿਤਾਹਯਰਥਾਃ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੰਤੇ ਮਹਾਤਮਨਃ

ਸ੍ਵੇਤਾ ਸੁਰਤ ਉਪਨਿਖਯਦ ਅਧਯਾਯ ੬ ਮੰਤ੍ਰ ੩੨ ॥

ਅਰਥ—ਜਿਸਕੀ ਗੁਰੂ ਤਥਾ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਮੈ ਤੁਲਯ ਭਗਤ ਹੈ ਤਿਸ ਮਹਾਤਮਾ ਕੋਂ ਵੇਦ ਕਥਿਤ ਅਰਥ ਆਪਨੇ ਆਪ ਹ੍ਰਿਦੈ ਮੈ ਪ੍ਰਕਾਸ ਹੋਵੇ ਹੈਂ ॥ ਪ੍ਰਸ੍ਨ--ਹੇ ਭਗਵਨ ਜਬ ਈਸ੍ਵਰ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸੇ ਗਯਾਨ ਵਾਨ ਪੁਰਖੋਂ ਕੋ ਵੇਦ ਕਾ ਅਰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੂਆ ਹੈ ਤਾਂਤੇ ਸੋ ਗਯਾਨ ਵਾਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੇ ਗੁਣ ਤਥਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕੋਂ ਗਾਯਨ ਕਰੇ ਹੈ ਤਬ ਜਿਗਯਾਸੂ ਜਨੋਂ ਕੋਂ ਕਿਆ ਕਰਤਬਯ ਹੈ ॥ ਉਤ੍ਰ (ਗਾਵੀਐ ਸੁਣੀਐ ਮਨਿ ਰਖੀਐ ਭਾਉ) ਜਿਸ ਕਾਲ ਮੈ ਗਯਾਨ ਵਾਨ ਪੁਰਖ ਆਤਮਾ ਕੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਤੇ ਗਾਯਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਤਿਸ ਕਾਲ ਮੈ ਅਧਿਕਾਰੀਓਂ ਕੋ ਆਤਮਾ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਤੇ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਣਾ ਯੋਗਯ ਹੈ ਸ੍ਰਵਣ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਾ ਹੈ ਏਕ ਤੋ ਗੁਰੁ ਮੁਖ ਸੇ ਸ੍ਰੋਤ੍ਰ ਸੰਬੰਧੀ ਮਹਾ ਵਾਕਯ ਕਾ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਣਾ ਜਿਸਕੇ ਸ੍ਰਵਣ ਸੇ ਆਤਮਾ ਕਾ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਤੇ ਅਨੁਭਵ ਹੋਵੇ ਹੈ ਔਰ ਦੂਸਰਾ ਵੇਦ ਗੁਰੂ ਵਚਨੋਂ ਕਾ ਪੂਰਬ ਉਕਤ ਖਟ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਲਿੰਗੋਂ ਸੇ ਏਕ ਅਦੁਤੀ ਸਤ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਮੈ ਸਰਬ ਵਾਕਯੋਂ ਕੇ ਤਾਤਪਰਯ ਕਾ

ਜਾਨਨਾ ਰੂਪ ਸ੍ਰਵਣ ਹੈ ਸੋ ਖਟ ਪਰਕਾਰ ਕੇ ਲਿੰਗ "ਗਾਵੈ ਕੋ ਦਾਤ ਜਾਣੈ ਨੀਸਾਣ" ਇਸ ਤੁਕ ਮੈ ਦੇਖ ਲੈਂਣੇ ਪੁਨਾ ਜਬ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ ਕਾ ਔਰ ਵੇਦ ਕੇ ਤਾਤਪਰਯ ਕਾ ਨਿਸਚੈ ਹੂਆ ਤਬ (ਮਨ ਰਖੀਐ ਭਾਉ) ਐਸਾ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਕੇ ਪੀਛੇ ਸੇ ਮਨਨ ਕਰੀਯੇ ਜਿਸ ਵਸਤੂ ਮੈ ਤਾਤਪਰਯ ਕਾ ਨਿਰਣੇ ਰੂਪ ਸ੍ਰਵਣ ਕੀਆ ਹੈ ਤਿਸੀ ਵਸਤੂ ਕਾ ਯੁਕਤੀਓਂ ਸੇ ਚਿੰਤਨ ਕਰਨਾ ਮਨਨ ਕਹੀਏ ਹੈ ਜੋ ਭੇਦ ਕੀਆਂ ਬਾਧਕ ਔਰ ਅਭੇਦ ਕੀਆਂ ਸਾਧਕ ਹੈਂ ਤਿਨ ਕਾ ਨਾਮ ਯੁਕਤੀਆਂ ਹੈ ਯਹ ਪ੍ਰਕਰਣ ਕੇ ਮੇਲ ਸੇ ਉਪਰ ਸੇ ਕਹਣਾ ਹੈ ਇਸ ਮਨਨ ਸੇ ਪੀਛੇ ਮਨ ਰਖੀਐ ਭਾਉ ਕਹੀਏ ਮਨਨ ਕੀਏ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕਾ ਹੀ ਮਨ ਮੈ ਭਾਉ ਨਾਮ ਧਯਾਨ ਰਖੀਏ ਤਿਸ ਮਨਨ ਕਰੇ ਅਰਥ ਕਾ ਧਯਾਨ ਕਰਤੇ ਹੂਏ ਬੀਚ ਮੈ ਔਰ ਕਾਹੂ ਵਸਤੂ ਕਾ ਧਯਾਨ ਨਾ ਕਰੀਏ ਕਿੰਤੂ ਅਨਯ ਵਸਤੂਓਂ ਕਾ ਬੀਚ ਮੈ ਚਿੰਤਨ ਕਰਨਾ ਛੋਡ ਕੇ ਕੇਵਲ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕਾ ਹੀ ਤੇਲ ਕੀ ਧਾਰਾਵਤ ਏਕ ਰਸ ਚਿਤ ਬ੍ਰਿਤੀ ਸੇ ਚਿੰਤਨ ਕਰਨਾ ਰੂਪ ਨਿਦਿਧਯਾਸਨ ਕਹੀਯੇ ਹੈ ਇਸ ਸੇ ਪੀਛੇ ਜਿਸ ਕਾ ਸ੍ਰਵਣ ਮਨਨ ਨਿਦਿਧਯਾਸਨ ਕੀਆ ਹੈ ਸੋ ਅਦ੍ਵਤੀ ਸਤ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਮੈਂ ਹੂ ਐਸਾ ਸੰਸੈ ਵਿਪਰਯੇ ਸੇ ਬਿਨਾ ਭਾਸਨਾ ਰੂਪ ਤਤ੍ਵ ਗਯਾਨ ਹੋਵੇ ਹੈ ॥

ਤਥਾ ਸ਼੍ਰੁਤੀ—ਆਤਮਾਵਾਅਰੇ ਦ੍ਰਸ੍ਟਬ੍ਯਃ ਸ੍ਰੋਤ

ਦ੍ਰਸ਼੍ਟਵ੍ਯੋ ਸ਼੍ਰੋਤਵ੍ਯੋ ਮੰਤਵ੍ਯੋ ਨਿਦਿਧ੍ਯਾਸਿਤਵ੍ਯੋ ਮੈਤ੍ਰੇਯਿ ਯਾਤਮਨੋ ਵਾਅਰੇ ਦਰਸਨੇਨ ਸ੍ਰਵਣੇਨ ਮਤ੍ਯਾ ਵਿਗ੍ਯਾਨੇਨੇਦਗੁੰ ਸਰਬ ਵਿਦਿਤਮ ॥

ਬ੍ਰਿਹਦਾਰਣਕ ਉਪਨਿਖਦ ਅਧ੍ਯਾਯ ੨ ਬ੍ਰਹਮਣ ੪ ਸ੍ਰੁਤੀ ੫

ਅਰਥ—ਯਹ ਸ੍ਰੁਤੀ ਯਾਗ੍ਯਵਲਕ੍ਯ ਮੈਤ੍ਰੇਯੀ ਕੇ ਸੰਵਾਦ ਕੀ ਹੈ ਯਾਗ੍ਯ ਵਲਕੱਯ ਕਹਤੇ ਹੈਂ (ਅਰੇ) ਹੇ ਮੈਤ੍ਰੇਯੀ (ਵੈ) ਨਿਸਚੈ ਕਰਕੇ ਆਤਮਾ ਸਾਖ੍ਯਾਤ ਕਰਨਾ ਯੋਗ੍ਯ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਪ੍ਰਥਮ ਸ੍ਰਵਣ ਮਨਨ ਨਿਦਿਧ੍ਯਾਸਨ ਕਰਤਬ੍ਯ ਹੈਂ ਕਾਹੇ ਤੇ ਸਾਧਨ ਸੇਵਨ ਸੇ ਬਿਨਾ ਫਲ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇ ਹੈ ਤਾਂਤੇ ਪ੍ਰਥਮ ਵੇਦਾਂਤ ਵਾਕ੍ਯੋਂ ਕਾ ਤਾਤਪਰਯ ਨਿਸਚੈ ਰੂਪ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਨਾ ਫੇਰ ਯੁਕਤੀਓਂ ਸੇ ਆਤਮਾ ਕਾ ਮਨਨ ਕਰੇ ਫੇਰ ਮਨ ਕੇ ਅਕਾਗ੍ਰ ਧ੍ਯਾਨ ਸੇ ਚਿੰਤਨ ਕਰਨਾ ਰੂਪ ਨਿਦਿਧ੍ਯਾਸਨ ਕਰੇ ਪਸਚਾਤ ਸਾਖ੍ਯਾਤਕਾਰ ਕਰਤਬ੍ਯ ਹੈ ਔਰ ਹੇ ਮੈਤ੍ਰੇਯੀ ਆਤਮਾ ਕੇ ਸ੍ਰਵਣ ਮਨਨ ਨਿਦਿਧ੍ਯਾਸਨ ਦਰਸਨ ਕਰਕੇ ਯਹ ਸਰਬ ਪ੍ਰਪੰਚ ਵਿਦਿਤ ਹੋਤਾ ਹੈ॥

ਅਬ ਸੰਸੇ ਵਿਪਰਯੇ ਰਹਿਤ ਗ੍ਯਾਨ ਸੇ ਕਾਰਣ ਸਹਿਤ ਜਗ ਦੁਖ ਕੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਔਰ ਪਰਮਾਨੰਦ ਸ੍ਰੂਪ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰੂਪ ਮੁਕ੍ਤੀ ਕਾ ਸ੍ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹੇ ਹੈਂ (ਦੁਖ ਪਰਹਰਿ ਸੁਖ ਘਰਿ ਲੈ ਜਾਇ) ਦੁਖ ਪਰਹਰਿ ਕਹੀਯੇ ਸ੍ਰਵਣਾਦਿਕੋਂ ਤੇ ਉਪਜੇ ਗ੍ਯਾਨ ਸੇ ਸਰਬ ਦੁਖੋਂ ਕੇ ਕਾਰਣ ਅਗ੍ਯਾਨ

ਰੂਪ ਮਹਾਂ ਦੁਖ ਕੋਂ ਔਰ ਤਿਸਕੇ ਕਾਰਯ ਸਥੂਲ ਸੂਖਸਮ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਦੁਖ ਕੋਂ ਔਰ ਇਨ ਸਰੀਰੋਂ ਮੈ ਦੁਖ ਨਾਮ ਸੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਅਧਯਾਤਮ ਅਧਿਭੂਤਕ ਅਧਿਦੈਵਕ ਰੂਪ ਦੁਖੋਂ ਕੋ ਪਰ ਹਰਿ ਕਹੀਏ ਤਿਸ ਕਾਰਣ ਕਾਰਯ ਰੂਪ ਸਰਬ ਦੁਖੋਂ ਕੋ ਬ੍ਰਹਮ ਗਯਾਨ ਦੂਰ ਕਰੇ ਹੈ ਜੈਸੇ ਰਜੂ ਕਾ ਗਯਾਨ ਸਰਪਾਦੀ ਕਾਰਯ ਕੋਂ ਔਰ ਰਜੂ ਕੇ ਅਗਯਾਨ ਕੋਂ ਦੂਰ ਕਰੇ ਹੈ ਗਯਾਨੀ ਕੋਂ ਸੁਖ ਘਰ ਲੈ ਜਾਇ ਕਹੀਏ ਪਰਮਾਨੰਦ ਕੇ ਸਥਾਨ ਰੂਪ ਜੋਤੀ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਮੈਂ ਲੈ ਜਾਵੇ ਹੈ ਗੁਰੂ ਵਾਕਯ "ਗੁਰਮੁਖ ਗਯਾਨ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰਾ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਇ॥ ਤਥਾ- ਗੁਰ ਸਬਦ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ਦੁਤੀਅ ਗਏ ਸੁਖ ਹੋਊ" ਇਤਯਾਦੀ ਭਾਵ ਜੋ ਅਨੰਦ ਘਨ ਪਰਮਾਰਥ ਤਤ੍ਵ ਤਿਸਕੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਵੇ ਹੈ ਯਹੀ ਅਰਥ ਵੇਦ ਸੇ ਭੀ ਨਿਰਣੀਤ ਹੈ॥ ਤਥਾਹੀ ਸ੍ਰੁਤੀ—ਯਦਾਚਰਮ ਵਦਾ ਕਾਸ਼ੰ ਵੇਸ੍ਰੁ ਯਿਖਯੰਤਿ ਮਾਨਵਃ। ਤਦਾ ਦੇਵ ਮਵਿਗਯਾਯਦੁਖ ਸਯੰਤੋ ਭਵਿਖਯਤਿ ॥ ਸ੍ਵੇਤਾਸੁਤਰ ਉਪਨਿਖਯਦ ਅਧਯਾਯ ੬ ਮੰਤ੍ਰ ੨੦ ॥ ਅਰਥ— ਅਵਤਰਨ ਕੇਵਲ ਗਯਾਨ ਸੇ ਅਗਯਾਨ ਨਿਵਿਰਤੀ ਦ੍ਵਾਰਾ ਸਰਬ ਦੁਖਨ ਕਾ ਨਾਸ ਹੋਵੇ ਹੈ ਪ੍ਰਕਾਰੰਤਰ ਸੇ ਸਰਬਥਾ ਦੁਖ ਕੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਨਹੀ ਹੋਵੇ ਹੈ ਇਸ ਬਾਤ ਕੀ ਸਿਧੀ ਵਾਸਤੇ ਵਿਲਖਯਣ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੋਂ ਦਿਖਾਵੇ ਹੈ (ਯਦਾ) ਜਿਸ ਕਾਲ ਮੈਂ

ਮਨੁਖਜ (ਚਰਮ ਵਦਾ) ਚਰਮਵਤ ਅਕਾਸ ਕੋਂ ਇਕਠਾ ਕਰ ਲੇਵੇਂਗੇ (ਤਦਾ) ਤਿਸ ਕਾਲ ਮੈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇਵ ਕੋਂ ਨ ਜਾਨ ਕਰ ਦੁਖ ਕਾ ਭੀ ਅੰਤ ਹੋ ਜਾਇਗਾ ਭਾਵ ਯਹ ਹੈ ਸਰਬ ਦੁਖੋਂ ਕਾ ਮੂਲ ਕਾਰਣ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕਾ ਅਗਯਾਨ ਹੈ ਸੋ ਜੇਕਰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਤਬ ਸਰਬ ਦੁਖੋਂ ਕਾ ਨਾਸ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂਤੇ ਦੁਖ ਨਾਸ ਕਾ ਕਾਰਣ ਆਤਮਾ ਕਾ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਤੇ ਗਯਾਨ ਹੈ ॥ ਭਾਵ ਜੈਸੇ ਅਕਾਸ ਕਾ ਮਨੁਖਜੋਂ ਸੇ ਚਰਮ ਵਤ ਲਪੇਟਿਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ ਤੈਸੇ ਪਰਮਾ-ਤਮਾ ਕੇ ਗਯਾਨ ਸੇ ਬਿਨਾ ਦੁਖੋਂ ਕਾ ਅਤਯੰਤ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇ ਹੈ ਜਬ ਅਗਿਆਨ ਕੀ ਗਿਆਨ ਸੇ ਨਿਵਿਰਤੀ ਹੂਈ ਤਬ ਅਨੰਦਘਨ ਵਸਤੂ ਮੈ ਉਪਾਧੀ ਕੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਸੇ ਸਰਬ ਦੁਖੋਂ ਕੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਹੋਵੇ ਹੈ ॥ ਪ੍ਰਸ੍ਨ—ਹੇ ਗੁਰੋ ਪੂਰਬੁਕਤ ਸ੍ਰਵਣ ਮਨਨ ਨਿਦਿਧਿਆਸਨ ਸੇ ਜਿਨਕੋਂ ਸ੍ਵਰੂਪ ਸਾਖਯਾਤ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੂਆ ਹੈ ਤਿਨਕੀ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਇਸਥਿਤੀ ਹੈ ਕਾਹੇਤੇ ਪ੍ਰਾਰਬਧ ਕਰਮ ਕੇ ਭੋਗ ਰੂਪ ਪ੍ਰਤੀਬੰਧਕ ਸੇ ਤਿਨਕੋ ਵਿਦੇਹ ਕੈਵਲਯ ਰੂਪ ਮੋਖਯ ਜਬ ਤਲਕ ਨਹੀਂ ਹੋਤੀ ਤਬ ਤਲਕ ਤਿਨ ਗੁਰਮੁਖੋਂ ਕੀ ਇਸਿਥਿਤੀ ਕਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰੋ॥ ਉਤ੍ਰ (ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦੰ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵੇਦੰ ਗੁਰਮੁਖਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ) "ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਨਮੁਖ ਮਨਮੁਖ ਵੇਮੁਖੀਆ" ਇਸ ਗੁਰੂ ਵਚਨ ਸੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਭਕ੍ਤ ਹੈ ਸਾਧਨ ਸੰਪਤੀ ਯੁਕਤ ਹੈ ਸੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੈ ਔਰ ਜੋ ਗੁਰੂ ਵੇਮੁਖ ਸਾਧਨ ਸੰਪਤੀ ਰਹਿਤ

ਹੈ ਸੋ ਮਨ ਮੁਖ ਹੈ ਯਾਤੇ ਯਹ ਸਿਧ ਹੂਆ ਜੋ ਗੁਰੂ ਭਕ੍ਤ ਹੈਂ ਸਾਧਨ ਸੰਪੰਨ ਹੈ ਐਸੇ ਗੁਰਮਖ ਨਾਦ ਤਥਾ ਵੇਦ ਕੋਂ ਵਿਚਾਰਤੇ ਹੁਏ (ਸਮਾਈ) ਸਾਮਾਨਜ ਚੇਤਨ ਰੂਪ ਅਧਿਸ੍ਠਾਨ ਮੈ (ਰਹਿਆ) ਸਿਥਰਤਾ ਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਭਾਵ ਗੁਰ ਮੁਖ ਪੁਰਖ ਵੇਦ ਕਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਸਰਬ ਵੇਦ ਕਾ ਸਾਰ ਰੂਪ ਜੋ ਓਂਕਾਰ ਹੈ ਤਿਸ ਕੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਤ੍ਰੈ ਦੇਵਨ ਕਾ ਧਯਾਨ ਕਰ ਤੁਰੀਯ ਬੋਧਕ ਅਰਧਮਾਤ੍ਰ ਕਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਤੁਰੀ ਨਾਮ ਚੇਤਨ ਕਾ ਹੈ ਤਿਸਤੇ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਸਾਮਾਨਜ ਚੈਤਨ ਰੂਪ ਅਧਿਸ੍ਠਾਨ ਆਪਨੇ ਆਪਕੋਂ ਜਾਨਤੇ ਹੈਂ ॥ ਓਂਕਾਰ ਕਾ ਸਗੁਣ ਸੇ ਲੇਕਰ ਬਿੰਦੂ ਪ੍ਰਯੰਤ ਕਾ ਧਯਾਨ ਕਰਣੇ ਕਾ ਪ੍ਰਕਾਰ॥ ਧਯਾਨ ਬਿੰਦੂ ਉਪਨਿਖਜਦ ਮੈ ਲਿਖਾ ਹੈ ॥ **ਤਥਾਹੀ–ਅਤਸੀ ਪੁਸਪ ਸੰਕਾਸ਼ੰ ਨਾਭਿਸਿਤਾਨੇ ਪ੍ਰਤਿਸ੍ਠਿਤਮ। ਚਤੁਰ ਭੁਜੰ ਮਹਾਬੀਰੰ ਪੂਰਕੇਣ ਵਿਚਿੰਤਯੇਤ ॥੧॥ ਕੁੰਭਕੇਣ ਹ੍ਰਿਦਿਸਤਾਨੇ ਚਿੰਤਯੇਤ ਕਮਲਾ ਸਨਮ। ਬ੍ਰਹਮਾਣੰ ਰਕ੍ਤਗੌਰਾਙਗੀ ਚਤੁਰਵਕ੍ਤੰ ਪਿਤਾਮਹਮ ॥ ੨ ॥ ਰੇਚਕੇਨਤੁ ਵਿਦਯਾਤਮਾ ਲਲਾਟਸਥੰ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨਮ ॥ ਸੁਧ ਸਫਟਿਕ ਸੰਕਾਸ਼ੰ ਨਿਸਕਲੰਪਾਪਨਾਸ਼ਨਮ।੩॥ ਤ੍ਰਿਸਤਾ**

ਨੰਚ ਤ੍ਰਿਮਾਰਰੀਚ ਤ੍ਰਿਬ੍ਰਹਮਚ ਤ੍ਰਿਰਖਅਰਮ। ਤ੍ਰਿਮਾਤ੍ਰੰ ਚਾਰਧਮਾਤ੍ਰੰਚ ਯਸ੍ਸੰਵੇਦ ਸਵੇਦ ਵਿਤ॥੪॥ ਧਜਾਨ ਬਿੰਦ੍ਰ ਉਪਨਿਖਜਦ॥ ਅਰਥ—ਅਵ ਤਰਣ-ਵਿਸ੍ਨ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸ਼ਿਵਰੂਪ ਤੀਨ ਮੂਰਤੀਓਂ ਕੋਂ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਜਾਨਕਰ ਧਜਾਨ ਕਰਨੇ ਸੇ ਅਗਜਾਨ ਕੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਹੋਵੇ ਹੈ ਤਾਂਤੇ ਗਜਾਨ ਹੋਣੇ ਸੇ ਪ੍ਰਥਮ ਇਨ ਸਗੁਣ ਸ੍ਵਰੂਪੋਂ ਕਾ ਧਜਾਨ ਕਰਨੇ ਯੋਗਜ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ॥ (ਅਤਮੀ) ਅਲਸੀ ਕੇ ਪੁਸਪਵਤ ਸਜਾਮ ਪ੍ਰਕਾਸ ਰੂਪ ਬਿਸ੍ਨ ਭਗਵਾਨ ਚਤੁਰ ਭੁਜ ਮਹਾਂ ਬੀਰਤਾ ਯੁਕ੍ਤ ਕਾ ਨਾਭੀ ਸਥਾਨ ਮੈ ਖੋੜਸ ਪ੍ਰਣਵ ਕੋਂ ਉਚਾਰਣ ਕਰਤਾ ਹੂਆ ਪੂਰਕ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰਕੇ ਚਿੰਤਨ ਕਰੇ ਪਰੰਤੂ ਤਿਸ ਵਿਸ੍ਨ ਭਗਵਾਨ ਕੋਂ ਓਂਕਾਰ ਕੀ ਦੂਤੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਓਂਕਾਰ ਰੂਪ ਜਾਨੇ॥ ਔਰ ਹ੍ਰਿਦੈ ਕਮਲ ਸਥਾਨ ਮੈ ਰਕ੍ਤ ਗੌਰ ਵਰਣ ਚਤੁਰਮੁਖ ਸਰਬ ਕੇ ਪਿਤਾਮਹ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਕਾ ਦਸਵਾਰੀ ਪ੍ਰਣਵ ਕਰਕੇ ਓਂਕਾਰ ਕੀ ਪ੍ਰਥਮ ਮਾਤ੍ਰਾ ਆਕਾਰ ਰੂਪ ਜਾਨ ਕਰ ਕੁੰਭਕਸੇ ਧਜਾਨ ਕਰੇ॥ ਔਰ ਰੇਚਕ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਸੇ ਬਤੀਵਾਰ ਓਂਕਾਰ ਕਰਕੇ ਲਲਾਟ ਦੇਸ ਮੈ (ਲਲਾਟ ਮਥੇ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ) ਤ੍ਰਿਨੇਤ੍ਰਸੁਧਸਫਟਿਕਵਤਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਾਨ ਪਾਪ ਕੇ ਨਾਸਕ ਵਾਸਤਵ ਨਿਸਕਲ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕਾ (ਵਿ-ਦਜਾਤਮਾ) ਸਾਧਕ ਧਜਾਨ ਕਰੇ ਵਿਦਜਾ ਯੁਕ੍ਤ ਹੈ ਆਤਮਾ ਅੰਤਹ ਕਰਣ ਜਿਸਕਾ ਸੋ ਵਿਦਜਾ ਆਤਮਾ ਕਹਾਵੇ ਹੈ॥ ਔਰ ਤੀਨ ਸਥਾਨ ਵਾਲਾ ਤਥਾ ਤੀਨ ਉਪਾਸਨਾ ਮਾਰਗ

ਵਾਲਾ ਔਰ ਤੀਨ ਹੈਂ ਉਪਾਸਜ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਸ਼ਨੂ ਮਹੇਸ਼ ਜਿਸਕੇ ਤਥਾ ਤੀਨ ਅਖਜਰ ਹੈਂ ਅਕਾਰ ਉਕਾਰ ਮਕਾਰ ਵਾਲਾ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਕਾਰਾਦੀ ਤੀਨ ਮਾਤ੍ਰਾ ਵਾਲਾ ਤਥਾ ਅਰਧ ਮਾਤ੍ਰਾ ਵਾਲਾ ਜੋ ਓ ਕਾਰ ਹੈ ਤਿਸਕੋਂ ਜੋ ਜਾਨਤਾ ਹੈ ਸੋ ਵੇਦਾਂ ਕਾ ਗਜਾਤਾ ਹੈ ਭਾਵ ਅਕਾਰ ਉਕਾਰ ਮਕਾਰ ਰੂਪ ਯਹ ਸੰਪੂਰਣ ਵੇਦ ਹੀ ਹੈਂ ਔਰ ਅਕਾਰਾਦੀ ਤ੍ਰੈ ਮਾਤ੍ਰਾ ਅਰਧ ਮਾਤ੍ਰਾ ਰੂਪ ਜੋ ਬਿੰਦੂ ਅਨੁਗਤ ਪੁਰਖ ਤਿਸਕਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੈ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੇ ਮਾਤ੍ਰਾ ਤਥਾ ਅਰਧ ਮਾਤ੍ਰਾ ਕਾ ਜੋ ਅਧਿਸ੍ਠਾਨ ਰੂਪ ਪੁਰਖ਼ ਹੈ ਤਿਸਕੋਂ ਜੋ ਜਾਨਤਾ ਹੈ ਸੋ ਵੇਦ ਕੋਂ ਜਾਨਤਾ ਹੈ ॥ ੪ ॥ ਪ੍ਰਕਰਣ ਮੈ ਯਹ ਵਾਰਤਾ ਸਿਧ ਹੂਈ ਸਮਝਣੀ ਜੋ ਗੁਰ ਮੁਖ ਜਨ ਵੇਦ ਕਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਣਾਦੀ ਰੂਪ ਓਂਕਾਰ ਕੇ ਧਜਾਨ ਤੇ ਗਜਾਨ ਸੇ ਸਾਂਤ ਸ੍ਵਰੂਪ ਮੈ ਤਿਨਕੇ ਮਨ ਸਮਾਏ ਰਹਤੇ ਹੈਂ ॥ ਪ੍ਰਸ਼ਨ--ਹੇ ਗੁਰੋ ਜੋ ਪੂਰਬ ਕਹੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸੋ ਆਪਣੇ ਗੁਰੋਂ ਕੋ ਕੈਸੇ ਜਾਣਤੇ ਹੈਂ ॥ ਉਤ੍ਰ (ਗੁਰੁ ਈਸਰ ਗੁਰੁ ਗੋਰਖੁ ਬਰਮਾ ਗੁਰੁ ਪਾਰਬਤੀ ਮਾਈ) ਭਗਤੋਂ ਊਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੇਤ ਧਾਰੀ ਈਸ੍ਵਰ ਕੀ ਤੀਨ ਮੂਰਤੀਓਂ ਮੈ ਪ੍ਰਥਮ ਗੁਰੋਂ ਕੋ ਸਿਵਰੂਪਤਾ ਕਹੇ ਹੈਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੋਂ ਕੋ ਸੋ ਗੁਰਮੁਖ ਪੁਰਖ (ਈਸ੍ਵਰ) ਸ਼ਿਵ ਰੂਪ ਜਾਨਤੇ ਹੈਂ ਕਾਹੇ ਤੇ ਜੈਸੇ ਰੁਦ੍ਰ ਭਗਵਾਨ ਸੰਸਾਰ ਕਾ ਸੰਹਾਰ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤੈਸੇ ਗੁਰੂ ਭੀ ਆਪਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਗਜਾਨ ਸੇ ਜਨਮੋਂ ਕੇ ਕਾਰਣ ਅਗਜਾਨ ਕੋ ਨਾਸ਼ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ॥ਤਾਂਤੇ ਸੰਹਾਰ ਸਕਤੀ ਯੁਕ੍ਤ ਹੋਨੇ ਤੇ ਗੁਰੂ

ਈਸ੍ਵਰ ਰੂਪ ਹੈ॥ਗੁਰੋਂ ਕੋ ਵਿਸ਼੍ਨੁ ਰੂਪ ਕਹੇ ਹੈਂ (ਗੋਰਖੁ) ਗੁਰੂ ਗੋਰਖ ਹੈ ਈਹਾਂ ਗੋ ਨਾਮ ਵੇਦ ਵਚਨੋਂ ਕਾ ਹੈ ਤਿਨ ਕੀ ਜੋ ਰਖ੍ਯਾ ਕਰੇ ਸੋ ਗੋਰਖ ਹੈ ਵਿਸ਼੍ਨੁ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ ਯਾਤੇ ਵਿਸ਼੍ਨੁ ਭਗਵਾਨ ਵੇਦ ਕੇ ਔ ਵੇਦ ਮਾਰਗੋਂ ਕੇ ਵਿਰੋਧੀ ਦੁਸ਼੍ਟ ਦੈਤੋਂ ਕਾ ਨਾਸ ਕਰਕੇ ਵੇਦ ਕਾ ਸਥਾਪਨ ਕਰਣਾ ਰੂਪ ਰਖ੍ਯਾ ਕਰੇ ਹੈਂ ਤੈਸੇ ਗੁਰੂ ਭੀ ਵੇਦ ਕੇ ਵਿਰੋਧੀ ਨਾਸਤਕ ਰੂਪ ਦੈਤਨ ਕਾ ਵਾ ਵੇਦ ਵਚਨੋਂ ਕੋ ਅਨ੍ਯਥਾ ਲਗਾਵਣੇ ਵਾਲੇ ਨੈਯਾਇਕਾਦਿਕ ਦੈਤੋਂ ਤੁਲ ਪੁਰਖੋਂ ਕਾ ਤਿਰਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਏਕ ਅਦ੍ਵੈਤੀ ਸਤ ਮੈ ਵੇਦ ਕਾ ਤਾਤਪਰਯ ਕਹਿਤੇ ਹੂਏ ਵੇਦ ਕੀ ਰਖ੍ਯਾ ਕਰੇ ਹੈਂ ਯਾਤੇ ਗੁਰੂ ਵਿਸ਼੍ਨੁ ਰੂਪ ਹੈ॥ ਅਬ ਗੁਰੋਂ ਕੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਰੂਪ ਕਹੇ ਹੈਂ (ਬਰਮਾ) ਇਸ ਸਬਦ ਕਾ ਮੂਲ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸਬਦ ਹੈ ਅਤਯੰਤ ਬ੍ਰਿਧੀ ਹੂਏ ਕਾ ਨਾਮ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੈ ਜੈਸੇ ਸਰਬਤ੍ਰ ਵੇਦ ਮਰਯਾਦਾ ਕੀ ਇਸਥਿਰਤਾ ਕਰਨੇ ਸੇ ਸਰਬ ਜਗਤ ਮੈ ਬ੍ਰਿਧੀ ਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੂਆ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕਹੀਏ ਹੈ ਤੈਸੇ ਗੁਰੂ ਭੀ ਸੰਪੂਰਨ ਅਧਿਕਾਰੀਯੋਂ ਵਿਖੈ ਵੇਦ ਮਰਯਾਦਾ ਕੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਕਰਨੇ ਸੇ ਬ੍ਰਿਧੀ ਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੂਏ ਬ੍ਰਹਮਾ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਹੈਂ॥ਅਬ ਤੀਨੋਂ ਦੇਵਨ ਕੀ ਤੀਨ ਸਕਤੀ ਕਹੇ ਹੈਂ॥ ਬਰਮਾ ਪਦ ਸੇ ਅਗਲਾ ਗੁਰੁ ਪਦ ਦੇਹਲੀ ਦੀਪ ਨ੍ਯਾਯ ਸੇ ਦੋਨੋਂ ਓਰ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰੂ ਪਾਰਬਤੀ ਰੂਪ ਹੈ (ਮਾ) ਲਖ੍ਯਮੀ (ਈ) ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਰੂਪ ਹੈ ਜੈਸੇ ਸਤੀ ਕਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੀ ਹਿਮਾਲੇ ਕੇ ਸਰੀਰ ਸੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਕਰ ਨਾਰਦ ਨੇ ਪਰੀਖ੍ਯਾ

ਕੇ ਵਾਸਤੇ ਵਿਰੁਧ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਾ ਤਬ ਭੀ ਪਾਰਬਤੀ ਨੇ ਸ਼ਿਵ ਸੇ ਚਿਤ ਕੋਂ ਚਲਾਇਮਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਾ ਤੈਸੇ ਬ੍ਰਹਮਾ-ਨਿਸ੍ਠ ਗੁਰੂ ਭੀ ਪ੍ਰਾਰਬਧ ਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਭਜੋਤ ਵਿਖਜੇਪ ਸੇ ਆਪਨੀ ਅਦ੍ਵੈਤ ਨਿਸ੍ਠਾ ਸੇ ਚਲਾਇਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇ ਹੈਂ ਤਾਂਤੇ ਗੁਰੂ ਪਾਰਬਤੀ ਰੂਪ ਹੈ ਤਥਾ ਗੁਰੂ (ਮਾ) ਲਖਸ਼ਮੀ ਰੂਪ ਹੈ ਜੈਸੇ ਲਖਸ਼ਮੀ ਆਪਨੀ ਸਮੀਪਤਾ ਸੇ ਪੁਰਖ ਕੋਂ ਧਨੀ ਕਰ ਦੇਵੇ ਹੈ ਔਰ ਕੰਗਾਲਤਾ ਕੋਂ ਦੂਰ ਕਰੇ ਹੈ ਤੈਸੇ ਗੁਰੂ ਭੀ ਆਪਨੀ ਸਮੀਪਤਾ ਸੇ ਸਿਖਜ ਕੋਂ ਗਜਾਨੀ ਕਰ ਦੇਵੇ ਹੈਂ ਔਰ ਅਗਜਾਨ ਤਤ ਕਾਰਯ ਦੁਖਜ ਰੂਪ ਕੰਗਾਲਤਾ ਕੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇ ਹੈਂ ਯਾਤੇ ਗੁਰੂ ਲਖਸ਼ਮੀ ਰੂਪ ਹੈਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ (ਈ) ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਹੈਂ ਜੈਸੇ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਭਗਵਤੀ ਆਪਨੇ ਉਪਾਸਕ ਜਨੋਂ ਕੋ ਸੀਘ੍ਰ ਵਿਦਜਾ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਤੀ ਹੈ ਤੈਸੇ ਗੁਰੂ ਭੀ ਆਪਨੀ ਸਰਣ ਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੂਏ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਨੋਂ ਕੋ ਸੀਘ੍ਰ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦਿਆ ਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ॥ ਯਾਤੇ ਗੁਰੂ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਰੂਪ ਭੀ ਹੈਂ ॥ ਕੋਈਕ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਗਜਾਨੀ ਮਾਈ ਪਦ ਕਾ ਪਾਰਬਤੀ ਅਰਥ ਕਰੇ ਹੈਂ ਸੋ ਕੋਸ਼ ਸੇ ਮਾ ਪਦ ਕਾ ਲਖਸ਼ਮੀ ਅਰਥ ਈ ਪਦ ਕਾ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਅਰਥ ਨਾ ਸੁਣ-ਨੇ ਸੇ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਦੂਸਰੀ ਬਾਤ ਯਹ ਹੈ ਜੇਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਕੋ ਵਿਸ੍ਨੁ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੀ ਸਕਤੀ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਕਹਨਾ ਥਾ ਤਬ ਪਾਰਬਤੀ ਰੂਪ ਭੀ ਕਿਉਂ ਕਹਾ ਇਸ ਸੰਕਾ ਕੇ ਨਾ

ਜਾਨਨੇ ਸੇ ਅਰਥ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਤੀਸਰੀ ਬਾਤ ਯਹ ਹੈ ਮਾਲਖਜਮੰ ਈ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਅਰਥ ਲਗਾਵਨੇ ਮੈ ਯਥਾ ਸਿਖਜਾ ਦੇਵਨ ਕੀਆਂ ਸਕਤੀਆਂ ਤੀਨੋਂ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਹੈਂ ਇਸ ਕਹਨੇ ਸੇ ਅਰਥ ਕਾ ਚਮਤਕਾਰ ਹੈ ਪਾਰਬਤੀ ਮਾਈ ਇਸ ਅਰਥ ਕੇ ਕਰਣੇ ਸੇ ਚਮਤਕਾਰ ਅਰਥ ਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਬਾਤ ਕੋਂ ਨਾ ਜਾਣਕੇ ਅਰਥ ਕਰੇ ਹੈ ਚੌਥੀ ਬਾਤ ਯਹ ਹੈ ਜੋ ਦੋ ਪਦੋਂ ਕੋ ਏਕ ਪਦ ਸਮਝ ਕੇ ਅਰਥ ਕਰਨਾ ਰੂਪ ਦੋਸ਼ ਤਿਸ ਕੋਂ ਨਾ ਸਮਝ ਕੇ ਅਰਥ ਕਰਣਾ ਹੈ ॥ ਅਬ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦੰ ਸੇ ਲੇ ਇਸ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਕਾ ਦੂਸਰਾ ਅਰਥ. ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਿਸ੍ਨ ਕਹੇ ਹੈਂ ਇਸਕੀ ਅਵਤਰਣ ਯਹ ਹੈ ॥ ਪ੍ਰਸ੍ਨ– ਹੇ ਗੁਰੋ ਜਿਸ ਵੇਦ ਰੂਪ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕਾ ਫਲੁ ਮੁਕਤੀ ਕਹੀ ਸੋ ਵੇਦ ਉਪਦੇਸ ਰੂਪ ਨਾਦ ਆਪ ਕੋਂ ਕਹਾਂ ਸੇ ਮਿਲਾ ਹੈ॥ ਉਤ੍ਰ (ਗੁਰਮੁਖਿਨਾਦੰ ਗੁਰਮੁਖਿਵੇਦੰ ਗੁਰਮੁਖਿਰਹਿਆ ਸਮਾਈ) ਹੇ ਸਿਖਜ ਜਿਸ ਵੇਦ ਉਪਦੇਸ ਰੂਪ ਨਾਦ ਸੇ ਮੁਕਤੀ ਹੋਵੇ ਹੈ ਸੋ ਵੇਦ ਉਪਦੇਸ ਰੂਪ ਨਾਦ ਹਮਕੋਂ ਹਮਾਰੇ ਅਵਤਾਰੀ ਸਰਬ ਕੇ ਮੁਖ ਸੇ ਸਮਗ੍ਰ ਵੇਦੰ ਨਾਮ ਵੇਦ ਅਧਿ-ਕਾਰੀ ਜਨੋਂ ਕੋ ਸੁਭ ਮਾਰਗ ਮੈ ਚਲਾਵਣੇ ਵਾਸਤੇ ਹੂਏ ਹੈਂ ਪੁਨਾ (ਗੁਰਮੁਖਿ) ਜੋ ਗੁਰੂ ਸਰਬ ਮੈ ਮੁਖ ਨਾਮ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋਕਰ (ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ) ਨਾਮ ਸੰਪੂਰਣ ਮਾਯਾ ਤਤ ਕਾਰਯ ਮੇਂ ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਕੇ ਕਾਰਯੋਂ ਮੈ ਮ੍ਰਿਤਕਾਵਤ ਵਜਾਪਤ ਹੋ ਰਹਿਆ ਹੈ ਤਿਸ ਮਾਯਾ ਸਬਲ ਈਸ਼੍ਵਰ ਕੋ ਗੁਰੂ ਜੀ

ਗੋਰਖ ਨਾਮ ਸੇ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਅਪਨਾ ਗੁਰੂ ਕਹੇ ਹੈਂ (ਗੁਰ ਗੋਰਖੁ) ਗੋ ਨਾਮ ਭੂਮਿ ਕਾ ਔ ਵੇਦ ਬਾਨੀ ਆਦਿਕੋਂ ਕਾ ਹੈ ਰਖ ਨਾਮ ਪਾਲਣਾ ਕਾ ਹੈ ਯਾਤੇ ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਪਾਲ ਨਾਮੋ ਵਤ ਗੋਰਖ ਨਾਮ ਵਿਸ੍ਨੁ ਕਾ ਹੈ ਜੋ ਸਰਬ ਵਿਸ਼ਵ ਮੈ ਵ੍ਯਾਪਤ ਹੋਵੇ ਤਿਸਕਾ ਨਾਮ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਹੈ ਤਿਸਕੋਂ ਹੀ ਕਾਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਔਰ ਪ੍ਰਬ੍ਰਹਮ ਭੀ ਕਹੇ ਹੈਂ ਸੋਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਗੁਰੂ ਹੈਂ ਕਾਰਯ ਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ਐਸੇ ਵਿਸ੍ਨੁ ਗੁਰੂ ਕੇ ਹੀ ਸ੍ਵਰੂਪ ਉਤਪਤੀ ਲੈਤਾ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸਿਵ ਹੈਂ ਯਾਂਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸ਼ਿਵ ਵਿਸ੍ਨੁ ਗੁਰੂ ਤੇ ਭਿੰਨ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ਵਿਸ਼੍ਨੁ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੀ ਹੈਂ ਇਸ ਅਰਥ ਮੈ ਜੋ ਸਰਬ ਪ੍ਰਪੰਚ ਮੈ ਉਪਾਦਾਨ ਰੂਪ ਸੇ ਮਿਲ ਰਹਿਆ ਹੈ ਤਿਸਕਾ ਨਾਮ ਵਿਸ਼੍ਨੁ ਹੈ ਔਰ ਜੋ ਬੈਕੁੰਠ ਬਾਸੀ ਲਖਸ਼ਮੀ ਧਰ ਚਤੁਰ ਭੁਜ ਮੂਰਤੀ ਹੈ ਤਿਸਕੋਂ ਅਰਥ ਸੇ ਵ੍ਯਾਪਕ ਰੂਪ ਵਿਸ੍ਨੁ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਜਾਨਣਾ ਤਾਂਤੇ ਸੋ ਕੈਸੇ ਹੈ ਸਿਵਾਦਿਕ ਜਿਨ੍ਹ ਕੀਆਂ ਪਾਰ-ਬਤੀ ਆਦਿਕ ਤੀਨ ਸਕਤੀਆਂ ਹੈਂ ਸੋ ਆਪਣੇ ਸਕਾਮੀ ਭਗਤੋਂ ਕੋ ਮਨ ਬਾਂਛਿਤ ਫਲ ਦੇਨੇ ਵਾਲੀਆਂ ਹੈਂ ਇਸ ਅਰਥ ਮੈ ਪਾਰਬਤੀ ਆਦਿਕ ਸਕਤੀਆਂ ਕੋਂ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕਹਿਆ ਹੈ ਔਰ ਸਕਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਿਵਾਦੀ ਕਾਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕਹੇ ਹੈਂ ਔਰ ਸਕਤੀਆਂ ਸਾਥ ਗੁਰੂ ਪਦ ਲਿਖਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਈਸ੍ਵਰੁ ਗੋਰਖੁ ਪਦੋਂ ਕੇ ਆਦਿ ਮੈ ਗੁਰੂ ਪਦ ਲਿਖਾ ਹੈ ਔਰ ਬਰਮਾ ਪਦ ਕੇ ਅੰਤ ਮੈ ਗੁਰੁਪਦ

ਲਿਖਾ ਹੈ ਸੋ ਸਕਤੀਆਂ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਮੇਲਨਾ ਕੇਵਲ ਬਰਮਾ ਪਦ ਸਾਥ ਮੇਲ ਰਖਣਾ ਤਾਂਤੇ ਬਰਮਾ ਗੁਰੁ ਪਾਠ (ਪੜਨਾ ਸੁਧ ਹੈ ਗੁਰੁ ਪਾਰਬਤੀ ਮਾਈ ਯਹ ਪੜਨਾ ਸੁਧ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ਰਹੋ ਯਹ ਵਿਚਾਰ॥ ਇਸ ਰੀਤੀ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੂਸਰੀ ਬਿਰਾਖਜਾ ਸੇ ਆਪਨਾ ਗੁਰੂ ਕਾਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਵਿਸ੍ਹ ਕਹਜਾ ਹੈ ਪਹਲੀ ਬਜਾਖਜਾ ਮੈ ਗੁਰੂ ਮਾਤ੍ਰ ਕੋਂ ਵਿਸ੍ਹ ਸਰੂਪ ਕਹਯਾ ਹੈ॥ ਪ੍ਰਸ੍ਨ-ਹੇ ਭਗਵਨ ਆਪਨੇ ਗੁਰੋਂ ਕੋ ਸਿਵਾਦੀ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕਹਿਆ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਆਪਕੋਂ ਕੈਸਾ ਮਾਨਤੇ ਹੋ ਯਹ ਭੀ ਕਹੋ॥ ਉਤ੍ਰ (ਜੇਹਉ ਜਾਣਾ ਆਖਾ ਨਾਹੀ ਕਹਣਾ ਕਥਨ ਨ ਜਾਈ) ਹੇ ਸਿਖਜ ਕਾਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸੇ (ਜੇਹਉ) ਕਹੀਯੇ ਜੈਸਾ ਮੈ ਆਪਨੇ ਆਪ ਕੋਂ (ਜਾਣਾ) ਨਾਮ ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਵਰੂਪ ਤੇ ਜਾਣਤਾ ਹੂੰ ਤੈਸਾ ਮੈ ਸਕਤੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਸੇ (ਆਖਾ ਨਾਹੀਂ) ਬਾਣੀ ਸੇ ਕਹ ਨਹੀਂ ਸਕਤਾ ਹੂੰ॥ ਪ੍ਰਸ੍ਨ--ਹੇ ਗੁਰੋ ਆਪ ਤੋ ਐਸੇ ਆਤਮਾ ਕੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਤੇ ਸਕਤੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਸੇ ਬਾਣੀ ਸੇ ਨਹੀਂ ਕਹ ਸਕਤੇ ਹੋ ਔਰ ਵੇਦ ਤੋ ਆਤਮਾ ਕੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਤੇ ਸਕਤੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਸੇ ਕਥਨ ਕਰਤਾ ਹੋਵੇਗਾ॥ ਉਤ੍ਰ (ਕਥਨੁ ਨ ਜਾਈ) ਹੇ ਸਿਖਜ ਵੇਦ ਭੀ ਤਿਸ ਸ੍ਵਰੂਪਕੋ ਸਕਤੀਬ੍ਰਿਤੀ ਸੇ ਕਥਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਹੈ ਭਾਵ ਵੇਦਸੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਹਜਾ ਜਾਵੇ ਹੈ॥ ਪ੍ਰਸ੍ਨ-ਹੇਗੁਰੋ ਜਬਵੇਦ ਅਰ ਗੁਰੂ ਬ੍ਰਹਮਸ੍ਵਰੂਪਕੋਂ ਨਹੀਂ ਕਥਨ ਕਰ ਸਕਤੇ ਤਬ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਬੋਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ

ਜਬ ਬ੍ਰਹਮ ਬੋਧ ਨ ਹੂਆ ਤਬ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੀ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਜਬ ਮੁਕਤੀ ਨਾ ਹੋਈ ਤਬ ਵੇਦ ਗੁਰੂ ਸਭ ਵਿਅਰਥ ਹੋਵੇਗਾ॥ ਉਤਰ (ਕਹਣਾ) ਹੇ ਸਿਖ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਬੋਧ ਵਾਸਤੇ ਵੇਦ ਔਰ ਗੁਰੂ ਕਾ ਕਹਣਾ ਭਾਗਤਯਾਗ ਲਛਨਾ ਸੇ ਹੈ ਯਾਤੇ ਲਛਨਾ ਸੇ ਅਧਿ ਕਾਰੀ ਕੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਬੋਧ ਹੋਵੇ ਹੈ ਸਕਤੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਸੇ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇ ਹੈ ਤਾਂਤੇ ਵੇਦ ਗੁਰੂ ਵਿਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ ਗਿਆਨ ਦ੍ਵਾਰਾ ਤਿਨੋਂ ਸੇ ਮੁਕਤੀ ਹੋਵੇ ਹੈ ਸਕਤੀ ਔ ਲਛਨਾ ਪੀਛੇ ਦੂਸਰੀ ਪਉੜੀ ਮੈ ਲਿਖ ਆਏ ਹੈਂ ਦੇਖ ਲੇਨੀਆਂ ਇਸੀ ਭਾਵ ਸੇ ਹਮਕੋਂ ਲਛਨਾ ਸੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਏਕ ਓਂ ਸੇ ਸਤਿ ਨਾਮਾਦਿ ਉਪਦੇਸ ਸੇ ਆਤਮਾ ਕੋਂ ਏਕ ਅਦੁਤੀ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਬੋਧਨ ਕੀਆ ਹੈ ਯਾ ਭਾਵ ਸੇ ਆਗੇ ਕਹੇ ਹੈਂ (ਗੁਰਾਇਕਦੇਹਿ ਬੁਝਾਈ) ਹੇ ਸਿਖ ਮਹਾਤਮਾ ਗੁਰੋਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਕੋਂ ਸਤਿ ਨਾਮਾਦੀ ਮੰਤ੍ਰ ਕੇ ਉਪਦੇਸ ਸੇ (ਦੇਹਿ) ਈਹਾਂ ਹਿ ਸਿਆਰੀ ਸਪਤਮੀ ਵਿਭਕਤੀ ਕੇ ਅਰਥ ਕਾ ਬੋਧਕ ਹੈ ਯਾਤੇ ਸਰਬ ਦੇਹੋਂ ਮੈ ਜੋ ਏਕ ਵਸਤੂ ਵਰਤਮਾਨ ਹੈ ਸੋ (ਬੁਝਾਈ) ਜਨਾਈ ਹੈ ਭਾਵ ਸਰਬ ਸਮਸ੍ਟੀ ਵਿਅਸ੍ਟੀ ਸਥੂਲ ਸੂਖਸਮ ਕਾਰਣ ਸਰੀਰੋਂ ਮੈ ਜੋ ਏਕ ਚੇਤਨਯ ਦੇਵ ਹੈ ਸੋ ਅਪਣਾ ਨਿਜਰੂਪ ਗੁਰੋਂ ਨੇ ਭਾਗਤਯਾਗ ਲਛਨਾ ਸੇ ਬੋਧਨ ਕਰਾ ਹੈ । ਅਬ ਜੀਵ ਈਸ੍ਵਰ ਕਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕਹਤੇ ਹੂਏ ਫਲ ਪ੍ਰਦਾਤੇ ਈਸ੍ਵਰ ਕੋਂ ਆਪਣਾ ਆਤਮਾ ਰੂਪ ਬੋਧਨ ਕਰੇ ਹੈਂ

ਵੇਦ ਮੈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੀ ਦੋਪ੍ਰਾਰਧ ਉਮਰ ਲਿਖੀ ਹੈ ਤਿਸਕਾ ਈਸ੍ਵਰ ਸੇ ਉਪਜਨਾ ਔਰ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਨਾ ਲਿਖਾ ਹੈ ਯਾਤੇ ਸੋ ਪਹਲਾ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਜੀਵ ਹੈ ਔਰ ਸਭ ਪੀਛੇ ਦੇਹਧਾਰੀ ਜੀਵ ਹੂਏ ਹੈਂ ਏਕਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅੰਤਹਕਰਣ ਮੈ ਪਰਤਿ ਬਿੰਬ ਭਾਵਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੂਆ ਜੀਵ ਹੈ ਔਰ ਮਾਯਾ ਮੇਂ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਭਾਵਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤਿਹੂਆਚੇਤਨ ਸੋ ਈਸ੍ਵਰ ਰੂਪਹੈ ਸੋ ਮਾਯਾ ਮੈ ਪ੍ਰਤਿ ਬਿੰਬ ਰੂਪ ਈਸ੍ਵਰ ਸਭ ਜੀਵੋਂ ਕੋ ਕਰਮਨ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫਲ ਦੇਵੇ ਹੈ ਅੰਤਹ ਕਰਣ ਮੈ ਚੇਤਨ ਕਾ ਪ੍ਰਤਿ ਬਿੰਬ ਰੂਪ ਜੀਵ ਆਪਨੇ ਕਰਮਨ ਕਾ ਫਲ ਭੋਗੇ ਹੈਂ ਯਹ ਜੀਵ ਈਸ੍ਵਰ ਕੇ ਵਾਸਤਵ ਸ੍ਵਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ਭਾਵ ਮਾਯਾ ਅਵਿਦ੍ਯਾ ਵਾ ਅੰਤਹ ਕਰਣ ਉਪਾਧੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ ਇਨਕਾ ਵਾਸਤਵ ਸ੍ਵਰੂਪ ਬਿੰਬ ਚੇਤਨ ਹੈ॥ ਪ੍ਰਸ੍ਨ— ਹੇ ਗੁਰੋ ਜੋ ਆਪਕੋਂ ਗੁਰੋਂ ਨੇ ਫਲ ਪ੍ਰਦਾਤੇ ਈਸ੍ਵਰ ਕੇ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕਾ ਉਪਦੇਸ ਕੀਆ ਹੈ ਤਿਸਕੋਂ ਆਪਣੇ ਸ੍ਵਰੂਪ ਸੇ ਭਿੰਨ ਜਾਣਤੇ ਹੋ ਵਾ ਆਪਨਾ ਆਤਮਾ ਰੂਪ ਜਾਨਤੇ ਹੋ॥ ਉਤਰ (ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਇਕੁ ਦਾਤਾ ਸੋ ਮੈ ਵਿਸਰਿਨਜਾਈਪ) ਜੋ ਬਰਹਮਾ ਸੇ ਲੇਕਰ ਚੀਟੀ ਪਰਯੰਤ ਸਰਬ ਜੀਵਨ ਕੋਂ ਕਰਮ ਉਪਾਸਨਾ ਗਿਆਨ ਫਲ ਦੇਨੇ ਵਾਲਾ ਏਕ ਪਰ ਮੇਸ੍ਵਰ ਹੈ (ਸੋ) ਨਾਮ ਸੋਈ ਹੀ ਮਾਯਾ ਸੇ ਅਲਗ ਕੀਆ ਹੂਆ ਪਰਮਾਤਮਾ ਔਰ ਅੰਤਹਕਰਣ ਸੇ ਅਲਗ ਕੀਆ ਹੂਆ ਜੀਵਾਤਮਾ ਸੋ ਏਕ ਰੂਪ ਮੈ ਹੂ॥ ਜਿਸ ਏਕ ਸ੍ਵਰੂਪ

ਹੋਨੇ ਮੈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹੇ ਹੈਂ "ਆਤਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਹੈ ਆਤਮ ਹਰਿ ਪਾਈਐ ਸਬਦ ਵੀਚਾਰਾ ਹੇ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਮ ਤੁਮ ਗੁਰੁ ਖੋਈ ਹੈ ਅੰਭੈ ਅੰਭ ਮਿਲੋਗਨੀ॥ ਜਾਕੋ ਖੋਜਤੇ ਸੋਈ ਪਾਇਆ ਠੌਰ॥ ਸੋਈ ਫਿਰ ਕੇ ਤੂ ਭਇਆ ਜਾ ਕੋ ਕਹਿਤਾ ਔਰ" ਇਤਯਾਦੀ ਅਨੇਕ ਬਚਨ ਜੀਵ ਈਸ੍ਵਰ ਕੇ ਵਾਸਤਵ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕੇ ਮਿਲਨੇ ਕੋਂ ਕਹਤੇ ਹੈਂ॥ ਪ੍ਰਸ਼ਨ -ਹੇ ਗੁਰੋ ਐਸੇ ਏਕ ਅਦ੍ਵੈਤੀ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕੋਂ ਕਬ ਸਿਮਿਰਤੇ ਹੋਂ॥ ਉਤਰ (ਵਿਸਰਿ ਨ ਜਾਈ) ਆਪਣਾ ਆਤਮਾ ਰੂਪ ਹੋਣੇ ਸੇ ਕਬੀ ਭੂਲਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ਭਾਵ ਐਸੇ ਆਪਨਾ ਆਤਮਾ ਰੂਪ ਹਮਨੇ ਤਿਸ ਈਸ੍ਵਰ ਚੈਤਨਯ ਕੋਂ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ ਸੇ ਜਾਨਯਾ ਹੈ ਔਰ ਕਿਸੀ ਸੇ ਨਹੀਂ ਜਾਨਯਾ ਹੈ ਤਾਂਤੇ ਆਤਮ ਦੇਵ ਕਾ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਤੇ ਜਾਨਨਾ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ ਸੇ ਗਯਾਤ ਹੋਵੇ ਹੈ ਯਹ ਵਾਰਤਾ ਪੂਰਬ ਖਟਲਿੰਗੋਂ ਕੇ ਵਿਖਯਾਨ ਮੈ ਨਿਰਣੀਤ ਹੈ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਸੇ ਯਹ ਜਾਨਨਾ ਯੋਗਯ ਹੈ ਜੋ ਕਰਮ ਆਦਿਕੋਂ ਕੇ ਫਲ ਪ੍ਰਦਾਤਾ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਕੋਂ ਆਤਮਾ ਕਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਬੋਧਨ ਕਰਾਂ ਹੈ ਤਿਸ ਮੈ ਵਿਰੋਧ ਕੇ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਵਾਸਤੇ ਉਪਨਿਖਦ ਤਾਤ ਪਰਯ ਕੇ ਗਯਾਤਾਓਂ ਨੇ ਭਾਗਤਯਾਗ ਲਛਨਾ ਸੇ ਮਾਯਾ ਅਵਿਦਯਾ ਉਪਾਧੀ ਵਿਰਿਸ੍ਰੀ ਛੋਡ ਕਰ ਉਪਹਿਤ ਚੇਤਨ ਮਾਤਰ ਵਸਤੂ ਕੋਂ ਏਕ ਸਮਝ ਕਰ ਅਖੰਡ ਵਸਤੂ ਜਨਾਈ ਹੈ ਕਾਹੇਤੇ ਕਾਰਣ ਉਪਾਧੀ ਵਿਸਿਸ੍ਰ ਚੇਤਨ ਈਸ੍ਵਰ ਹੈ ਔਰ ਅੰਤਹਕਰਨ ਵਿਸਿਸ੍ਰ ਵਾ ਵਯਸ੍ਰੀ ਅਗਯਾਨ ਉਪਾਧੀ

ਵਿਸਿਸ੍ਰ ਚੇਤਨ ਜੀਵ ਹੈ ਇਨ ਦੋਨੋਂ ਮ ਕਾਰਣ ਔਰ ਅੰਤਹਕਰਣ ਵਾ ਵਜਸ੍ਰੀ ਅਗਨਾਨ ਉਪਾਧੀ ਕੋਂ ਮਿਥਿਆ ਭੂਤ ਜਾਣਕੇ ਚੇਤਨ ਸਤਾ ਸੇ ਇਨਕੀ ਪਰਥਕ ਸਤਾਨਹੀਂ ਹੈ ਐਸੇ ਜਾਣੇ ਅਥਵਾ ਇਨ ਉਪਾਧੀਓਂ ਕੋ ਚੇਤਨ ਮੈ ਲੀਨ ਕਰਕੇ ਚਿੰਨਮਾਤਰ ਵਸਤੂ ਕੋਂ ਅਵਿਰੋਧੀ ਜਾਨਕਰ ਅਭੇਦ ਕਾ ਉਪਦੇਸ ਉਪਨਿਖਿਦੋਂ ਮੈ ਕਰਾ ਹੈ ॥

ਤਥਾਹੀਸ਼੍ਰੁਤੀ—ਏਖਤ ਆਤਮਾ ਸਰਵਾਂਤਰਃ ।

ਬਿਰਹਦਾਰਨੇਕਉਪਨਿਖਿਦ ਅਧਜਾਯ ੩ ਖੰਡ੪ ਸ੍ਰੁਤੀ ੧ ॥

ਏਖਤ ਆਤਮਾਂਤਰਯਾਮਜਮ੍ਰਿਤਃ ॥

ਬ੍ਰਿਹਦਾਰਨਕਉਪਨਿਖਿਦਅਧਜਾਯ੩ ਖੰਡ ੭ ਸ੍ਰੁਤੀ ੩ ।

ਤਤਸਤਮੰ ਸ ਆਤਮਾ ਤਤ੍ਵਮਸਿ ॥

ਛੰਦੋਗ ਉਪਨਿਖਿਦ ਅਧਜਾਯ ੬ ॥ ਸ਼੍ਰੁਤੀ ੭ ॥

ਯਹ ਬਿਰਹਦਾਰਣਕ ਛਾਂਦੋਗਜ ਉਪਨਿਖਿਦੋਂ ਮੈ ਜੀਵ ਬਰਹਮ ਅਭੇਦ ਕਾ ਉਪਦੇਸ ਲਛਨਾ ਆਦਿਕ ਪਰਕਾਰੋਂ ਸੇ ਕਥਨ ਕਰਾ ਹੈ ਤੈਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਜੀਵ ਬਰਹਮ ਕਾ ਅਭੇਦ ਉਪਦੇਸਲਛਨਾਆਦਿਕ ਪਰਕਾਰੋਂ ਸੇਕਥਨ ਕਰਾ ਹੈ॥ ਸ੍ਰੁਤੀ ਅਰਥ—ਯਾਗਜਵਲਕ ਰਿਖੀ ਨੇ ਉਖਸਤ ਰਿਖੀਕੋਂ ਉਪਦੇਸ ਕਰਿਆ ਹੈ ਜੋ ਪਰਾਣਾਦਿਕੋਂ ਕੀ ਚੇਸ੍ਰਾ ਕਾ ਹੇਤੂ ਸਾਖਿਆਤ ਅਪਰੋਖਜ ਸਰਬ ਕੇ ਅੰਤਰ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ ਸੋ (ਤੇ) ਤੇਰਾ (ਆਤਮਾ) ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੈ ॥ ਦੂਸਰੀ ਸ੍ਰੁਤੀ ਕਾ ਅਰਥ (ਅਮਰਤ) ਯਹ ਮੁਕ੍ਰ ਸ੍ਵਰੂਪ ਅੰਤਰਯਾਮੀ

ਤੇਰਾ ਆਤਮਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੈ ॥ ਸ੍ਵੇਤ ਕੇਤੂ ਪੁਤਰ ਸੇ ਉਦਾਲਕ ਰਿਖੀ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਸੋ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਸਤ ਵਸਤੂ (ਸਤਜ) ਵਿਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ ਔਰ ਸੋਈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੀਵ ਰੂਪ ਹੈ ਸੋ ਸਤ ਰੂਪਵਸਤੂ ਹੇ ਪੁਤਰਸ੍ਵੇਤ ਕੇਤੋ (ਤ੍ਵਮਸਿ) ਤੂ ਹੈ॥ ਜਹਾਂ ਕਹੀਂ ਗੁਰੂ ਬਚਨੋਂ ਮੈ ਅਭੇਦ ਕਾ ਉਪਦੇਸ ਹੋਵੇ ਤਹਾਂ ਸਰਬਤਰ ਪੂਰਬ ਉਕਤ ਭਾਗ ਤਿਆਗ ਲਛਨਾ ਸੇ ਵਿਰੋਧ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਅਭੇਦ ਜਾਨ ਲੇਨਾ ੫ ॥ ਪਿਛਲੀ ਪਉੜੀ ਮੈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੇ ਯਥਾਰਥ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਆ ਔਰ ਗੁਰੂ ਭਗਤੀ ਤਥਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਾ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨਾਦਿਕ ਰੂਪ ਸੇ ਕੀਰਤਨ ਕੀਆ ਔਰ ਸ੍ਰਵਣ ਮਨਨ ਨਿਦਿਧ੍ਯਾਸਨ ਰੂਪ ਸਾਧਨ ਕਥਨ ਕੀਏ ਔ ਤਿਸ ਸਾਧਨੋਂ ਕਾ ਫਲਰੂਪ ਗਿਆਨ ਨਿਰਣੇ ਕੀਆ ਹੈ ਔਰ ਗਿਆਨ ਕਾ ਫਲ ਦੁਖ ਨਿਵਿਰਤੀ ਕਹਿ ਆਏ ਹੈਂ ਔਰ ਸੁਖ ਮੈ ਲੀਨਤਾ ਰੂਪ ਭੀ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਾ ਹੈ ਔਰ ਗੁਰਮੁਖੋਂ ਕੀ ਇਸਥਿਤੀ ਤਥਾ ਗੁਰੂ ਕੀ ਪ੍ਰਸਿਸਾ ਭਾਵ ਉਸਤੁਤੀ ਕਹੀ ਹੈ ਫੇਰ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦ੍ਯਾ ਕਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਭੀ ਕਹਾ ਹੈ ॥

ਅਬ ਆਗੇ ਛੀਵੀ ਪਉੜੀ ਮੈ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਜੰਨਯ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਤੀਰਥ ਮੈ ਸਨਾਨਕਾ ਮੁਖਯ ਸਾਧਨ ਸਿਖਯ ਮੈ ਗੁਰੂ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤ ਔ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਾ ਕਾਰਣ ਸਿਖਯ ਕੋਂ ਵਿਵੇਕ ਵੈਰਾਗਯ ਯੁਕਤ ਦੇਖਣਾ ਹੈ ਔਰ ਵਿਵੇਕ ਵੈਰਾਗਯ ਯੁਕਤਤਾ ਕੇ ਸਾਧਨ ਵੇਦਾਦਿਕੋਂ ਕਾ ਪਾਠ ਯਗਯ ਦਾਨ ਤਪ

ਆਦਿਕ ਜੋ ਨਿਸਕਾਮ ਕਰਮ ਹੈਂ ਜਬ ਇਨ ਸਾਧਨੋ ਸੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਾ ਵਿਖਜ ਸਿਖ ਹੋਵੇ ਹੈ ਤਬ ਗੁਰੂ ਕਾ ਉਪਦੇਸ ਸਰਵਣ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦਜਾ ਰੂਪ ਗਜਾਨ ਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਵੇ ਹੈ ਇਤਨੇ ਅਰਥ ਕਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਤੇ ਹੂਏ ਪਿਛਲੀ ਪਉੜੀ ਮੈ ਕਥਨ ਕਰਾ ਜੋ ਮਹਾਂ ਵਾਕਜ ਕਾ ਅਭਜਾਸ ਰੂਪ ਲਿੰਗ ਤਿਸਕੋਂ ਸੋਧਨ ਕਰਣੇ ਵਾਸਤੇ ਫੇਰ ਉਪਦੇਸ ਕਰੇ ਹੈਂ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਮੰਦਰ ਮੈ ਇਸਿਥਿਤ ਹੋਣੇ ਕੇ ਸਾਧਨ ਕੋਂ ਪਉੜੀ ਕਹੇ ਹੈਂ ॥੫॥ ਪ੍ਰਸਨ- ਹੇ ਗੁਰੋ ਏਕ ਅਦੁਤੀ ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਰੂਪ ਕੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਤੀਰਥ ਮੇ ਮੈ ਭੀ ਕਬੀ ਨਾਵੇਂਗਾ॥ ਯਹ ਪ੍ਰਸਨ ਸੁਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਿਦਿਧਜਾਸਨ ਸੇ ਤਿਸਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਾ ਉਤਰ ਕਹੇ ਹੈਂ ॥

ਤੀਰਥਿਨਾਵਾਜੇਤਿਸੁਭਾਵਾਵਿਣੁਭਾਣੇਕਿਨਾਇਕਰੀ॥ ਜੇਤੀਸਿਰਠਿਉਪਾਈਵੇਖਾਵਿਣੁਕਰਮਾਕਿਮਿਲੈਲਈ॥ ਮਤਿਵਿਚਿਰਤਨਜਵਾਹਰਮਾਣਿਕਜੇਇਕਗੁਰਕੀਸਿਖਸੁਣੀ॥ ਗੁਰਾਇਕਦੇਹਿਬੁਝਾਈ॥ ਸਭਨਾਜੀਆਕਾਇਕੁਦਾਤਾਸੋਮੈਵਿਸਰਿਨਜਾਈ॥੬॥

(ਤੀਰਥਨਾਵਾਂ) ਏਕ ਅਦੁਤੀ ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਰੂਪ ਕਾ ਗਜਾਨ ਰੂਪ ਤੀਰਥ ਹੈ ਅਦੁਤੀ ਸਤ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਰਿਦੈ ਮੈ ਸੰਸੈ

ਰਹਿਤ ਅਪ੍ਰੋਖ੍ਯ ਭਾਨ ਹੋਨਾ ਤਿਸ ਿ ਸਨਾਨ ਹੈ ਜਿਸ ਸੇ ਅਗ੍ਯਾਨ ਤਤਕਾਰਯ ਰੂਪ ਮੈਲ ਦੂਰ ਹੋਵੇ ਹੈ ਤਿਸਮੈ ਤੂੰ (ਨਾਵਾਂ) ਨਾਮ ਤਬ ਨਾਵੇਗਾ (ਜੇਤਿਸੁਭਾਵਾ) ਜੇਕਰ ਏਕ ਅਦੁਤੀ ਸ੍ਵਰੂਪ ਸ੍ਰਵਣ ਮਨਨ ਸੇ ਪੀਛੇ ਤਿਸ ਭਾਵਾ ਨਾਮ ਤਿਸਕਾ ਨਿਦਿਧ੍ਯਾਸਨ ਸਾਧਨ ਕਰ ਲੇਵੇਂਗਾ (ਵਿਣੁ ਭਾਣੇ ਕਿ ਨਾਇ ਕਰੀ) ਬਿਨ ਭਾਣੇ ਕਹੀਯੇ ਨਿਦਿਧ੍ਯਾਸਨ ਸਾਧਨ ਕੀਏ ਬਿਨਾਂ ਤੂੰ (ਕਿ ਨਾਇਕਰੀ) ਕਹੀਯੇ ਗ੍ਯਾਨ ਰੂਪ ਤੀਰਥ ਮੈ ਅਗ੍ਯਾਨ ਤਤਕਾਰਯ ਰੂਪ ਮੈਲ ਕਾ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਰੂਪ ਸਨਾਨ ਕਿਆ ਕਰੇਗਾ ਭਾਵ ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ ਯਾਤੇ ਜਬ ਤੂ ਸ੍ਰਵਣ ਮਨਨ ਸੇ ਪੀਛੇ ਨਿਦਿ-ਧ੍ਯਾਸਨ ਸਾਧਨ ਕਰੇਗਾ ਤਬ ਏਕ ਅਦੁਤੀ ਸਤ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਗ੍ਯਾਨ ਕੋਂ ਪਾਵੇਂਗਾ ਵਾ ਹੇ ਸਿਖ੍ਯ ਗ੍ਯਾਨ ਰੂਪ ਤੀਰਥ ਮੈ ਤੂੰ ਤਬ ਸਨਾਨ ਕਰੇਂਗਾ ਜਬ ਯਹ ਅਧਿਕਾਰੀ ਗ੍ਯਾਨ ਕਾ ਉਪਦੇਸ ਕਰਨੇ ਕੇ ਯੋਗ੍ਯ ਹੈ ਐਸੇ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਕੋਂ (ਭਾਵਾ) ਨਾਮ ਭਾਇ ਜਾਵੇ ਵਿਣਭਾਣੇ ਕਹੀਯੇ ਭਾਇ ਸੇ ਬਿਨਾ ਭਾਵ ਉਪਦੇਸ ਕਰੇ ਸੇ ਬਿਨਾ ਗ੍ਯਾਨ ਰੂਪ ਤੀਰਥ ਮੈਕਿਆ ਨਾਵ-ਣਾ ਕਰੇਗਾ ਭਾਵ ਕੁਛ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰੋਂ ਕੋਂ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕਾ ਭਾਇ ਜਾਣਾ ਸਭ ਸਿਖ੍ਯਨ ਕੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਕਾ ਹੇਤੁ ਕਹਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਵਿਵੇਕ ਵੈਰਾਗ੍ਯ ਵਾਨ ਪੁਰਖ ਮੈ ਬ੍ਰਹਮ ਨਿਸ੍ਠ ਗੁਰੂ ਕਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਵੇ ਹੈ ਔਰ ਤਿਸਕੋਂ ਗਯਾਨ ਕੀ ਤੀਬਰ ਇਛਾ ਹੋਵੇ ਹੈ ਜਬ ਗ੍ਯਾਨ ਕੀ

ਉਤਕਟ ਇਛਾ ਔਰ ਵਿਵੇਕ ਵੈਰਾਗ ਸੰਯੁਕ੍ਤ ਸਿਖਯ ਕੋਂ ਗੁਰੂ ਦੇਖਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਕੁਤਰਕ ਰੂਪ ਦੋਸ ਸੇ ਰਹਿਤ ਸਿਖ ਕੀ ਬੁਧੀ ਸ੍ਰੇਸ੍ਟ ਅਤਯੰਤ ਨਿਰਮਲ ਦੇਖਤੇ ਹੈਂ ਤਬ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਜੈਸੇ ਕਠ ਉਪਨਖਿਦ ਮੈ ਯਮਰਾਜ ਨੇ ਨਚ-ਕੇਤਾ ਸਿਖ ਕੀ ਬਹੁਤੁ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੇ ਪ੍ਰੀਖਯਾ ਕਰਕੇ ਕੁਤਰਕ ਰਹਿਤ ਵਿਵੇਕ ਵੈਰਾਗ ਸੰਪੰਨਯ ਦੇਖ ਕਰ ਅਤਯੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਾ ਥਾ ਤਹਾਂ ਕਠ ਉਪਨਖਿਦ ਮੈ ਯਹ ਪਰਸੰਗ ਹੈ॥ ਨਚਕੇਤਾ ਨੇ ਯਮਰਾਜ ਕੋਂ ਪਰਸੰਨ ਕਰਕੇ ਆਤਮ ਗਯਾਨ ਕਾ ਵਰ ਮਾਂਗਾਥਾ ਤਬ ਯਮਰਾਜ ਨੇ ਕਹਯਾ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਕਾ ਰਾਜ ਲੈ ਲੈ ਸੁਵਰਣ ਹਸਤੀ ਬਡੇ ਸੁੰਦਰ ਘੋੜੇ ਲੈ ਲੈ ਔਰ ਬਹੁਤਾ ਜੀਵਣਾ ਪੁਤਰ ਪੌਤਰਾਦੀ ਪਦਾਰਥ ਮਾਂਗ ਲੇ ਇਸ ਰੀਤੀ ਸੇ ਜਬ ਬਹੁਤ ਪਰਕਾਰ ਲੋਭ ਸੇ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਵਰ ਸੇ ਨਹੀਂ ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੂਆ ਤਬ ਆਤਮਾ ਕਾ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪਤੇ ਉਪਦੇਸ ਬਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਕਰਿਯਾ ਹੈ ਇਸ ਰੀਤੀ ਸੇ ਜਬ ਔਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਭੀ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਾ ਵਿਖਯੇ ਹੋਵੇਗਾ ਤਬ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਤੀਰਥ ਮੈ ਸਨਾਨ ਕਰੇਗਾ ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਕਹਣੇ ਮੈ ਇਤਨਾ ਭੇਦ ਹੈ ਯਹ ਪਰੰਤੂ ਕਾ ਅਰਥ ਸਮਝਣਾ ਯਹ ਵਿਵੇਕ ਵੈਰਾਗਯ ਸਹਿਤ ਉਤਕਟ ਬੋਧ ਕੀ ਇਛਾ ਸੁਧ ਅੰਤਹਕਰਣ ਮੈ ਹੋਵੇਗੀ ਸੋ ਅੰਤਹਕਰਣ ਕੀ ਸੁਧੀ ਕੇ ਕਾਰਣ ਨਿਸਕਾਮ ਕਰਮ ਹੈ ਤਾਂਤੇ ਅਬ ਗੁਰੂਜੀ ਨਿਸਕਾਮ ਕਰਮੋਂ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੇ ਹੈਂ (ਜੇਤੀ ਸਿਰਠ ਉਪਾਈ

ਵੇਖਾ) ਸਿਰਠ ਕਾ ਮੂਲ ਸਬਦ ਸ੍ਰਿਸ੍ਰਿ ਹੈ (ਵੇਖਾ) ਹਮ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਸੇ ਤਥਾ ਵੇਦ ਵਚਨੋਂ ਸੇ ਦੇਖਤੇ ਹੈਂ (ਜੇਤੀ)ਜਿਤਨੀ ਨਰ ਦੇਵਾਦਿਕ ਸ੍ਰਿਸ੍ਰੀ ਉਤਪਨ ਕਰੀ ਹੋਈ ਹੈ (ਵਿਣੁਕਰਮਾਕਿਮਿਲੈਲਈ) ਸੋ ਬਿਨਾ ਕਰਮਾ ਸੇ ਤਿਨਕੋਂ ਕਿਆ ਮਿਲਨੇ ਲਗਾ ਹੈ ਭਾਵ ਯਹ ਹੈ ਸਕਾਮ ਕਰਮ ਸੇ ਬਿਨਾ ਇਸ ਲੋਕ ਤਥਾ ਪਰਲੋਕ ਕਾ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲਤਾ ਔਰ ਨਿਸਕਾਮ ਕ ਮ ਸੇ ਬਿਨਾ ਉਤਕਟ ਬੋਧ ਕੀ ਇਛਾ ਵਿਵੇਕ ਵੈਰਾਗ ਦਿਕੋਂ ਕਾ ਜੋ ਕਾਰਣ ਚਿਤ ਕੀ ਸੁੱਧੀ ਸੋ ਹੋਵੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂਤੇ ਨਿਸਕਾਮ ਕਰਮ ਅਵਸ੍ਯ ਕਰਤਵ੍ਯ ਹੈਂ ॥ ਅਬ ਇਸ ਅਰਥ ਕੀ ਪੁਸ੍ਰੀ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਰੁਤੀ ਪਰਮਾਣ ਲਿਖਤੇ ਹੈਂ ॥ **ਤਥਾ ਹੀ–ਤਮੇਤੰ ਵੇਦਾਨੁ ਵਚਨੇਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਵਿਵਿਦਿਖੰਤਿ ਯਗੇਨ ਦਾਨੇਨ ਤਪਸਾ ਨਾਸ਼ਕੇਨ**

ਬ੍ਰਿਹਦਾਰਣਕਉਪਨਿਖਿਦ ਅਧ੍ਯਾਯ੪ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ੪ਸ੍ਰੁਤੀ੨੨॥

ਅਰਥ–ਇਸ ਉਪਨਿਖਿਦ ਪ੍ਰਤੀਪਾਦ੍ਯ ਬ੍ਰਹਮ ਚੇਤਨ ਕੋਂ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ) ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੋਣੇ ਕੀ ਇਛਾ ਵਾਲੇ ਜੋ ਮੁਮੁਖ੍ਹ ਪੁਰਖ ਹੈਂ ਸੋ ਵੇਦਕਾ ਪਾਠ ਤਥਾ ਯਗ੍ਯ ਦਾਨ ਰਾਗ ਦ੍ਵੈਖ ਰਹਿਤ ਹੂਏ ਪਦਾਰਥੋਂ ਸੇ ਚਿਤੁ ਨਿਵਿਰਤ ਹੋਇਕੇ ਤਪ ਕਰਕੇ (ਵਿਵਿਦਿਖੰਤਿ) ਬ੍ਰਹਮ ਜਾਨਨੇ ਕੀ ਇਛਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਇਸ ਸ਼੍ਰੁਤੀ ਮੈ ਵੇਦਾਨੁ ਵਚਨ ਯਗ੍ਯ ਦਾਨ ਤਪ ਉਪਲ

ਖਿਜਤ ਨਿਸਕਾਮ ਧਰਮ ਕੋਂ ਗਜਾਨਕੀ ਇਛਾ ਕਾ ਹੇਤੂ ਕਹਾ ਹੈ ਸੋ ਗਜਾਨ ਕੀ ਇਛਾ ਬਿਨਾ ਵੈਰਾਗਜਾਦਿਕ ਸਾਧਨੋ ਕੇ ਹੋਤੀ ਨਹੀ ਤਾਂਤੇ ਜਿਤਨੇ ਸਾਧਨੋ ਬਿਨਾ ਗਜਾਨਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀ ਹੋਤੀ ਉਤਨੇ ਸਾਧਨੋਕੀ ਸਿਧੀ ਨਿਸਕਾਮ ਧਰਮ ਸੇ ਅਵਸਜ ਹੋਵੇ ਹੈ ਇਸੀ ਤਾਤਪਰਯ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹੇ ਹੈਂ (ਜੇਤੀ ਸਿਰਠ ਉਪਾਈ ਵੇਖਾ ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ ਕਿ ਮਿਲੈ ਲਈ) ਤਾਤਪਰਯ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਯਹ ਹੈ ਨਿਸਕਾਮ ਧਰਮ ਸੇ ਚਿਤ ਸੁਧੀ ਹੋਵੇ ਹੈ ਔਰ ਚਿਤ ਸੁਧੀ ਸੇ ਵੈਰਾਗਾਦਿਕ ਹੋਵੇ ਹੈਂ ਔਰ ਵੈਰਾਗਾਦਿਕੋਂ ਸੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖਮੈ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਵੇਹੈ ਤਿਸਤੇ ਉਪਦੇਸ ਜੰਨਜ ਗਜਾਨਰੂਪ ਤੀਰਥਮੈ ਅਖੰਡਾਨੰਦ ਅਨੁਭਵ ਰੂਪ ਸਨਾਨ ਹੋਵੇਹੈ॥ ਪ੍ਰਸ਼੍ਨ—ਹੇ ਭਗਵਨ ਗੁਰੋਕੋਂ ਸਿਖਜ ਕਾ ਭਾਉਣਾ ਗਜਾਨ ਕਾ ਕਾਰਣ ਆਪਨੇ ਕਹਜਾ ਹੈ ਸੋ ਗਜਾਨ ਕਾ ਮੁਖ ਕਾਰਣ ਹੈ ਅਥਵਾ ਪਰੰਪਰਾ ਸੇ ਕਾਰਣ ਹੈ ਸੋ ਸਿਖਜਕਾ ਗੁਰੂਕੋਂ ਭਾਉਣਾ ਪਰੰਪਰਾਸੇ ਕਾਰਣਹੈ ਯਹ ਉਤ੍ਰ ਗੁਰੂਜੀ ਆਗੇ ਕਹੇਹੈਂ ਰਤਨਾਦੀ ਪਦੋਂਕਾ ਅਰਥ ਕਹੇਂ ਹੈਂ (ਮਤਿ ਵਿਚ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਮਾਣਿਕ) ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਮੈ ਹੀਰੇ ਮੋਤੀ ਮੂੰਗੇ ਆਦਿਕੋਂ ਕਾ ਨਾਮ ਰਤਨ ਹੈ ਫਾਰਸੀ ਮੇ ਇਨ ਕਾ ਨਾਮ ਜਵਾਹਰ ਹੈ ਰਤਨੋ ਮੈ ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਏਕ ਜਾਤੀਕੇ ਰਤਨ ਕਾ ਨਾਮ ਮਾਣਿਕ ਹੈ ਰਤਨ ਪਦਕਾ ਅਰਥ ਯਹ ਹੈ ਜੋ ਆਪਨੀ ਚਮਕ ਦਿਖਲਾਕਰ ਆਪਣੇ ਮੈ ਲੋਕੋਂ ਕੀ ਮਤੀਕੋਂ ਰਵਣ ਕਰਾਲੇਵੇ ਭਾਵ

ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਕਰਾਲੇਵੇ ਤਿਸਕਾ ਨਾਮ ਰਤਨ ਹੈ ਪਾਰਸੀ ਮੈ ਤਿਸਕਾ ਅਰਥ ਜੌਹਰ ਦਿਖਾਕਰ ਆਪਨੇ ਮੈ ਲੋਕੋਂ ਕੋ ਲਗਾਵਣੇ ਵਾਲੇ ਕਾ ਨਾਮ ਜਵਾਹਰ ਹੈ ਮਾਣਿਕ ਕਾ ਅਰਥ ਯਹ ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਮਣੀਯੋਂ ਮੈ ਅਨਜ ਵਸਤੂਯੋਂ ਕੋ ਪ੍ਰਕਾਸਨੇ ਵਾਲੀ ਚੀਜ ਕਾ ਨਾਮ ਮਾਣਿਕ ਹੈ (ਜੇ ਇਕ ਗੁਰਕੀ ਸਿਖ ਸੁਣੀ) ਜੇ ਕਾ ਅਰਥ ਜਬ ਹੈ ਯਾਂਤੇ ਜੇ ਨਾਮ ਜਬ ਗੁਰੂ ਕੋਂ ਭਾਉਣੇ ਕਾਲ ਮੈ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪੁਰਖ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸਿਖਯਾ ਇਕ ਅਦੁਤੀ ਬ੍ਰਹਮਾਤਮਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਸੇ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰੇ ਤਬ ਮਨਨ ਨਿਦਿਧਯਾਸਨ ਯੁਕ੍ਤ ਹੂਏ ਕੋਂ (ਮਤਿ) ਨਾਮ ਐਸੀ ਬੁਧੀ ਉਪਜੇ ਹੈ "ਮ ਏਕ ਅਦੁਤੀ ਸਚਿਦਾਨੰਦ ਸ੍ਵਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਹੂੰ" ਐਸੀ ਬ੍ਰਹਮਾਕਾਰ ਬ੍ਰਿਤੀ ਰੂਪ ਬੁਧੀਮੈ (ਰਤਨ) ਕਹੀਏ ਬੁਧੀਕੋਂ ਆਪਣੇ ਮੈ ਰਮਣ ਕਰਾਵਣੇ ਵਾਲਾ ਜੋ ਅਦੁਤੀ ਸਤ ਰੂਪ ਚੇਤਨ ਹੈ ਸੋ ਤਿਸ ਬੁਧੀ ਮੈ ਪਰਗਟ ਹੋਵੇ ਹੈ ਜੈਸੇ ਸੁਧ ਦਰਪਣ ਮੈ ਵਸਤੂ ਕਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਪਰਗਟ ਹੋਵੇਹੈ ॥ ਪਾਰਸੀ ਪੜਿਯੋਂਕੇ ਸਮਝਾਵਨ ਵਾਸਤੇ ਰਤਨ ਪਦਕਾ ਅਰਥ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਰਸੀ ਮੈ ਨਾਮ ਕਹੇਹੈਂ (ਜਵਾਹਰ) ਜੈਸੇ ਜਵਾਹਰ ਆਪਣੇ ਜੌਹਰ ਦਿਖਾ ਕਰ ਆਪਣੇ ਗਾਹਕੋਂ ਕੋ ਆਪਣੇ ਮੈ ਲਗਾਵਤੇ ਹੈਂ ਤੈਸੇ ਆਤਮਾ ਰੂਪ ਜਵਾਹਰ ਸਤਚਿਤ ਆਨੰਦ ਰੂਪ ਆਪਣੇ ਜੌਹਰ ਦਿਖਾਕਰ ਬੁਧੀਰੂਪ ਵਿਪਾਰੀਕੋਂ ਆਪਣੇ ਮੈ ਲਗਾ ਲੇਵੇਹੈ ॥ ਬੁਧੀ ਮੈ ਪਰਗਟ ਹੋਣੇ ਵਾਲੇ ਚੈਤੰਨਜ ਕੀ ਔਰ

ਪਦਾਰਥੋਂ ਸੇ ਵਿਲਖਣਤਾ ਗੁਰੂਜੀਕਹੇਹੈਂ(ਮਾਣਿਕ) ਜੈਸੇ ਬਾਹਰ ਘਟਾਦਿਕੋਂ ਕੋਂ ਔਰ ਰਤਨੋ ਸੇ ਭਿੰਨ ਮਾਣਿਕ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਰਤਨ ਪ੍ਰਕਾਸੇਹੈ ਔਰ ਅੰਧੇਰੇ ਕੋਂ ਦੂਰ ਕਰੈ ਹੈ ਤੈਸੇ ਬੁਧੀ ਮੈ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣੇਵਾਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ ਰੂਪ ਆਤਮਾਹੈ ਸੋ ਸਰਬ ਪਦਾਰਥੋਂ ਸੇ ਭਿੰਨ ਹੋਇਕੇ ਸੋ ਜੋਤੀ ਰੂਪ ਆਤਮਾ ਬੁਧੀਕੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸੇਹੈ ਔਰ ਅਗਜਾਨ ਤਤਕਾਰਯ ਰੂਪ ਅੰਧੇਰੇ ਕੋਂ ਦੂਰਕਰੇਹੈ ਯਾਤੇ ਗੁਰੂ ਕੋਂ ਸਿਖਜਕਾ ਭਾਉਣਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗਜਾਨਮੈ ਕਾਰਣ ਸਿਧਹੋਵੇਹੈ ਭਾਵ ਸ੍ਰਵਣ ਮਨਨ ਨਿਦਿਧਜਾਸਨ ਦ੍ਵਾਰਾ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸਿਖ ਮੈ ਪਰੀਤੀ ਸੰਸੇ ਰਹਿਤ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨ ਕਾ ਪਰੰਪਰਾਸੇ ਕਾਰਣ ਹੈ ਆਤਮਾ ਕੋਂ ਜੋਤੀ ਰੂਪਸੇ ਸ਼੍ਰੁਤੀਮੈ ਕਥਨ ਕਰਾਹੈ ॥

ਤਥਾਹੀ—ਕਤਮਆਤਮੇਤਿਯੋਅਯੰ ਵਿਗਜਾਨ ਮਯਃ ਪ੍ਰਾਣੇਖੁ ਹ੍ਰਿਦਯੰਤਰ ਜਯੋਤਿਃ ਪੁਰਖਃ

ਬ੍ਰਿਹਦਾਰਣਕ ਉਪਨਿਖਿਦ ਅਧਜਾਯ ੪ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ੩

ਅਰਥ ਯਹ ਹੈ ਯਹ ਸ਼੍ਰੁਤੀ ਜਨਕ ਯਾਗਜਵਲਕਕੇ ਸੰਵਾਦ ਕੀ ਹੈ ਪੂਰਬ ਪ੍ਰਸੰਗ ਯਹੋ ਹੈ ਜਾਗ੍ਰਤ ਅਵਸਥਾ ਮੈ ਸੂਰਯ ਚੰਦ੍ਰ ਅਗਨੀ ਵਾਕਕੋਂ ਬਿਵਹਾਰਕ ਦਸਾਮੈ ਕਾਰਯ ਕਾਰਣ ਸੰਘਾਤ ਕੇ ਜੋਤੀ ਸਿਧ ਕਰਕੇ ਸ੍ਵਪਨ ਕਾਲ ਮੈ ਕੇਵਲ ਆਤਮਾਕੋਂ ਜੋਤੀ ਕਥਨ ਕਰਾਹੈ ਫੇਰ ਜਨਕ ਪ੍ਰਸ੍ਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ(ਕਤਮ ਆਤਮੇਤਿ) ਹੇ ਯਾਗਜਵਲਕ ਦੇਹ ਇੰਦ੍ਰੇ ਪ੍ਰਾਣ ਮਨ ਇਨਮੈ ਆਤਮਾ ਕੌਣ ਹੈ। ਇਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਸ਼੍ਨ ਕੀ

ਸਮਾਪਤੀ ਕਾ ਬੋਧਕ ਹੈ ਜੋ ਇਤਨਾ ਵਾਕਜ ਪ੍ਰਸ੍ਨ ਕਾ ਹੈ ਯਾਗਜਵਲਕ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਜੋ ਯਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਸ੍ਵਰੂਪ ਵਸਤੂ ਹੈ (ਵਿਗਜਾਨਮਯ) ਵਿਗਜਾਨ ਨਾਮ ਬੁਧੀ ਕਾ ਹੈ ਯਾਤੇ ਜੋ ਬੁਧੀ ਉਪਾਧਕਿ ਚੇਤਨ ਪ੍ਰਾਣੋ ਕੇ ਮਧਜ ਵਰਤਮਾਨ ਹੂਆ (ਹ੍ਰਿਦਜੰਤਰਜਜੋਤਿਃ) ਬੁਧੀਕੇ ਅੰਤਰ ਇਸਿਥਿਤ ਜੋ ਆਤਮਾ ਸੋ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਹੈ ਔਰ ਵਾਸਤਵ ਸੇ (ਪੁਰਖ) ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਹੈ ਕਾਹੇਤੇ ਪੂਰਨ ਵਸਤੂ ਕਾ ਨਾਮ ਪੁਰਖ ਹੈ ॥ ਇਸੀ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂਜੀਨੇ ਪੂਰਬ ਦੋ ਪੰਗਤੀਓਂ ਸੇ ਕਥਨ ਕਰਾ ਹੈ ਸੋ ਸਰਬ ਦੇਹੋਂਮੈ ਇਕ ਰੂਪ ਹੈ ਔਰ ਕਰਮਾਦਿਕੋਂ ਕੇ ਫਲ ਪ੍ਰਦਾਤਾ ਪ੍ਰਮੇਸ੍ਵਰਸੇ ਅਭਿੰਨਤਾ ਬੋਧਨ ਕਰੀ ਹੈ॥ ਇਨ ਪੰਚਮੀ ਖਸ੍ਟੀ ਪਉੜੀ ਮੈ ਅਦ੍ਵੈਤ ਵਸਤੂ ਕੋਂ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ ਰੂਪ ਸਬਦ ਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣੇ ਯੋਗਜ ਰੂਪ ਅਪੂਰ-ਬਤਾ ਕਾ ਔਰ ਵਾਰੰਵਾਰ ਕਥਨਤਾ ਰੂਪ ਅਭਜਾਸ ਰੂਪ ਲਿੰਗ ਕਾ ਉਪਦੇਸ ਕਰਾ ਹੈ॥ ਗੁਰਾਂ ਇਕ ਦੇਹ ਸੇ ਲੇ ਵਿ-ਸਰ ਨ ਜਾਈ ਪ੍ਰਯੰਤ ਇਤਨੇ ਪਾਠ ਕਾ ਅਰਥ ਪੀਛੇ ਲਿਖਿ-ਆ ਹੀ ਜਾਨ ਲੇਨਾ ॥ ੬ ॥

ਪ੍ਰਸ੍ਨ—ਹੇ ਗੁਰੋ ਐਸੇ ਨਿਜ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕੇ ਗਜਾਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖਕੋਂ ਤਿਸ ਗਜਾਨ ਕਾ ਕਿਆ ਫਲ ਹੋਵੇ ਹੈ ਯਹ ਸੁਨ ਕੇ ਅਵਿਦਜਾ ਕੀ ਅਤਜੰਤ ਨਿਵਿਰਤੀ ਹੋਵੈ ਹੈ ਯਹ ਉਤ੍ਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹੇਹੈਂ ॥

ਜੇਜੁਗਚਾਰੇਆਰਜਾਹੋਰਦਸੂਣੀਹੋਇ॥ ਨਵਾ ਖੰਡਾਵਿਚਿਜਾਣੀਐਨਾਲਿਚਲੈਸਭੁਕੋਇ॥ ਚੰਗਾਨਾਉਰਖਾਇਕੈਜਸੁਕੀਰਤਿਜਗਿਲੇਇ ॥ ਜੇਤਿਸੁਨਦਰਿਨਆਵਈਤਵਾਤਨਪੁਛੈਕੇ ॥ ਕੀਟਾਅੰਦਰਿਕੀਟੁਕਰਿਦੋਸੀਦੋਸਧਰੇ ॥ ਨਾਨਕਨਿਰਗੁਣਿਗੁਣੁਕਰੇਗੁਣਵੰਤਿਆ ਗੁਣੁਦੇ॥ ਤੇਹਾਕੋਇਨਸੁਝਈਜਿਤਿਸੁਗੁਣ ਕੋਇਕਰੇ॥ ੭ ॥

ਜੁਗ ਪਦ ਕੇ ਮੂਲ ਯੁਗ ਔ ਯੁਕ ਦੋ ਹੈਂ ਇਸ ਅਰਥ ਮੈ ਯੁਗ ਪਦ ਯੁਕ ਸੇ ਬਨਾ ਹੈ ਅਰਥ ਇਸਕਾ ਸੰਯੁਕ੍ਤ ਹੈ ਚਾਰੇ ਪਦ ਸੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਤੇ ਚਾਰ ਸਾਧਨ ਲੇਨੇ ਆਰਯ ਨਾਮ ਸ੍ਰੇਸ਼ੋਂ ਕਾ ਹੈ ਹੋਰ ਨਾਮ ਭੇਦ ਕਾ ਹੈ ਤਿਸ ਭੇਦ ਕੋਂ ਦੇਨੇਵਾਲੀ ਅਵਿਦ੍ਯਾ ਕਾ ਨਾਮ ਹੋਰ ਦ ਹੈ ਸੂਣੀ ਰਹਿਤ ਹੋਣੇ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ ਇਨ ਪਦੋਂ ਕਾ ਵਾਕਯਰਥ ਯਹ ਹੈ ਜੇਕਰ ਯਹ ਪੁਰਖ (ਚਾਰੇਜੁਗ) ਨਾਮ ਵਿਵੇਕਾਦਿਕ ਚਾਰਸਾਧਨੋ ਕੇ ਸੰਯੁਕ੍ਤ ਹੋ ਕਰ ਗੁਰੂ ਸਰਣ ਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਕੇ ਸ੍ਰਵਣ ਮਨਨ ਨਿਦਿਧ੍ਯਾਸਨ ਪ੍ਰਯੰਤ ਸਾਧਨ ਕਰਨੇ ਸੇ ਆਰਜਾ ਨਾਮ ਆਰਯ ਕਾ ਹੈ ਆਰਯ ਨਾਮ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੋਗਏ ਹੈਂ ਸੋਈ ਪੁਰਖ ਅਪ੍ਰੋਖ੍ਯ ਬ੍ਰਹਮ ਗ੍ਯਾਨਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਕੇ (ਹੋਰਦ) ਨਾਮ ਆਪਣੇ ਆਤਮਾ

ਮੈ ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕਾ ਭੇਦ ਦੇਣੇ ਵਾਲੀ ਅਵਿਦਯਾ ਸੇ ਸੂਨੀ ਨਾਮ ਰਹਿਤ ਹੋਵੇ ਹੈਂ ਭਾਵ ਗਯਾਨ ਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੇ ਅਗਯਾਨ ਕੀ ਅਤਯੰਤ ਨਿਵਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਹੋਵੇ ਹੈਂ ॥ ਪ੍ਰਸ੍ਨ ॥
ਹੇ ਗੁਰੋ ਅਗਯਾਨ ਕੀ ਅਤਯੰਤ ਨਿਵਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਕਹਾ ਜਾਣੀਯੇ ਹੈਂ ਨਵਖੰਡ ਰੂਪ ਜੋ ਸਰੀਰ ਹੈ ਤਿਸਕੇ ਅਧਯਾਸ ਕੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਮੈ ਸੋ ਗਯਾਨਵਾਨ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਜਾਣੀਤੇ ਹੈਂ ਯਹ ਉਤ੍ਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹੇ ਹੈਂ (ਨਵਾ ਖੰਡਾ ਵਿਚਿ ਜਾਣੀਐ ਨਾਲਿ ਚਲੈ ਸਭੁ ਕੋਇ ਖੰਡਾ ਪਦ ਈਹਾਂ ਖੰਡਿਣ ਪਰ ਹੈ ਭਾਵ ਨਿਵਿਰਤੀ ਕਾ ਵਾਚਕ ਹੈ ਯਾਤੇ ਹੇ ਸਿਖਯ (ਨਵਾ ਖੰਡਾ ਵਿਚ) ਨਵਖੰਡ ਰੂਪ ਜੋ ਸਰੀਰ ਹੈ ਤਿਸਕੇ ਅਧਯਾਸ ਕੀ ਨਿ।ਵਰਤੀ ਮੈ ਸੋ ਗਯਾਨਵਾਨ (ਜਾਣੀਐ) ਇਸਥਿਤ ਹੂਏ ਜਾਣੀਤੇ ਹੈਂ ਭਾਵ ਗਯਾਨ ਤੇ ਅਗਯਾਨ ਕੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਸੇ ਦੇਹੋਹੰ ਇਤਯਾਦੀ ਅਧਯਾਸ ਕੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਕਾ ਅਪ੍ਰੋਖਯ ਨਿਸਚੈ ਕੇਵਲ ਗਯਾਨਵਾਨ ਕੋ ਹੀ ਹੋਵੈ ਹੈ ਭ੍ਰਮ ਗਯਾਨ ਕਾ ਨਾਮ ਅਧਯਾਸ ਹੈ॥ ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਹੇ ਗੁਰੋ ਗਯਾਨ ਸੇ ਅਗਯਾਨ ਕੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਹੋਈ ਤਿਸਕੇ ਕਾਰਯ ਦੁਖਰੂਪ ਪ੍ਰਪੰਚ ਕੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਨਹੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਤੇ ਗਯਾਨਵਾਨ ਕੋਂ ਸੰਸਾਰ ਫੇਰ ਹੋਵੇਗਾ ॥ ਉਤ੍ਰ—(ਨਾਲਿ ਚਲੈ ਸਭੁ ਕੋਇ) ਹੇ ਸਿਖਯ ਜੈਸੇ ਬ੍ਰਿਛ ਕਾ ਮੂਲ ਕਟ ਦੇਈਏ ਤਿਸਕੇ ਡਾਲੀ ਪਤੇ ਸਭ ਕੋਈ ਨਾਲ ਹੀ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ ਹੈ ਤੈਸੇ ਦੁਖ ਰੂਪ ਪ੍ਰਪੰਚ ਕਾ ਮੂਲ ਨਾਮ ਜੜ੍ਹ ਅਗਯਾਨ ਹੈ ਤਿਸਕਾ ਗਯਾਨ ਸੇ ਨਾਸ ਹੋਵੇ

ਹੈ ਤਾਂਤੇ ਦੁਖਰੂਪ ਪ੍ਰਪੰਚ ਤਿਸਕੇ ਨਾਲਹੀ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇਹੈ। ਅਬ ਸਰੀਰ ਮੈ ਜੋ ਨੌ ਖੰਡ ਹੈਂ ਤਿਸਕੋਂ ਕਹੇਹੈਂ ਪਾਂਚਮਹਾਂ ਭੂਤ ੧ ਪਾਂਚ ਗਜਾਨ ਇੰਦ੍ਰੇ ੨ ਪਾਂਚ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੇ ੩ ਪਾਂਚ ਪ੍ਰਾਣ ੪ ਚਾਰਅੰਤਹ ਕਰਣ ੫ ਏਕਸਥੂਲ ਸਰੀਰ ੬ ਤੀਨ ਕਰਮ ੭ ਤੀਨਅਵਸਥਾ ੮ ਇਨਸਭਕਾਮੂਲ ਅਗਜਾਨ੯॥ ਪ੍ਰਸ੍ਨ--ਹੇ ਗੁਰੋ ਅਗਜਾਨ ਕੀ ਅਤਜੰਤ ਨਿਵਿਰਤੀ ਕਾਲ ਮੈ ਗਜਾਨੀ ਔਰ ਕਿਆ ਲਾਭ ਲੇਵੇਹੈ ॥ਉਤਰ (ਚੰਗਾ ਨਾਉ ਰਖਾਇਕੈ) ਹੇ ਸਿਖਜ ਗਜਾਨ ਸੇ ਅਗਜਾਨ ਕੇ ਅਤਜੰਤ ਨਾਸ ਹੋਨੇ ਕਾਲਮੈ ਗਜਾਨਵਾਨ ਆਪਣੇ ਪਰਮਾਨੰਦ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕੋਂ ਪਾਂਪਤ ਹੋਕਰ ਆਪਣਾ ਚੰਗਾ ਨਾਮ ਕਹੀਏ ਬ੍ਰਹਮਵੇਤਾ ਐਸਾ ਉਤਮ ਨਾਮ ਧਰਾਵੇ ਹੈ॥

ਤਥਾ ਸ੍ਰੁਤੀ-ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦ ਬ੍ਰਹਮਮੈਵ ਭਵਤੀ॥

ਅਰਥ--ਬ੍ਰਹਮਵੇਤਾ ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੀ ਹੋਵੇਹੈ ਐਸੇ ਵੇਦ ਸੇ ਆਪਨੇ ਬ੍ਰਹਮਸ੍ਵਰੂਪ ਹੋਣੇ ਕੇ ਯਸ ਕੀ ਕੀਰਤ ਨਾਮ ਕਥਨ ਕੋਂ ਲੇਵੇਹੈ ਭਾਵ ਵੇਦਸੇ ਆਪਨੇ ਜਸ ਕਾ ਕਥਨ ਸੁਨੇ ਹੈ॥ ਪ੍ਰਸਨ-ਹੇ ਗੁਰੋ ਐਸੇ ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕੋਂ ਕੋਈ ਬ੍ਰਹਮ ਵੇਤਾ ਹੀ ਪਾਵੇ ਹੈ ਸਭ ਕੋਈ ਕਿਉ ਨਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਹੈਂ ਯਹ ਸੁਨਕੇ ਕਹੇਂ ਅਨ ਅਧਿਕਾਰੀਓਂ ਕੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀ ਹੋਵੇਹੈ ਯਹ ਗੁਰੂਜੀ ਕਹੇਹੈਂ (ਜੇ ਤਿਸੁ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵਈ ਤ ਵਾਤ ਨ ਪੁਛੈ ਕੇ) ਤਿਸ ਪਦ ਈਹਾਂ ਤ੍ਰਿਸਨਾ

ਵਾਲੇ ਪੈ ਹੈ ਯਾਂਤੇ ਹੇ ਸਿਖ੍ਯ ਜੇ ਨਾਮ ਜੋ ਪੁਰਖ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮ ਵਿਖ੍ਯੋਂ ਕੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਵਾਲੇ ਹੈਂ ਤਿਨ ਕੋ ਮੁਕਤੀ ਕੀ ਇਛਾ ਹੂਏ ਬਿਨਾ ਅਧਿਕਾਰੀਪੁਨੇ ਕੇ ਅਭਾਵਤੇ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵ-ਈ ਤਿਨਕੋਂ ਗਿਆਨ ਦ੍ਰਿਸਟੀ ਨਹੀ ਆ ਸਕਤੀ ਹੈ ਔਰ ਗਿਆਨ ਦ੍ਰਿਸਟੀ ਆਏ ਬਿਨਾ ਤਿਨਕੀ ਉਤਮਜਨੋ ਮੈ ਕੋਈ ਬਾਤ ਨਹੀ ਪੂਛਤਾ ਹੈ ਯਾਤੇ ਮਨੁਖ ਸਰੀਰਕੋਂ ਪਾਇਕੇ ਤਿਸਕਾ ਫਲ ਨਾ ਪਾਵਨੇ ਸੇ ਤਿਨਕੋਂ ਮਨੁਖ ਮਤ ਜਾਨੋ ਕਿੰਤੂ ਕੀਟਾ ਅੰਦਰ ਕੀਟ ਜਾਨੋ ਤਿਸ ਪਰ ਆਗੇ ਕਹੇ ਹੈਂ (ਕੀਟਾ ਅੰਦਰਿ ਕੀਟਿ ਕਰਿ ਦੋਸੀ ਦੋਸੁ ਧਰੇ) ਕੀਟ ਜੋ ਤਾਮਸੀ ਜੋਨੀ ਸਰਪ ਆਦਿਕ ਹੈਂ ਤਿਨੋਮੈ ਉਨਕੋਂ ਭੀ ਏਕ ਕੀਟਹੀ ਜਾਨੋ ਮਨੁਖ ਮਤਿ ਜਾਨੋ ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਤੇ ਸੋ ਪੁਰਖ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਰੂਪੀ ਦੋਸਕੋਂ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਦੋਸੀ ਨਾਮ ਦੋਸ ਵਾਲਾ ਹੈ ਯਾਤੇ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਰੂਪੀ ਦੋਸਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪਸੇ ਤਿਸ ਪੁਰਖਕੋਂ ਆਤਮਾ ਕੀ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਤੇ ਦ੍ਰਿਸਟੀ ਨਹੀਆਵੇ ਹੈ॥ ਆਤਮਾ ਕੀ ਬ੍ਰਹਮਰੂਪਤੇ ਦ੍ਰਿਸਟੀ ਤਿਸਕੋਂ ਆਵੇ ਹੈ ਜੋ ਵਿਵੇਕਾਦੀ ਚਾਰ ਸਾਧਨ ਸੰਪੰਨ ਹੂਆ ਗੁਰੂ ਸਰਣਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਕੈ ਬੇਨਤੀ ਸਹਿਤ ਪੂਛੇ ਹੈ ਤਿਸਪਰ ਗੁਰੂਜੀਕਹੇਹੈਂ॥ (ਨਾਨਕ ਨਿਰਗੁਣ ਗੁਣ ਕਰੇ ਗੁਣ ਵੰਤਿਆ ਗੁਣ ਦੇ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹੇ ਹੈਂ ਜੋ ਮਹਾਤਮਾ ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਗੁਣ ਕਹੀਯੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ ਹੈਂ (ਗੁਣਵੰਤਿਆ) ਦੈਵੀ ਸੰਪਤੀ ਗੁਣੋ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ

ਗੁਰੋਂ ਕੇ ਪਾਸ ਜਾਇਕੇ ਬੇਨਤੀ ਸਹਿਤ ਯਹ ਕਹੇ ਗੁਨ ਦੇ ਕਹੀਏ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਗਯਾਨ ਰੂਪ ਗੁਣ ਦੇਵੋ ਐਸੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਨਕੇ ਤਿਸਕੋਂ ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਤੁਲਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚਾਰ ਦੇਵੈ ਹੈਂ ॥ ਔਰ ਜੋ ਵਿਖਯੋਂ ਕੀ ਤ੍ਰਿਸ੍ਨਾ ਵਾਲੇ ਅਨਅਧਿਕਾਰੀ ਹੈਂ ਤਿਨ ਕੋਂ ਯਹ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇ ਹੈਂ ਯਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹੇ ਹੈਂ (ਤੇਹਾਕੋਇ ਨ ਸੁਝਈ ਜੇ ਤਿਸਗੁਣ ਕੋਇ ਕਰੇ) ਹੇ ਸਿਖਯ ਤੇਹਾ ਨਾਮ ਐਸਾ ਕੋਈ ਸਮਰਥ ਨਹੀਂ ਪਰਤੀਤ ਹੋਵੇ ਹੈ ਜੋ ਤਿਸ ਨਾਮ ਤ੍ਰਿਸ੍ਨਾ ਵਾਲੇ ਅਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੋਂ ਭੀ ਗੁਣ ਨਾਮ ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਗਯਾਨ ਰਿਦੇ ਮੈ ਕਰ ਦੇਵੇ ॥ ੭ ॥

ਇਸ ਪਉੜੀ ਕਾ ਅਬ ਦੂਸਰਾ ਅਰਥ ਕਹੇ ਹੈਂ ਪੂਰਬ ਛੀਮੀ ਪਉੜੀਮੈ ਅਧਕਾਰੀ ਮੈ ਗੁਰੋਂ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਾ ਹੇਤੂ ਵੈਰਾਗਯ ਕਹਯਾਹੈ ਵੈਰਾਗਯ ਕਾ ਹੇਤੂ ਨਿਸਕਾਮ ਕਰਮ ਬੋਧਨ ਕਰਾਹੈ॥ ਅਬ ਸਪਤਮ ਪਉੜੀ ਮੈ ਵੈਰਾਗਯ ਤਥਾ ਨਿਸਕਾਮ ਧਰਮ ਕੋਂ ਗਯਾਨ ਕਾ ਹੇਤੂ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰੇ ਹੈਂ (ਜੇ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਆਰ-ਜਾ ਹੋਰ ਦਸੂਣੀ ਹੋਇ) ਜੇਕਰ ਕਿਸੀ ਸਕਾਮ ਉਪਾਸਕ ਸਿਧ ਜੋਗੀ ਜਨ ਕੀ ਆਰਜਾ ਉਮਰ ਚਾਰ ਯੁਗ ਕੀ ਹੋਵੇ ਔਰ ਚਾਰ ਯੁਗ ਸੇ (ਹੋਰ) ਔਰ (ਦਸੂਣੀ) ਦਸਗੁਣੀ ਹੋਵੇ ਅਰਥ ਯਹ ਚਾਰ ਕੋ ਦਸ ਗੁਣਾ ਕਰਣੇ ਸੇ ਚਾਲੀ ਯੁਗ ਔਰ ਚਾਰ ਜੁਗ ਮਿਲਾਨੇ ਸੇ ਚੌਤਾਲੀਸ ਹੋਵੇ ਹੈਂ ਯਾਤੇ ਜੇਕਰ ਚੌਤਾਲੀਸ ਯੁਗ ਕੀ ਆਯੁ ਵਾਲਾ ਭੀ ਹੋਵੇ ਔਰ ਨਵਾਂ ਖੰਡਾਂ ਮੈ

ਸਰਵਤ੍ਰ (ਜਾਨੀਐ) ਪਰਸਿਧ ਹੋਵ ਹੈ ਸਰਬ ਨਵਖੰਡ ਨਿਵਾਸੀ ਲੋਕ ਤਿਸਕੀ ਮਾਨ ਪਰਤਿਸ੍ਰਾ ਵਾਸਤੇ ਸਾਥ ਚਲੇਂ ਔਰ (ਚੰਗਾਨਾਉ) ਨਾਮ ਭੀ ਤਿਸਕਾ ਸਰਬ ਸੇ ਸ੍ਰੇਸ੍ਰ ਰਖਜਾ ਹੋਯਾ ਹੋਵੇ ਔਰ ਸਰਬਤ੍ਰ ਜਗਤ ਮੈ ਆਪਨੇ ਯਸ ਕੀਰਤਨ ਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਭਾਵ ਜਹਾਂ ਸੋ ਪੁਰਖ ਜਾਵੇ ਤਹਾਂ ਆਪਨੇ ਯਸਕੋਂ ਲੋਕੋਂ ਸੇ ਸੁਣ ਲਜਾ ਕਰੇ॥ ਅਬ ਪਰਕਰਣ ਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਵਾਂਖੰਡਾਂ ਕਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰੇ ਹੈਂ ਪ੍ਰਥਮ ਸਮੇਰੂ ਪਰਬਤ ਕਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰੇ ਹੈਂ ਜੈਸੇ ਚਤੁਰ ਮਾਸ ਮੈ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਮੈ ਛਤਰਾਕਾਰ ਉਤਪਨ ਹੋਵੇ ਹੈ ਜਿਸਕੋਂ ਛਤੜੀ ਤਥਾ ਪੱਦ ਬਹੇੜਾ ਲੋਕ ਬੋਲਤੇ ਹੈਂ ਤੈਸੇ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਮੰਡਲ ਕੇ ਮਧ੍ਯ ਸਮੇਰੂ ਪਰਬਤ ਹੈ ਚੌਰਾਸੀ ਹਜਾਰ ਯੋਜਨ ਊਂਚਾ ਹੈ ਔਰ ਸੋਲਹ ਹਜਾਰ ਯੋਜਨ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਕੇ ਬੀਚ ਮੈ ਹੈ ਔਰ ਤਿਸ ਮੂਲ ਕਾ ਵਿਸਤਾਰ ਸੋਲਾ ਹਜਾਰ ਯੋਜਨ ਹੈ ਔਰ ਮਸਤਕ ਜਿਸਕੋਂ ਸਿਰ ਭੀ ਕਹੇ ਹੈਂ ਸੋ ਬਤੀ ਹਜਾਰ ਯੋਜਨ ਚੌੜਾਨ ਮੈ ਹੈ ਐਸੇ ਸਮੇਰੂ ਪਰਬਤ ਕੇ ਉਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਮੈ ਨੀਲ ਪਰਬਤ ੧ ਸ੍ਵੇਤ ਪਰਬਤ ੨ ਸ੍ਰਿੰਗਵਾਨ ਪਰਬਤ ੩ ਯਹ ਤੀਨੋਂ ਪਰਵਤ ਦੋ ਦੋ ਹਜਾਰ ਯੋਜਨ ਵਿਸਤਾਰਯੁਕਤ ਹੈਂ ਤਿਨ ਤੀਨ ਪਰਵਤੋਂ ਕੇ ਅਵਕਾਸ਼ ਮੈ ਨੌ ਨੌ ਹਜਾਰ ਯੋਜਨ ਵਿਸਤਾਰ ਵਾਲੇ ਤੀਨ ਖੰਡ ਹੈਂ ਨੀਲ ਪਰਵਤ ਕੇ ਉਤਰ ਰਵਣਕ ਖੰਡ ਹੈ ਔਰ ਸ੍ਵੇਤ ਪਰਵਤ ਕੇ ਉਤਰ ਹਿਰਣਮਯ ਖੰਡ ਹੈ ਸ੍ਰਿੰਗਵਾਨ ਪਰਵਤ ਕੇ ਉਤਰ ਸਮੁਦਰ ਪਰਯੰਤ

ਉਤਰ ਕੁਰੂ ਖੰਡਹੈ ਔਰ ਸਮੇਰੂ ਕੇ ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ਾ ਮੈ ਮਾਲਜ਼ ਵਾਨ ਪਰਵਤ ਹੈ ਤਿਸ ਸੇ ਲੇਕਰ ਸਮੁੰਦਰ ਪਰਯੰਤ ਭਦ੍ਰਾਸ੍ਵ ਖੰਡ ਹੈ ਔਰ ਸਮੇਰੂ ਸੇ ਪਸਿਚਮ ਗੰਦਮਾਦਨ ਪਰਵਤ ਹੈ ਤਿਸ ਸੇ ਲੇਕਰ ਸਮੁੰਦਰ ਪਰਯੰਤ ਕੇਤੁਮਾਲ ਖੰਡ ਹੈ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਖਿਜ਼ਣ ਕੀ ਤਰਫ ਨੀਲ ਪਰਵਤ ਹੈ ਨਿਖਧ ੧ ਹੇਮਕੂਟ ੨ ਹਿਮਸੈਲ ੩ ਇਨ ਤੀਨ ਪਰਵਤੋਂ ਕੇ ਅਵ-ਕਾਸ ਮੈ ਹਰੀ ਵਰਖ ੧ ਕਿੰਪੁਰਖ ੨ ਭਾਰਤ ੩ ਯਹ ਤੀਨ ਖੰਡਹੈਂ ਇਨ ਨਿਖਧ ਆਦਿਕ ਤੀਨ ਪਰਵਤੋਂ ਕਾ ਦੋ ਦੋ ਹਜਾਰ ਯੋਜਨ ਵਿਸਤਾਰ ਹੈ ॥ ਔਰ ਸਮੇਰੂ ਪਰਵਤ ਕੇ ਚੌਗਿਰਦ ਇਲਾਵਿਰਿਤ ਖੰਡ ਹੈ ਜੈਸੇ ਕੋਹਲੂ ਕੇ ਚੌਗਿਰਦ ਬੈਲ ਕੇ ਫਿਰਣੇ ਕਾ ਅਸਥਾਨ ਹੋਤਾ ਹੈ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਮੇਰੂ ਕੇ ਚੌਗਿਰਦ ਇਲਾਵਿਰਤ ਖੰਡ ਹੈ ॥

ਅਬ ਨਵ ਖੰਡੋਂ ਕੇ ਨਾਂਵ ਏਕ ਜਗਾ ਬਤਾਵੇਂ ਹੈਂ ॥

ਭਾਰਤ ੧ ਕਿੰਪੁਰਖ ੨ ਹਰੀਵਰਖ ੩ ਕੇਤੁਮਾਲ ੪ ਭਦ੍ਰਾਸ੍ਵ ੫ ਰਮਣਕ ੬ ਹਿਰਣਮਯ ੭ ਉਤਰ ਕੁਰੂ ੮ ਇਲਾਵਿਰਿਤ ੯ ਯਹ ਸਮਗ੍ਰ ਨਵ ਖੰਡ ਹੈਂ ॥ ਇਸ ਪੂਰਬਉਕ੍ਤ ਉਤਕ੍ਰਿਸ੍ਟ ਪੁਰਖ ਕੋਂ ਉਤਕ੍ਰਿਸ੍ਟਿ ਨਾਮ ਬਡੇ ਕਾ ਹੈ ਐਸੇ ਬਡੇ ਪੁਰਖ ਕੋਂ ਜੇਕਰ ਆਤਮਾ ਕਾ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਤੇ ਗਯਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਬ ਤਿਸ ਕੀ ਦਸਾ ਗੁਰੂਜੀ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰੇ ਹੈਂ (ਜੇ ਤਿਸੁ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵਈ ਤ ਵਾਤ ਨ ਪੁਛੈ ਕੇ ॥ ਕੀਟਾ ਅੰਦਰਿ ਕੀਟੁ ਕਰਿ ਦੋਸੀ ਦੋਸੁ ਧਰੇ ॥) ਜਬ ਤਿਸ ਕੋਂ (ਨਦਰਿ)ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਤੇ ਆਤਮ ਦ੍ਰਿਸ੍ਟੀ

ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ (ਤ) ਤਬ ਤਿਸਕੀ (ਕੇ) ਕੋਈ ਭੀ ਮੁਮੁਖੁਜਜਨ ਬਾਤ ਕੋਂ ਨਹੀਂ ਪੂਛੇ ਹੈ ਔਰ ਮਿਰਤੂ ਹੂਏਸੇ ਪੀਛੇ ਜੋ ਤਿਸਕਾ ਨਿਖਧ ਕਰਮ ਸੇਖ ਰਹਜਾ ਹੂਆ ਹੋਵੇ ਤਬ (ਕੀਟਾ) ਨਾਮ ਤਾਮਸੀ ਜੋਨੀ ਸਰਪ ਆਦਿਕੋਂ ਕੇ (ਅੰ-ਦਰਿ) ਬੀਚ ਕੀਟ ਕਰਿਆ ਜਾਤਾ ਹੈ ਔਰ ਜਬ ਸਕਾਮ ਕਰਮ ਸੇਖ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤਬ ਰਾਗ ਦ੍ਵੈਖ ਆਦਿਕ ਦੋਖ ਵਾਲਿਓਂ ਕੇ ਮਧਜ ਮੈ ਦੋਖ ਧਾਰਨੇ ਵਾਲਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ॥ (ਨਾਨਕ ਨਿਰਗੁਣਿਗੁਣੁਕਰੇਗੁਣਵੰਤਿਆਗੁਣੁਦੇ ॥ ਤੇਹਾਕੋਇਨ ਸੁਝਈਜਿਤਿਸਗੁਣੁਕੋਇਕਰੇ ॥ ੭ ॥) ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹੇ ਹੈਂ ਜੋ ਨਿਸਕਾਮ ਧਰਮ ਕੇ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਹੈਂ ਤਿਨਕੋਂ ਸਕਾਮ ਪ੍ਰਾਰਵਧ ਕੇ ਬਲ ਸੇ ਵਿਖਜਾ ਸ਼ਕਤੀ ਆਦੀ ਪ੍ਰਤੀਬੰਧ ਸੇ (ਨਿਰਗੁਣਿ) ਦੇਵੀਸੰਪਤੀ ਗੁਣੋਂ ਸੇ ਰਹਿਤ ਨਿਰਗੁਣ ਹੈ ਤਿਨੋਂ ਕੇ ਨਿਸਕਾਮ ਕਰਮੋਂ ਕਾ ਫਲ (ਗੁਣਕਰੇ) ਵਿਵੇ-ਕਾਦੀ ਦੈਵੀ ਗੁਣ ਤਿਨੋਂ ਕੇ ਹ੍ਰਿਦੈ ਮੈ ਈਸ੍ਵਰ ਉਤਪਨ ਕਰੇ ਹੈ ਤਬ (ਗੁਣਵੰਤਿਆ) ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸਰਣ ਮੈ ਜਬ ਅਧਿਕਾਰੀ ਗਏ ਤਬ (ਗੁਣਦੇ) ਤਿਨਕੋਂ ਗਜਾਨਰੂਪ ਗੁਣ ਦੇਵੇ ਹੈਂ ॥ ਪ੍ਰਸ੍ਨ—ਹੇ ਗੁਰੋ ਅਧਿਕਾਰੀ ਮੈ ਵਿਵੇਕਾਦੀ ਗੁਣੋਂ ਕੋਂ ਈਸ੍ਵਰ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਔਰ ਦੇਵਤਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਫਲ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ॥ ਉਤਰ—ਹੇ ਸਿਖਜ (ਤੇਹਾਕੋਇਨਸੁਝਈ) ਕਹੀਦੇ ਈਸ੍ਵਰ ਤੇ ਭਿੰਨ ਐਸਾ ਕੋਈ ਦੇਵਤਾ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਵੇ ਹੈ ਜੋ ਤਿਸ ਨਿਸਕਾਮ

ਕਰਮ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪੁਰਖ ਮੈ ਵਿਵੇਕਾਦਿਕ ਗੁਣੋਂ ਕੋਂ ਕਰ ਦੇਵੇ ਭਾਵ ਈਸ੍ਵਰ ਸੇ ਭਿੰਨ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਦੇਵਤਾ ਜੀਵ ਹੈਂ ਯਾਤੇ ਜੀਵਨ ਕੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਵਤਾ ਫਲ ਦੇਨੇ ਮੈ ਸਮਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈਂ॥ ਪ੍ਰਸ੍ਨ– ਨਿਸਕਾਮ ਕਰਮ ਹੀ ਫਲ ਦੇ ਦੇਵੇਂਗੇ॥ ਉਤਰ– ਕਰਮ ਜੜ ਹੈ ਆਪ ਫਲ ਦੇਨੇ ਕੋਂ ਸਮਰਥ ਨਹੀ ਹੈ ਯਾਤੇ ਈਸ੍ਵਰ ਹੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੋਂ ਨਿਸਕਾਮ ਕਰਮੋਂ ਕਾ ਵਿਵੇਕਾਦਿਕ ਫਲ ਦੇਵੇ ਹੈ ਔਰ ਕੋਈ ਦੇਵਤਾ ਫਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਹੈ॥ ਪ੍ਰਸ੍ਨ–ਹੇ ਗੁਰੋ ਜਬ ਈਸ੍ਵਰ ਵਿਵੇਕਾਦੀ ਫਲ ਦੇਨੇ ਕੋਂ ਸਮਰਥ ਹੈ ਤਬ ਪਰਮ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੋਨੇ ਤੇ ਨਿਸਕਾਮ ਕਰਮ ਸੇ ਔਰ ਚਿਤ ਕੀ ਸੁਧੀ ਸੇ ਬਿਨਾ ਹੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਮੈ ਗੁਣ ਕਰ ਦੇਵੇ ਨਿਸਕਾਮ ਕਰਮ ਸੇ ਔਰ ਚਿਤਕੀ ਸੁਧੀ ਸੇ ਕਿਆ ਕਾਮ ਹੈ॥ ਉਤਰ–ਹੇ ਸਿਖ੍ਯ ਜੇਕਰ ਈਸ੍ਵਰ ਚਾਹੇ ਤਬ ਤਿਨ ਸੇ ਬਿਨਾ ਭੀ ਗੁਣ ਕਰ ਦੇਵੇ ਪਰੰਤੂ ਵਿਖਮਤਾ ਔਰ ਨਿਰ ਘਿੰਨਤਾ ਦੋਖ ਔਨੇ ਤੇ ਐਸੇ ਗੁਣ ਕਰ ਦੇਣੇ ਚਾਹੁਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਯਾਤੇ ਕਰਮ ਸੇ ਬਿਨਾ ਕਿੰਚਿਤ ਮਾਤਰ ਭੀ ਵਸਤੂ ਈਸ੍ਵਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇ ਹੈ ਇਸੀ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਿਖੇ ਹੈਂ "ਜਿਨਕਉ ਪੂਰਬ ਲਿਖਿਆ ਤਿਨਕਾ ਸਖਾ ਗੋਬਿੰਦ" ਔਰ "ਜਿਨਕਉ ਮਸਤਕ ਲਿਖਿਆ ਤਿਨਿ ਪਾਇਆ ਹਰਿਨਾਮ" ਇਤ੍ਯਾਦੀ ਵਚਨ ਹੈਂ ਔਰ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਮੈ ਬੈਸਨਵ ਲੋਕੋਂ ਕੇ ਮਤ ਮੈ ਦੋ ਪਖ ਹੈਂ ਏਕ ਸਹੇਤੁਕ ਕ੍ਰਿਪਾਵਾਦੀ ਹੈ ਦੂਸਰੇ ਨਿਰਹੇਤੁਕ ਕ੍ਰਿਪਾ

ਵਾਦੀ ਹੈ ਨਿਰਹੇਤੁਕ ਕ੍ਰਿਪਾਵਾਦੀ ਯਹ ਕਹੇ ਹੈਂ ਜੈਸੇ ਗਊ ਆਪਨੇ ਬਛਰੇ ਕਾ ਚੁੰਮਨ ਚਾਟਨ ਬਿਨਾ ਕਾਰਣ ਸੇ ਕਰੇ ਹੈ ਤੈਸੇ ਈਸ੍ਵਰ ਭੀ ਇਨ ਜੀਵੋਂ ਪੈ ਬਿਨਾ ਕਾਰਣ ਸੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਹੈ ਸਹੇਤੁਕ ਕ੍ਰਿਪਾਵਾਦੀ ਯਹ ਕਹੇ ਹੈਂ ਬਛਰੇ ਮੈ ਗਊ ਕਾ ਮਾਤਾਪਨਾ ਹੈ ਸੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਮੈ ਕਾਰਣਹੈ ਯਾਤੇ ਬਿਨਾ ਕਾਰਣ ਚਾਟਨਾ ਆਦਿਕ ਗਊ ਨਹੀਂ ਕਰੇ ਕਿੰਤੂ ਮਾਤਾਪਨੇ ਸੇ ਹੀ ਕਰੇ ਹੈ ਤੈਸੇ ਈਸ੍ਵਰ ਭੀ ਜੀਵੋਂ ਪੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਸਕਾਮ ਕਰ-ਮਾਦਿਕ ਕਾਰਣ ਸੇ ਹੀ ਕਰੇ ਹੈ ਬਿਨਾ ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ ਕਰੇ ਇਸੀ ਕਾਰਣ ਸੇ ਜਿਨ ਕੋ ਪੂਰਬ ਲਿਖਿਆ ਇਤਜਾਦੀ ਗੁਰੂ ਬਚਨ ਹੈਂ ਜਹਾਂ ਕਹੀਂ ਬਾਲਕਾਦਿਕੋਂ ਕੇ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਾਂਤੋਂ ਸੇ ਬਿਨਾ ਕਾਰਣ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਹੀ ਹੋਵੇ ਸੋ ਈਸ੍ਵਰ ਕਾ ਬਲ ਪ੍ਰਕਾਸ ਕੀਆ ਜਾਨ ਲੇਨਾ ਸੋ ਜੇਕਰ ਜੋ ਚਾਹੇ ਬਿਨਾ ਕਾਰਣ ਸੇ ਹੀ ਜੀਵ ਕੀ ਕਲਜਾਣ ਕਰ ਦੇਵੇ ਰਹੋ ਯਹ ਵਿਚਾਰ ॥ ਪੂਰਬ ਯਹ ਕਹਾ ਥਾ ਨਾਨਕ ਨਿਰਗੁਣਿ ਇਤਜਾਦੀ ਪਾਠ ਸੇ ਵਿਵੇਕਾ-ਦੀ ਸਾਧਨੋਂ ਕੇ ਹੇਤੂ ਨਿਸਕਾਮ ਧਰਮ ਸੇ ਪ੍ਰਸੰਨਜ ਹੂਆ ਈਸ੍ਵਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਮੈ ਸਾਧਨ ਦੇਕਰ ਤਾਕੋਂ ਮੁਕਤੀ ਕਾ ਸਾਧਨ ਗਜਾਨ ਦੇਵੇ ਹੈ ਯਹ ਨਿਰਣੇ ਕੀਆ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਗਜਾਨ ਕੇ ਉਪਜਿਣੇ ਕਾ ਕ੍ਰਮ ਨਹੀਂ ਕਹਜਾ ਹੈ ਸੋ ਕ੍ਰਮ ਪੀਛੇ ਗਾਵੀਐ ਸੁਣੀਐ ਮਨ ਰਖੀਐ ਭਾਉ। ਈਹਾਂ ਨਿਰਣੇ ਕੀਆ ਹੈ ਅਰ ਤਹਾਂ ਹੀ ਨਿਦਿਧਜਾਸਨ ਗਜਾਨ ਕਾ ਸਾਖਜਾਤ ਸਾਧਨ ਹੈ ਸ੍ਰਵਣਾਦਿਕ ਤਿਸ ਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ ਯਹ ਨਿਰਣੇ

ਕੀਆ ਹੈ ॥

ਅਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤਿਨ ਸ੍ਰਵਣਾਦਿਕੋਂ ਕੀ ਵੇਦ ਕੇ ਅਰਥ ਵਾਦ ਬਚਨੋਂ ਵਤ ਆਪਨੇ ਅਰਥ ਵਾਦ ਬਚਨੋਂ ਸੇ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰੇ ਹੈਂ॥

ਸੁਣਿਐਸਿਧਪੀਰਸੁਰਿਨਾਥ ॥ ਸੁਣਿਐ ਧਰਤਿਧਵਲਆਕਾਸ ॥ ਸੁਣਿਐਦੀਪ ਲੋਅਪਾਤਾਲ ॥ ਸੁਣਿਐਪੋਹਿਨਸਕੈ ਕਾਲੁ ॥ ਨਾਨਕਭਗਤਾਸਦਾਵਿਗਾਸੁ ॥ ਸੁਣਿਐਦੂਖਪਾਪਕਾਨਾਸੁ ॥ ੮ ॥

ਉਸਤਤੀ ਕਰਨੇਵਾਲੇ ਬਚਨੋਂ ਕਾ ਨਾਮ ਅਰਥ ਵਾਦ ਹੋਵੇ ਹੈ ਸੋ ਭੂਤਾ ਅਰਥਵਾਦ ੧ ਗੁਣਾਰਥਵਾਦ ੨ ਅਨੁਵਾਦਾ-ਰਥਵਾਦ ੩ ਭੇਦਸੇ ਤੀਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਾ ਹੋਵੇ ਹੈ ਤੀਨੋਂ ਮੈ ਅੰਨਜ ਪ੍ਰਮਾਣੋ ਸਾਥ ਵਿਰੋਧ ਹੀਨ ਅਰਥ ਕਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਕ ਬਚਨਭੂਤਾ ਅਰਥਵਾਦ ਕਹੀਯੇ ਹੈ ਜੈਸੇ ਇੰਦ੍ਰਨੇ ਬ੍ਰਿਤ੍ਰਾ-ਸਰਕੇ ਤਾਈਂ ਬੱਜ੍ਰ ਮਾਰਿਆ ਯਹ ਵੇਦ ਬਚਨ ਹੈ ਅੰਨਜ ਪ੍ਰਮਾਣੋ ਸਾਥ ਵਿਰੋਧਹੀਨ ਅਰਥ ਕਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਨ ਕਰੇ ਹੈ ਯਾਤੇ ਭੂਤਾਅਰਥਵਾਦ ਹੈ ਤੈਸੇ ਈਹਾਂ ਪਹਲੀ ਤੁਕ ਹੈ ਤਥਾ ਪੋਹਿ ਨ ਸਕੈ ਇਤਜਾਦੀ ਔਰ ਹੈ ਅਨਜ ਪ੍ਰਮਾਣੋ ਸੇ ਵਿਰੁਧ ਅਰਥ ਕਾ ਬੋਧਕ ਬਚਨ ਗੁਣਾਵਾਦ ਕਹੀਯੇ ਹੈ ਜੈਸੇ ਵੇਦ ਮੈ ਯਗਜ ਕੇ ਖੰਭੇ ਕੋ ਸੂਰਯੁ ਲਿਖਜਾਹੈ ਸੋਪ੍ਰਤਖਜ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸੇ ਵਿਰੁਧ ਅਰਥਕਾ ਬੋਧਕ ਹੈ ਯਾਤੇ ਗੁਣਾਵਾਦ

ਹੈ ਈਹਾਂ ਤੈਸੇ ਦੂਸਰੀ ਤੀਸਰੀ ਤੁਕਾਂ ਹੈਂ ਤਥਾ ਤਿਨਕੇ ਸਮਾਨ ਅਰਥ ਕਹਣੇ ਵਾਲੀਆਂ ਔਰ ਤੁਕਾਂ ਹੈਂ ਅਨਜ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸੇ ਜਾਣੇ ਹੂਏ ਅਰਥ ਕਾ ਬੋਧਕ ਬਚਨ ਅਨਵਾਦ ਕਹੀਏਹੈ ਜੈਸੇ ਵੇਦ ਮੈ ਲਿਖਾ ਹੈ ਅਗਨੀ ਪਾਲਿ ਕੀ ਔਖਧੀ ਹੈ ਸੋ ਪ੍ਰਤਖਜ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸੇ ਸਭਕੀ ਜਾਣੀ ਹੂਈ ਬਾਤ ਕੋਂ ਕਹੇ ਹੈ ਯਾਤੇ ਅਨੁਵਾਦਹੈਗੁਰੂਗ੍ਰੰਥਜੀਮੈ ਤੈਸੇ "ਅਗੀਪਾਲਾ ਕਿਆਕਰੇ" ਇਤਨਾਦਿਕ ਹੈ ਔਰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸੇ ਜਾਨੇ ਅਰਥ ਕੋਂ ਕਹਨੇ ਵਾਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਹੈਂ ਇਨ ਅਰਥਵਾਦ ਬਚਨੋਂ ਕਾ ਨਾਮ ਲੋਕੋਂ ਮੈ ਰੋਚਿਕ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ ਮੂਲ ਪਾਠ ਕਾ ਯਹ ਅਰਥ ਹੈ (ਸੁਣਿਐਸਿਧਪੀਰਿਸੁਰਿਨਾਥ) ਅਦੁਤੀ ਸਤਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮਕੇ ਸ੍ਰਵਣ ਸੇ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਣੇ ਵਾਲਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪੁਰਖ ਸਿਧ ਨਾਮ ਗਜਾਨ ਕੀ ਸਿਧੀ ਵਾਲਾ ਵਾ ਮੁਕ੍ਤੀ ਕੀ ਸਿਧੀ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਹੈ ਸਿਧ ਨਾਮ ਸਿਧੀ ਵਾਲੇ ਕਾ ਹੈ ਸਿਧੀ ਈਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ ਯਾਤੇ ਗਜਾਨ ਵਾ ਮੁਕਤੀ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਹੈ ਤਾਂਤੇ ਪੀਰ ਕਹੀਏ ਸਿਖਜਨਕੋਂ ਸਤਕਾ ਉਪਦੇਸ ਕਰਣੇ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਹੋਵੇ ਹੈ ਪਾਰਸੀ ਮੈ ਪੀਰ ਨਾਮ ਬਡੇ ਕਾ ਹੈ ਸੋ ਬਡਾ ਗੁਰੂ ਪਦਕਾ ਅਰਥ ਹੈ ਪੁਨਾ ਇਸੀ ਤੇ ਸੁਰ ਕਹੀਏ ਦੈਵੀ ਸੰਪਦਾ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪੁਰਖੋਂ ਕੋ ਮੁਕਤੀ ਕੇ ਸਾਧਨ ਗਜਾਨ ਮੈ ਵਾ ਤਿਸ ਗਜਾਨ ਕੇ ਸਾਧਨੋਂ ਮੈ ਲਗਾਣੇ ਵਾਲੇ ਹੋਵੇ ਹੈਂ ਅਥਵਾ ਸਤ ਵਸਤੂ ਕੇ ਸ੍ਰਵਣ ਰੂਪ ਸਰਬ

ਪੁੰਨੋਂ ਸੇ ਬਡੇ ਪੁੰਨ ਸ੍ਰਵਣ ਸੇ ਚਿਤ ਮੈ ਭੋਗੋਂ ਕੀ ਇਛਾ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਸਿਧ ਦੇਵਤਾ ਵਾ ਸਿਧ ਹੋਵੇ ਹੈਂ ਪੁਨਾ ਪੀਰ ਨਾਮ ਬ੍ਰਿਹਸਪਤੀ ਸਮਾਨ ਦੇਵਨ ਮੈ ਉਪਦੇਸ੍ਰਾ ਗੁਰੂ ਹੋਵੇ ਹੈ ਪੁਨਾ ਸੁਰ ਨਾਥ ਇੰਦ੍ਰ ਹੋਵੇ ਹੈ ਸ੍ਰਵਣ ਕੇ ਮਹਾਤਮ ਸੇ ਸਿਧ ਦੇਵਤਾਦਿਕ ਹੋਣਾ ਗੀਤਾ ਕੇ ਛਠੇ ਅਧਯਾਯ ਕੇ ਇਕਤਾਲੀਸ ਮੇ ਸਲੋਕ ਮੈ ਕ੍ਰਿਸ੍ਨ ਜੀਨੇ ਸਪਸ੍ਰ ਕਹਯਾ ਹੈ ॥

ਤਥਾਹੀ—ਪ੍ਰਾਪਯ ਪੁਣਯਕ੍ਰਿਤਾਂ ਲੋਕਾਨੁ ਖਿਤ੍ਵਾ ਸ਼ਾਸ੍ਵਤੀਃ ਸਮਾਃ ॥ ਸੁਚੀਨਾਂ ਸ੍ਰੀਮਤਾਂ ਗੇਹੇ ਯੋਗਭ੍ਰਸ੍ਟੋ ਭਿਜਾਯਤੇ ॥ ਗੀਤਾਅ° ੬ ਸ° ੪੧॥

੪ ੨ ੩ ੭ ੫ ੬
ਪ੍ਰਾਪਯ ।ਪੁਣਯ ਕ੍ਰਿਤਾਨ ਲੋਕਾਨ । ਉਖਿਤ੍ਵਾ। ਸ਼ਾਸ੍ਵਤੀਃ ਸ਼ਮਾਂਃ
੮ ੯ ੧੦ ੧ ੧੧
ਸੁਚੀਨਾਂ ਸ੍ਰੀਮਤਾਂ ਗੇਹੇ ਯੋਗਭ੍ਰਸ੍ਟਃ ਅਭਿਜਾਯਤੇ॥ ਇਤਿਪਦਃ
੧ ੨
ਹੇਅਰਜੁਨ ਯੋਗਭ੍ਰਸ੍ਟ ਪੁਰਖ ਪੁੰਨਯਾਤਮਾ ਪੁਰਖੋਂ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣੇ
੩ ੪ ੫ ੬
ਹਾਰੇ ਲੋਕੋਂ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਕੇ ਤਹਾ ਬਹੁਤ ਬਰਸ ਪ੍ਰਯੰਤ
੭ ੮ ੯
ਨਿਵਾਸ ਕਰਕੈ ਤਿਸਤੈਂ ਅਨੰਤਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਪੁਰਖੋਂ ਕੇ
੧੦ ੧੧
ਗ੍ਰਿਹ ਵਿਖੇ ਜਨਮ ਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੈ ਹੈ॥੪੧॥ ਇਤਿ ਪਦਾਰਥਃ

ਭਾਵ--ਆਤਮਾ ਕਾ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਤੇ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਣੇ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੇ ਚਿਤ ਮੈ ਵਿਖਯਾ

ਸਕ੍ਰੀ ਆਦਿਕ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧ ਸੇ ਜੇਕਰ ਗਯਾਨ ਉਦੇ ਹੋਨੇ ਸੇ ਪਹਲੇ ਹੀ ਤਿਸਕਾ ਸਰੀਰ ਛੂਟ ਜਾਵੇ ਤਬ ਉਤਮ ਲੋਕੋ ਮੈ ਜਾਵੇ ਹੈ ਤਹਾਂ ਬਹੁਤ ਕਾਲ ਬਸਕੇ ਫੇਰ ਇਸ ਲੋਕ ਮੈ ਉਤਮ ਕੁਲ ਮੈ ਆਵੈ ਹੈ ਤਬ ਪ੍ਰਤਿ ਬੰਧਕ ਕੇ ਦੂਰ ਹੋਣੇ ਸੇ ਮੁਕ੍ਤ ਹੋਵੇ ਹੈ ਪ੍ਰਕਰਣ ਮੈ ਯਹ ਸਿਧ ਹੂਆ ਅਨਯ ਪ੍ਰਮਾਣੋਂ ਸਾਥ ਵਿਰੋਧ ਹੀਨ ਸ੍ਰਵਣ ਕਾ ਮਹਾਤਮ ਕਹਿਨੇ ਸੇ ਯਹ ਤੁਕ ਭੂਤਾਰਥ ਵਾਦ ਹੈ ਪੂਰਬਕਹੇ ਅਰਥ ਮੈ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕਹੇ ਹੈਂ ਹਠ ਪ੍ਰਦੀਪਕਾ ਗ੍ਰੰਥ ਮੈ ਯਹ ਲਿਖਾ ਹੈ ਕਿਸੀ ਸਮੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਕਿਸੀ ਦੀਪ ਮੈ ਪਾਰਬਤੀ ਕੋਂ ਯੋਗ ਵਿਦਯਾ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਾਤੇ ਥੇ ਔਰ ਤਿਨਕੇ ਸਮੀਪ ਕੋਈ ਪੂਰਬ ਜਨਮ ਕਾ ਕ੍ਰਿਤ ਉਪਾਸਕ ਪ੍ਰਾਰਬਧ ਕਰਮ ਕੇ ਬਲ ਸੇ ਮਛ ਸਰੀਰ ਧਾਰਕੇ ਜਲ ਮੈ ਰਹਿਤਾ ਥਾ ਸੋ ਯੋਗ ਵਿਦਯਾ ਕੋ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰ ਸਰਬ ਕੇ ਪਰਾਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਮੈ ਇਸਿਥਿਰਿ ਚਿਤ ਹੋਤਾ ਭਯਾ ਤਬ ਪਾਰਬਤੀ ਨੇ ਤਿਸ ਕੀ ਥਿਰਤਾ ਦੇਖ ਕਰ ਸਿਵਜੀ ਸੇ ਕਹਾ ਹੇ ਭਗਵਨ! ਯਹ ਮਛ ਜਲ ਮੈ ਵਿਚਿਰਨੇ ਵਾਲਾ ਅਤਯੰਤ ਚੰਚਲ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲਾ ਹੈ ਸੋ ਕੈਸੇ ਸਿਥਰ ਹੂਆ ਹੈ ਤਬ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਕਹਾ ਯਹ ਸ੍ਰਵਣ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੇ ਯੋਗ ਵਿਦਯਾ ਵਾਲਾ ਹੂਆ ਹੈ ਤਬ ਪਾਰਬਤੀ ਕੇ ਕਹਨੇ ਸੇ ਸਿਵਜੀਨੇ ਤਿਸਮੱਛਕੋਂ ਮਨੁਖਯ ਰੂਪ ਯੋਗਬਲ ਸੇ ਬਨਾਯਾ ਤਿਸਕਾ ਨਾਮ ਮਛਿੰਦ੍ਰਨਾਥ ਧਰਾ ਤਿਸਕੋਂ ਹੀ

ਮਛਿੰਦ੍ਰਨਾਥ ਨਾਮਸੇ ਗੋਰਖਾਦਿਕ ਸਿਧਨਕਾ ਗੁਰੂ ਕਹੇਹੈਂ ਯਹ ਆਤਮਾ ਕਾ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪਤੇ ਸ੍ਰਵਣਕਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੈ ਸੋ ਗੋਰਖਾਦਿਕੋਂ ਕੋਂ ਉਪਦੇਸ ਦੇਕਰ ਤਿਨਕਾ ਗੁਰੂ ਹੂਆ ਹੈ ਔਰ ਸ੍ਰਵਣ ਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪਸੇ ਹੀ ਇੰਦ੍ਰ (ਸੁਰ) ਦੇਵਨ ਕਾ (ਨਾਥ) ਸ੍ਵਾਮੀ ਹੋਤਾ ਭਯਾ ਜਬਤਕ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਪ੍ਰਜਾਪਤੀ ਗੁਰੂਸੇਆਤਮਵਿਦਯਾਕੋਂ ਨ ਸ੍ਰਵਣਕਰਾ ਤਬ ਤਲਕ ਵਾਹਯ ਸਤ੍ਰੂ ਬਰੋਚਨ ਆਦਿਕ ਅੰਤਰਸਤ੍ਰੂ ਕਾਮਕ੍ਰੋਧਾਦਿਕ ਤਿਸਕੋਂ ਦੁਖ ਦੇਨੇਵਾਲੇ ਭਏ ਜਬ ਪ੍ਰਜਾ ਪਤੀ ਗੁਰੂਸੇ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰ ਆਤਮ ਬੋਧਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੂਆ ਤਬ ਬਾਹਯ ਅੰਤਰ ਸਤ੍ਰੂਯੋਂ ਕੋਂ ਜੀਤ ਕਰ ਸੁਰ ਨਾਥ ਭਾਵਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਭਯਾ ਯੌਹ ਸ੍ਰਵਣਕਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੈ ਯਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸ੍ਰੁਤੀ ਮੈ ਨਿਰਣੀਤ ਹੈ॥

ਤਥਾਹੀ—ਸਯਾਵ੍ਧਵਾਇੰਦ੍ਰ ਏਤਮਾਤ ਮਾਨੰ ਨਵਿਜ ਗਜੇ ਤਾਵਦੇਨ ਮਸੁਰਾ ਅਭਿਬਭੂਵੁਃ ਸ ਯਦਾ ਵਿਜਗਮੇ ਅਥਹਤ੍ਵਾ ਅਸੁਰਾਨ ਵਿ-ਜਿਤਯ ਸਰਵੇ ਖਾਂਚ ਦੇਵਾਨਾਂ ਸਰਵੇ ਖਾਂਚ ਭੂਤਾਨਾਂ ਸ੍ਰੈਸ੍ਰਯੰ ਸ੍ਵਾਰਾਜ੍ਯਮਾਧਿਪਤ੍ਯੰ ਪਰ ਯਯੈ ਤਤਥੋ॥ਕੌਖੀਤਕਿਉਪਨਿਖਿਦਅਧਯਾਯ੪ਸ੍ਰੁਤੀ੨੦

ਅਰਥ ਯਹ ਹੈ ਸੋ ਪ੍ਰਸਿਧ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇਵਤਾ ਜਬਤਕ ਸਰ-

ਬ੍ਯਾਨੁਭਵ ਸਿਧ ਆਤਮਾਕੋਂ ਸ੍ਰਵਣਾਦੀ ਸਾਧਨੋਂਸੇ ਨ ਜਾਨਤਾ ਭਯਾ ਤਬਤਕ ਇਸ ਇੰਦ੍ਰਕੋਂ ਵਿਰੋਚਨਾਦਕ ਤਥਾ ਕਾਮਾ-ਦਿਕ ਅਸੁਰ ਤਿਰਸਕਾਰ ਕਰਤੇ ਭਏ ਔਰ ਸੋ ਇੰਦ੍ਰ ਜਬ ਆਤਮਾ ਕੋ ਜਾਨਤਾ ਭਯਾ ਤਬ ਅਸੁਰੋਕੋਂ ਮਾਰਕਰ ਤਥਾ ਕਾਮਾਦਿਕੋਂ ਕੋਂ ਜੀਤਕਰ ਸਰਬ ਦੇਵਨ ਕਾ ਤਥਾ ਸਰਬ ਭੂਤਨ ਕਾ ਸ੍ਰੇਸ੍ਟ ਸ੍ਵਤੰਤ੍ਰ ਅਧਿਪਤੀ ਭਾਵਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤਾ ਭਯਾ ॥ ਇੰਦ੍ਰਨੇ ਇਕੋਤ੍ਰਸੈ ਵਰਖ ਗੁਰੂ ਜੀਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਤੀਨ ਅਵਸਥਾ ਸੇ ਭਿੰਨ ਸਾਖੀ ਆਤਮਾਕੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਵਰੂਪ ਸਰਵਣਾਦੀ ਸਾਧਨੋ ਸੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਯਹ ਸੌ ਬਰਖ ਸੇਵਾ ਕਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਛਾਂਦੋਗ ਉਪਨਿਖਿਦ ਕੇ ਅਸ੍ਟਮ ਅਧਯਾਯਮੈ ਪ੍ਰਸਿਧਹੈ ਦੇਖ ਲੇਨਾ ਇਸ ਪਰਕਰਣਮੈ ਗੁਰੂਜੀਨੇ ਔਰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸੇ ਸਿਧਮਛਿੰਦ੍ਰਨਾਥ ਕੋਂ ਸਰਵਣ ਸੇ ਪਰਾਪਤ ੍ਰਤਾਪਕਾ ਕਥਨ ਕਰਾ ਤਥਾ ਇੰਦ੍ਰਕੋਂ ਸ੍ਰਵਣ ਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰਤਾਪਕਾ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰਵਣ ਕੀ ਉਸਤੁਤੀ ਕਰੀ ਹੈ ਸੋ ਤਾਂਤੇ ਅਰਥਵਾਦ ਹੈ ਸਚੀ ਉਸਤਤੀ ਕਾ ਨਾਮ ਭੂਤਾ ਅਰਥਵਾਦ ਹੈ (ਸੁਣਿਐ ਧਰਤਿ ਧ੍ਵਲ ਆਕਾਸ) ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਣੇ ਸੇ ਪੁਰਖ (ਧਰਤਿ) ਪਰਥਵੀ ਕੇ ਖਿਮਾ ਗੁਣਯੁਕਤ ਹੋਵੈਹੈ ਈਹਾਂ ਗੁਣਾਰਥਵਾਦ ਹੈ ਕਾਹੇਤੇ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਤਾ ਕੋਂ ਧਰਤੀ ਰੂਪਤਾ ਪ੍ਰਤਖ੍ਯ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸੇ ਬਨਤੀ ਨਹੀ ਹੈ ਤਾਂਤੇ ਧਰਤੀ ਸਬਦਕੀ ਤਿਸਕੇ ਖਿਮਾਂ ਗੁਣਮੇ ਲਛਨਾ ਕਰ ਲੈਣੀ (ਧਵਲ) ਨਿਰਮਲ (ਅਕਾਸ) ਜੈਸੇ ਅਕਾਸ ਸਰਬ ਕਾ

ਆਧਾਰਹੈ ਤੈਸੇ ਸ੍ਰਵਣਸੇ ਗਯਾਨਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੂਆ ਅਧਿਕਾ-ਰੀ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪਸੇ ਸਰਬਕਾ ਅਧਿਸ੍ਟਾਨ ਹੋਵੇ ਹੈ (ਸੁਣਿਐ ਦੀਪਲੋਅ ਪਾਤਾਲ)(ਦੀਪ) ਸੁਣਨੇਸੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀਪ ਹੋਵੇਹੈਂ ਸਰਬ ਓਰ ਸੇ ਸਮੁਦ੍ਰਕੇ ਜਲਸੇ ਆਵਰੇ ਹੂਏ ਭੂਮੀਕੇ ਟੁਕੜੇਕਾ ਨਾਮ ਦੀਪ ਹੋਵੇ ਹੈ ਸੋ ਦੀਪ ਜੈਸੇ ਸ੍ਵਛ ਜਲਸੇ ਆਵਰਿਆ ਹੂਆ ਸੋਭੇ ਹੈ ਤੈਸੇ ਉਤਮਗੁਣੋਂ ਵਾਲੇ ਸ੍ਵਛ ਪੁਰਖੋ ਸੇ ਆਵਰਿਆ ਹੂਆ ਸ੍ਰਵਣ ਵਾਲਾਭੀ ਸੋਭੇਹੈ ਪੁਨਾ ਸੁਣਨੇਸੇ (ਲੋਅ) ਪਦਕਾ ਮੂਲ ਲੋਕ ਹੈ ਲੋਕ ਨਾਮ ਪ੍ਰਕਾਸਕਾ ਹੈ ਜਨੋਕਾ ਭੁਵਨੋਕਾਹੈ ਯਾਤੇ ਦੀ ਦੀਪਲੋਅ ਅਕਠਾ ਪਦ ਕਰਨੇਸੇ ਦੀਪ ਲੋਅ ਪਦ ਅੰਤਰਿਖ ਲੋਕਕਾ ਵਾਚਕ ਹੈ ਪ੍ਰਿਥਵੀਕੇ ਔਰ ਨਖਯਤ੍ਰੋਂਕੇ ਮਧਯ ਸਥਾਨਕਾ ਨਾਮ ਅੰਤਰਿਖ ਹੈ ਯਾਤੇ ਜੈਸੇ ਸੂਰਯਕੀ ਕਿਰਣੋਸੇ ਪ੍ਰਕਾਸ ਵਾਲਾ ਅੰਤਰਿਖ ਲੋਕ ਹੋਵੇ ਹੈ ਤੈਸੇ ਸਤਕੇ ਸ੍ਰਵਣਸੇ ਸਤਕੇ ਸ੍ਰਵਣ ਵਾਲਾ ਭੀ ਸਤ ਵਸਤੂ ਕੇ ਜਾਨਨੇ ਵਾਲਾ ਸੂਰਯਕੀ ਕਿਰਣੋ ਤੁਲਯ ਬ੍ਰਿਤੀਯੋਂਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸਨੇ ਵਾਲਾ ਹੂਆ ਇਤਰ ਅਧਿਕਾਰੀਜਨੋਂ ਮੈ ਉਪਦੇਸ ਰੂਪ ਪ੍ਰਕਾਸ ਕੇ ਦੇਨੇ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਹੈ ਪੁਨਾ ਸ੍ਰਵਣਸੇ ਪਤਾਲ ਵਤ ਨਿਮਿਰਤਾਰੂਪ ਗੁਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਹੈ ਆਪਣੇਮੈ ਗਯਾਨੀਪਣੇ ਕਾ ਅਭਿਮਾਨ ਨਹੀ ਕਰੇ ਯਹ ਪਤਾਲ ਪਦਸੇ ਬੋਧਨ ਕਰਾਹੈ (ਸੁਣਿਐ ਪੋਹਿ ਨ ਸਕੈਕਾਲੁ) ਸ੍ਰਵਨ ਸੰਯੁਕ੍ਤ ਪੁਰਖਕੋਂ (ਪੋਹਿ ਨ ਸਕੈਕਾਲੁ) ਕਹਯੇ ਆਪਨੇ ਆਪਕੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਵਰੂਪ ਨਿਸਚੈ ਕਰਣੇ ਸੇ ਮ੍ਰਿਤ੍ਯੁ ਮਾਰ ਨਹੀ

ਸਕੈ ਸਰੀਰਸੇ ਪ੍ਰਾਣੋਂ ਕਾ ਜੁਦਾ ਕਰਨਾ ਮਾਰਨਾਹੈ ਸੋ ਸ੍ਰਵਣ ਵਾਲੇਕਾ ਹੋ ਨਹੀ ਸਕੈ ਯਾਤੇ ਵੇਦਮੈ ਯਹ ਲਿਖਾਹੈ ਗਯਾਨ ਵਾਨਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਊਪਰਕੋਂ ਨਹੀ ਜਾਵੇ ਹੈਂ॥

ਤਥਾ ਸ੍ਰੁਤੀ–ਨਤਸਯ ਪ੍ਰਾਣਾਉਤਕ੍ਰਾਮੰਤਯ- ਤ੍ਰੈਵਸ ਮਵਲੀਯਤੇ ਨ੍ਰਿਸਿੰਘ੦ਉਤਰਤ੦ਖੰਡ੫॥

ਅਰਥ–ਤਿਸ ਗਯਾਨ ਵਾਨਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਥਾ ਇੰਦ੍ਰੇ ਗਣ ਦੇਹਸੇ ਉਤਥਾਨ ਹੋ ਕਰ ਕਿਸੀਲੋਕ ਮੈ ਗਮਨ ਨਹੀ ਕਰੇ ਹੈਂ ਕਿੰਤੂ (ਅਤ੍ਰੈਵ) ਯਹਜੋ ਸਰਬ ਕੇ ਅਪ੍ਰੋਖਯ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ ਤਿਸਮੈਹੀ (ਸਿੰਵਲੀਯੰਤੇ) ਸੰਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਸੇਸ ਕਰਕੇ ਲੀਨ ਹੋਵੇਹੈਂ ਪਰਕਰਣ ਮੈ ਯਹ ਵਾਰਤਾ ਸਿਧ ਹੂਈ ਜੋ ਸ੍ਰਵਣ ਸੇ ਪ੍ਰਾਪ- ਤ ਗਯਾਨਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪਸੇ ਕਾਲਕਾ ਸਪਰਸ ਨਹੀ ਹੋਵੇ ਹੈ॥

ਪ੍ਰਸ਼੍ਨ–ਹੇਭਗਵਨ ਸਰਬ ਹੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਨ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਤੇ ਰਹਤੇਹੈਂ ਔਰ ਫਲ ਤੋ ਕਿਸੀ ਕਿਸੀਕੋਂ ਹੋਵੇਹੈ ਇਸਮੈ ਕਿਆ ਕਾਰਣ ਹੈ॥ ਇਸ ਸੰਕਾ ਕਾ ਸਮਾਧਾਨ ਕਰਤੇ ਹੂਏ ਸਰਬ ਸਾਧਨੋਕੀ ਪੁਸ੍ਰੀ ਕਰਤੇਹੂਏ ਭਕ੍ਤੀਕੋਂ ਕਹਕਰ ਤਿਸਕੇ ਫਲ ਕਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਤੇ ਹੈਂ (ਨਾਨਕਭਗਤਾਸਦਾਵਿਗਾਸੁ। ਸੁ- ਣਿਐਦੂਖਪਾਪਕਾਨਾਸੁ॥੮॥) ਗੁਰੂਜੀ ਕਹੇਹੈਂ ਸ੍ਰਵਣ ਕ- ਰਣੇਸੇ ਭਗਤ ਜਨੋਕੋਂ (ਦੂਖਪਾਪ) ਕਾਰਯਰੂਪ ਦੂਖਕਾ ਤਥਾਤਿਸਕੇਕਾਰਣਰੂਪ ਪਾਪਕੇ ਸਹਤ ਦੁਖਕਾ ਨਾਸ ਹੋਕਰ (ਸਦਾਵਿਗਾਸੁ) ਸਰਬਦਾਕਾਲ ਅਨੰਦ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤਹੋਵੇਹੈ

ਭਾਵ ਜੋ ਅਧਿਕਾਰੀ ਭਕ੍ਤੀ ਯੁਕ੍ਤ ਹੋਕਰ ਸ੍ਰਵਣਾਦਿਕ ਸਾਧਨ ਕਰੇਹੈਂ ਸੋਦੁਖ ਔ ਪਾਪ ਕੇ ਕਾਰਣ ਅਗਯਾਨਕੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਕਰ ਪਰਮਾਨੰਦਕੋਂ ਸਰਬਦਾਕਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤਹੋਵੇਹੈਂ ਔਰ ਜੋ ਭਕ੍ਤੀ ਰਹਤ ਸ੍ਰਵਣਾਦਿਕ ਕਰਤੇਹੈਂ ਸੋ ਸੀਘ੍ਰ ਫਲਕੋਂ ਨਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤਹੋਵੇਹੈਂ ਇਸੀਬਾਤਕੋਂ ਸ੍ਰੁਤੀਮੇ ਪ੍ਰਤਪਾਦਨ ਕਰਾਹੈ ॥

ਤਥਾਹੀ—ਨਾਯਮਾਤਮਾ ਪ੍ਰਵਚਨੇਨ ਲਭਯੋ ਨਮੇਧਯਾਨ ਬਹੁਨਾਸ਼੍ਰੁਤੇਨਾਯਮੈਵੈਖਬ੍ਰਿਣੁਤੇ ਤੇਨਲਭਯ ਸ੍ਤੁਸਨੈਖਆਤਮਾ ਬ੍ਰਿਣੁਤੇਤਨੂੰਗੁੰ ਸ੍ਵਾਮ ॥ ਕਠਵਲੀ ਉਪਨਿਖਦ ਅਧ੍ਯਾਯ ੨ ਸ੍ਰੁਤੀ ੨੩।

ਅਰਥ—ਯਹਸਰਬਾਨੁਭਵ ਸਿਧ ਆਤਮਾ(ਪ੍ਰਵਚਨ)ਵੇਦਕੇ ਪਠਨ ਪਾਠਨ ਕਰ ਲਭਯੇ ਨਹੀ ਤਥਾ(ਮੇਧਾ)ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਰਥ ਧਾਰਣਾਵਤੀ ਬੁਧੀਕਰ ਔਰ ਬਹੁਤਸੇ ਸ੍ਰਵਣਕਰਭੀ ਪ੍ਰਾਪ-ਤ ਹੋਨੇਕੋਂ ਯੋਗਯ ਨਹੀਹੈ(ਏਖ)ਅਧਿਕਾਰੀ ਪੁਰਖ(ਯਮੇਵ ਬ੍ਰਿਣੁਤੇ) ਜਿਸ ਪਰਮਾਤਮ ਤਤ੍ਵਕੋਂ ਹੀ ਭਜਤਾ ਹੈ ਭਾਵ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸੇ ਅਤਿ ਰਿਕ੍ਤ ਵਸਤੂਮੈ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀ ਕਰਤਾਹੈ ਤਾਂ ਤੇ ਲਭਯ ਹੈ ਅਥਵਾ(ਯੈ) ਇਸ ਪਦਕਾ ਯਹ ਅਰਥਹੈ ਔਰ (ਏਖ) ਇਸਪਦਕਾਇਤੰਯਹਅਰਥਹੈਯਾਤੇਇਸਪ੍ਰਮਾਤਮਾਕੋਂ ਜੋਭਜਤਾਹੈ ਤਾਂਤੇਲਭਯਹੈਯਾਤੇ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਕਾ ਭਜਨਕਰਤਾਹੈਤਿਸਕੇਪ੍ਰਤੀਯਹ ਭਜਨ ਕਰਾਹੂਆ ਸ੍ਵੈਪ੍ਰਕਾਸ

ਆਤਮਾ ਅਪਨੀ (ਤਨੂ)ਨਾਮ ਸੂਖਸਮਰੂਪ ਮੂਰਤੀ ਕੋਂ (ਬ੍ਰਿਣੁਤੇ)ਵਿਸਤਾਰ ਕਰ ਦੇਤਾਹੈ ਇਸ ਪ੍ਰਕਰਣਮੈ ਵਾਹਯ ਵਿਖਯਮੈਂ ਪ੍ਰੀਤੀਕੋਂ ਤਯਾਂਗਕੇ ਜੋ ਆਤਮਾ ਮੈ ਅਤਯੰਤ ਉਤਕਟ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ ਸੋ ਭਕ੍ਤੀ ਹੈ ਯਹ ਭਕ੍ਤੀ ਪਰਾਰੂਪ ਹੈ॥ ਅਬ ਅਪਰਾ ਭਕ੍ਤੀ ਕੇ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕਾ ਬੋਧਕ ਸ਼੍ਰੁਤੀ ਕਹੇ ਹੈਂ

ਨਰਕੇਪਚਯ ਮਾਨਸ੍ਤੁ ਯਮੇਨ ਪਰਿਭਾਖਿਤਃ ਕਿੰਤ੍ਵਯਾਨਾਰਚਿਤੋ ਦੇਵਃ ਕੇਸਵਃ ਖੇਦ ਨਾਸਨਃ॥ਨਰਸਿੰਘ ਤਾਪਨੀ੦ਪੂਰਵਾਰਧਅ੦੮ਸਲੋਕ੨੧

ਅਰਥ—ਨਰਕਮੈਪਚਯਮਾਨਭਾਵਨਰਕਕੀਅਗਨੀਮੈਜਲਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵਕੋਂ ਯਮਰਾਜਨੇ ਕਹਾ ਹੇ ਪੁਰਖ ਜੋ ਤੇਰੇਕੋ ਦੁਖ ਨਾਸ ਕਰਣੇ ਕੀ ਇਛਾ ਥੀ ਤਬ ਖੇ ਨਾਸਕ ਕੇਸਵ ਕੋ ਤੈਨੇ ਕਿਉ ਨ ਪੂਜਨ ਕਰਾ॥ ਅਬ ਸਲੋਕ ਕਹੇ ਹੈਂ।

ਤ੍ਰਿਣਾਨਿਭੂਮਿ ਰੁਦਕੰ ਵਾਕ ਚਤੁਰਥੀਚ ਸੁਨ੍ਰਿਤਾ॥ ਚਤ੍ਵਾਰਿ ਹਿਸਤਾਂ ਗੇਹੇ ਨੋਛਿਦਯੰਤੇ ਕਦਾਚਨ॥੧॥

ਅਰਥ--ਕੋਈ ਅਭਯਾਗਤ ਕਿਸੀ ਕੇ ਸਥਾਨਮੈ ਜਾਵੇ ਤਬ ਅੰਨ ਬਸਤ੍ਰਾਦਿਕੋਂ ਸੇ ਤਿਸਕਾ ਪੂਜਨ ਕਰੇ ਜੇ ਅੰਨਾਦਿਕ ਦੇਣੇ ਕੀ ਸਮਰਥ ਨ ਹੋਵੇ ਤਬ ਯਹ ਚਾਰ ਵਸਤੂਓਂ ਸੇ ਤੋ ਪੂਜਨ ਜਰੂਰ ਕਰੇ ਨਹੀ ਤੋ ਪਾਪ ਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ ਸੋ

ਚਾਰ ਵਸਤੂ ਆਗੇ ਸਲੋਕ ਕੇ ਅਰਥ ਮੈ ਕਹੇ ਹੈਂ ਤਿਸ ਅਭਜਾਗਤ ਕੋਂ ਤ੍ਰਿਣਾਦੀ ਕਖੋਂ ਸੇ ਬਨਾਈ ਹੂਈ ਚਿਟਾਈ ਆਦਿਕ ਦੇਵੇ ਔਰ ਸੁਧ ਭੂਮੀ ਬੈਠਨੇ ਕੋਂ ਦੇਵੇ ਤਥਾ ਜਲ ਦੇਵੇ ਔਰ ਚੌਥੀ ਕੋਮਲ ਬਾਣੀ ਬੋਲਕੇ ਤਿਸਕਾ ਪੂਜਨ ਕਰ ਦੇਵੇ ਯਹ ਚਾਰ ਵਸਤੂ ਤੋ ਕਦੇਭੀ ਸਤ ਪੁਰਖੋਂ ਕੇ ਗ੍ਰਹਮੈ ਸੇ ਨਾਸ ਨਹੀ ਹੋਵੇ ਹੈਂ ਭਾਵ ਯਹ ਹ ਜਬ ਅੰਨਜਾਦਿਕ ਔਰ ਵਸਤੂ ਨ ਮਿਲੇ ਤਬ ਇਨ ਚਾਰ ਵਸਤੂਓਂ ਸੇ ਤੋ ਅਵਸਜ ਅਭਜਾਗਤਕਾ ਸਤਕਾਰ ਕਰੰਤਬਜਹੈ॥

ਸਲੋਕ ॥ ਈਸ੍ਵਰੋ ਜੀਵ ਕਲਯਾ. ਪ੍ਰਿਵਿਸ੍ਟੋ ਭਗਵਾ ਨ ਸ੍ਵਯੰ । ਪ੍ਰਣਮੇਤਿ ਦੰਡਵਦਭੂਮ ਵਾਸ੍ਵਚਾਂਡਾਲਗੋਖਰਮ॥ ਏਹ ਦੋ ਸਲੋਕ ਭਾਗਵਤਕੇਹੈਂ ਅਰਥ-ਭਗਵਤਭਕਤੀ ਕਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਦਿਖਲਾਵਤੇਹੈਂ॥ ਜੋ ਸਰਬ ਈਸ੍ਵਰਯ ਸੰਪਨਜ ਈਸ੍ਵਰਹੈ ਸੋ ਆਪਹੀ ਭਗਵਾਨ ਜੀਵਕਲਾ ਕਰਕੇ ਚਰਾਚਰਮੈ ਪ੍ਰਵੇਸ ਕਰ ਰਹਾਹੈ ਇਸਵਾਸਤੇ ਸ੍ਵਾਨ ਨਾਮ ਕੁਤੇਕੋਂ ਚਾਂਡਾਲਕੋਂ ਔਰਗਊਕੋਂ ਗਧੇ ਪ੍ਰਯੰਤ ਸਰਵਕੋਂ ਭੂਮੀ ਮੈ ਮਸਤਕ ਰਖਕੇ ਦੰਡਵਤ ਪ੍ਰਣਾਮਕਰੇ ਭਗਵਤ ਰੂਪ ਜਾਣਕਰ। ਜਬ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰਕੀ ਭਕ੍ਤੀ ਬਜਾਸਜੀਨੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਨਕਰੀਹੈ ਤੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਭਕ੍ਤੀ ਸਰਬਦਾਕਾਲ ਭਗਵਤ ਭਗਤੋਕੋਂ ਅਵਸਜ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਹੈ ਜਿਸ ਭਕ੍ਤਕੀ ਸੇ ਆਤਮਾਕਾ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪਤੇ ਗਜਾਨ ਹੋਇਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀ

ਰੂਪ ਮੁਕ੍ਤਹੋਵੇ ਹੈ ॥

ਸ੍ਵ ਪੁਰਖ ਮਭਿਵੀਖਯ ਪਾਸ਼ ਹਸ੍ਤਮ। ਵਦ ਤਿਯ ਮ: ਕਿਲਤਸਯ ਕਰਣਮੂਲੇ। ਪਰਿਹਰ ਮਧੁਸੂਦਨ ਪ੍ਰਪਨਾਨ। ਪ੍ਰਭੁਰਹਮਨਯ ਨ੍ਰਣਾ ਨ ਵੈਸਨਵਾਨਾਮ। ਵਿਸਨੁਪੁਰਾਣ ਅੰਸੇ ੩ ਅਧਯਾਯ ੭ ਸਲੋਕ ੧੦ ॥

ਅਰਥ-ਏਕ ਸਮੇ ਧਰਮਰਾਇ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਜੋ ਆਪਣੇ ਦੂਤ ਰੂਪ ਪੁਰਖ ਹੈਂ ਸੋ ਵਿਸਨੂ ਭਕਤ ਕੇ ਗਲ ਮੈ ਫਾਸੀ ਪਾਇ ਕੇ ਹਾਥ ਮੈ ਪਕੜੀ ਖੜੇ ਹੈਂ ਤਬ ਧਰਮਰਾਇ ਅਪਨੇ ਦੂਤ ਰੂਪ ਪੁਰਖੋਂ ਕੇ ਕਾਂਨ ਮੈ (ਕਿਲ) ਨਾਮ ਨਿਸਚੈ ਕਰਕੇ ਕਹਤਾ ਹੈ ਹੇ ਦੂਤੋ ਜੋ ਮਧਸੂਦਨ ਕੀ ਸ੍ਰਣਾਗਤਿ ਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਤਿਨਕੋਂ ਪਕੜਨਾ ਨਹੀਂ ਛੋਡਦੇਨਾ ਕਾਹੇਤੇ ਅੰਨਯ ਪੁਰਖ ਭਾਵ ਜੋ ਮਧੁਸੂਦਨ ਕੀ ਭਕਤੀ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਮੈ ਤਿਨਕੋਂ ਤਾੜਨਾ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਹੂ ਵਿਸਨੂਭਗਤੋਂ ਕਾ ਮੈਂ ਐਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਹੀਂ ਹੂ ਤੈਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮੈ ਲਿਖਾਹੈ "ਜਹ ਸਾਧੂ ਗੋਬਿੰਦ ਭਜਨ ਕੀਰਤਨਨਾਨਕਨੀਤ। ਣਾਹਉਣਾਤੂਣਹਿਛੂਟਹਿਨਿਕਟਜਾਈਅਹੁਦੂਤ" ਇਤਯਾ ਦੀ ਪੂਰਬਕਹੇ ਸਲੋਕੋਂ ਕਾ ਤਾਤਪਰਯ ਯਹ ਹੈ ਇਨ ਸਲੋਕੋਂ ਮੇ ਭਗਵਤ ਪੂਜਨ ਤਥਾ ਭਗਵਤ ਸਰਣਾਗਤਿ ਰੂਪ ਅਪ-

ਰਾਭਕਤੀ ਕਹੀ ਹੈ ਔਰ ਪਰਾਭਕਤੀ ਫਲ ਰੂਪ ਹੈ ਔਰ ਅਪਰਾਭਕਤੀ ਸਾਧਨ ਰੂਪ ਹੈ ਇਸ ਅਸਟਮੀ ਪਉੜੀ ਮੈ ਕਾਰਣ ਕਾਰਯ ਦੁਖ ਕੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਸਹਿਤ ਪਰਮਾਨੰਦਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀਕਾ ਕਾਰਣ ਪਰਾਭਕਤੀ ਦ੍ਵਾਰਾ ਗਯਾਨਕਹਯਾਹੈ। ੮।

ਸੁਣਿਐਈਸਰੁਬਰਮਾਇੰਦੁ॥ ਸੁਣਿਐਮੁਖਿ ਸਾਲਾਹਣਮੰਦੁ ॥ ਸੁਣਿਐਜੋਗਜੁਗਤਿਤਨ ਭੇਦ॥ਸੁਣਿਐਸਾਸਤਸਿਮ੍ਰਿਤਿਵੇਦ॥ ਨਾਨਕ ਭਗਤਾਸਦਾਵਿਗਾਸੁ ॥ ਸੁਣਿਐਦੂਖਪਾਪਕਾ ਨਾਸੁ ॥ ੯ ॥

(ਸੁਣਿਐਈਸਰੁ) ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਿਵ ਤੁਲਯ ਹੋਵੇ ਹੈ ਜੈਸੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਕਾਮਦੇਵ ਕੀ ਸੈਨਾ ਸੇ ਚਲਾਯਮਾਨ ਨਹੀ ਹੂਏ ਤੈਸੇ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰ ਸੰਪੰਨ ਪੁਰਖੋਂ ਕੋ ਭੀ ਇੰਦ੍ਰੇ ਗ੍ਰਾਮ ਨਹੀਂ ਚਲਾਇ ਸਕਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਈਸਰੁ ਸਬਦ ਵਿਸ੍ਨੂ ਭਗਵਾਨ ਕੇ ਨਰ ਨਾਰਾਯਣ ਅਵਤਾਰਕੋਂ ਭੀ ਕਹੇ ਹੈ ਜੈਸੇ ਇੰਦ੍ਰ ਕੀ ਭੇਜੀ ਹੂਈ ਅਪਸਰਾ ਤੇ ਆਪਨੀ ਸਤੋਗੁਣ ਸੇ ਨਹੀ ਚਲਾਯਮਾਨ ਹੂਏ ਹੈਂ ਤੈਸੇ ਸ੍ਰਵਣ ਯੁਕਤ ਪੁਰਖ ਕੋ ਰਾਜਸੀ ਪਦਾਰਥ ਸ੍ਵਰੂਪ ਸੇ ਨਹੀ ਚਲਾਇਮਾਨ ਕਰਤੇ। ਔਰ ਬਰਮਾ ਸਬਦ ਕਾ ਮੂਲ ਸਬਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੈ ਜੈਸੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਵੇਦ ਧਰਮ ਮਰਯਾਦਾ ਕੀ ਸੰਸਾਰ ਮੈ ਇਸਿਥਿਤੀ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤੈਸੇ

ਸ੍ਰਵਣ ਯੁਕਤ ਪੁਰਖ ਭੀ ਗਯਾਨ ਮਾਰਗ ਕੀ ਇਸਿਥਿਤੀ ਕੋਂ ਆਪਣੇ ਉਪਦੇਸ ਸ਼ੇ ਕਰਤਾ ਹੈ ਔਰ ਜੈਸੇ (ਇੰਦ੍ਰ) ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਅਪਨੀ ਕਿਰਣੋਂ ਸੇ ਜੀਵੋਂ ਕੇ ਤਾਪਕੋਂ ਸਾਂਤ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤੈਸੇ ਸ੍ਰਵਣ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ ਆਪਣੀ ਸਰਣ ਆਏ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਮੈ ਸੰਸੈ ਰੂਪ ਤਾਪਕੋਂ ਅਪਨੇ ਉਪਦੇਸ ਰੂਪ ਕਿਰਣੋ ਸੇ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਤਾ ਹੈ (ਸੁਣਿਐ ਮੁਖਿ ਸਾਲਾਹਣ ਮੰਦੁ) ਸ੍ਰਵਣ ਯੁਕ੍ਤ ਪੁਰਖੋਕੋਂ ਮੁਖਜ ਤਥਾ ਮੰਦ ਭੀ ਸਲਾਘਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤਿਸਕੀ ਸਰਬਹੀ ਉਸਤੂਤੀ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਵਾ ਸ੍ਰਵਣ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖਕੋ ਮੁਖਜ ਜਾਨਕਰ ਸਾਲਾਹੁਤੇਹੈਂ ਕਾਹੇਤੇ ਤਿਸਕਾ ਮੰਦ ਭਾਵਦੂਰਹੋਵੈਹੈ ਜੈਸੇ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥਕਾ ਮੰਦਭਾਵ ਦੂਰ ਹੂਆ ਹੈ ਸੋ ਪੂਰਬਅਸ੍ਰਮੀਪਉੜੀਕੀਪਹਿਲੀਤੁਕਕੇਅਰਥਮੈ ਲਿਖਾਹੈ ਸੋ ਦੇਖ ਲੇਨਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਰਣ ਮੈ ਪ੍ਰਥਮ ਪੰਕ੍ਤੀ ਮੈ ਗੁਣਾ ਵਾਦ ਰੂਪ ਅਰਥ ਵਾਦ ਹੈ ਔਰ ਦੂਸਰੀ ਪੰਕਤੀ ਮੈ ਭੂਤਾ ਅਰਥਵਾਦ ਹੈ ਯਹ ਭੀ ਅਸ੍ਰਮੀ ਪਉੜੀ ਮੈ ਦੇਖ ਲੈਣਾ (ਸੁਣਿਐ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਤਨ ਭੇਦ) ਯੋਗ ਚਿਤ ਬ੍ਰਿਤੀ ਕੇ ਨਿਰੋਧ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ ਤਨ ਪਦ ਤੀਨੋਂ ਸਰੀਰੋਂਕਾ ਬੋਧਕਹੈ ਯਾ ਸ੍ਰਵਣ ਸੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪੁਰਖ ਚਿਤ ਬ੍ਰਿਤੀ ਕੇ ਨਿਰੋਧ ਰੂਪ ਯੋਗ ਕੇ ਸੰਯੁਕਤ ਹੋਵੈ ਹੈ ਪੁਨਾ ਤਨ ਭੇਦ ਕਹੀਏ ਤੀਨੋਂ ਸਰੀਰੋਂ ਸੇ ਆਤਮਾ ਕੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਤੇ ਭਿੱਨ ਜਾਣਿਕੇ ਸਰੀਰੋਂ ਕੋਂ ਅਸਤ ਜੜ ਦੁਖ ਰੂਪ ਹੋਣੇ ਤੇ

ਮਿਥਜਾ ਜਾਣਿਕੇ ਐਸੇ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਣੇ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ ਆਤਮਾ ਔਰ ਅਨਾਤਮਾ ਕੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਗਜਾਨ ਸੰਯੁਕਤ ਹੋਵੈਹੈ॥ ਜੁਗਤਿ ਪਦ ਕਾ ਦੇਹਲੀ ਦੀਪਵਤ ਦੋਊ ਓਰ ਮੇਲ ਹੈ॥ ਇਸ ਤੁਕ ਕਾ ਦੂਸਰਾ ਅਰਥ ਯੋਗਸਾਸਤ੍ਰ ਕੀ ਰੀਤੀ ਸੇ ਕਹੇ ਹੈਂ ਸ੍ਰਵਣ ਯੁਕਤ ਮਹਾਤਮਾ ਯੋਗਸਾਸਤ੍ਰ ਕੀ ਯੁਕਤੀ ਸੇ ਸਰੀਰ ਕੇ ਭੇਦ ਕੋਂ ਯਥਾਵਤ ਜਾਨ ਲੇਤਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਸਰੀਰ ਮੈ ਇਤਨੀ ਨਾੜੀ ਹੈਂ ਔਰ ਇਤਨੇ ਚਕ੍ਰ ਹੈਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਯੋਗ ਸਾਸਤ੍ਰ ਕੀ ਯੁਕਤੀ ਸੇ ਸਰੀਰ ਮੈ ਨਾੜੀਓਂ ਔਰ ਚਕ੍ਰੋਂ ਕੋਂ ਭੇਦ ਨਾਮ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਜਾਨਤਾ ਹੈ ਵਾ ਭੇਦ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਕਾ ਹੈ॥ ਅਬ ਇਸ ਅਰਥ ਕੇ ਸਪਸ੍ਟ ਕਰਣੇ ਵਾਲੇ ਯੋਗਸਾਸਤ੍ਰ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੋਂ ਲਿਖਤੇਹੈਂ॥

ਹ੍ਰਿਦਿਹਯੇਖਆਤਮਾ ਅਤ੍ਰੈ ਤਦੇਕ ਸਤੰ ਨਾੜੀ ਨਾਂਤਾਸਾਂਸਤੰ ਸਤਮੇਕੈਕਸਜਾਂ ਦ੍ਵਾਸਪਤਤਿਰ ਦ੍ਵਾਸਪਤਤਿਃ ਪ੍ਰਾਂਤੇ ਸਾਖਾ ਨਾੜੀ ਸਹਸ੍ਰਾਣਿ ਭਵੰਤਯਾਸੁਵਯਾਨਸ੍ਚਰਤਿ ॥

ਪ੍ਰਸਨ ਉਪਨਿਖਧ ਤ੍ਰਿਤੀ ਪਰਬ ਸ੍ਰੁਤੀ ੬।

ਅਰਥ-ਹ੍ਰਿਦੇ ਸਥਾਨ ਮੈ ਯਹ ਲਿੰਗ ਸਰੀਰ ਉਪਹਿਤ ਜੀਵਾਤਮਾ ਰਹਤਾ ਹੈ ਤਿਸ ਹ੍ਰਿਦੇ ਸਥਾਨ ਮੈ ਮੁਖਜ ਨਾੜੀ ਏਕੋਤਰ ਸੌ ਹੈ ਤਿਨ ਇਕੋਤਰ ਸੌ ਨਾੜੀ ਮੈ ਫੇਰ ਤਿਸਮੈ ਏਕ ਏਕ ਨਾੜੀ ਮੈ ਸੌਸੌ ਸਾਖਾ ਨਾੜੀ ਹੈ ਫੇਰ ਤਿਸ ਸਾਖਾ

ਰੂਪ ਨਾੜੀ ਮੈ ਸੇ ਔਰ ਤਿਸ ਏਕ ਏਕ ਸੇ ਬਹੱਤਰ ਬਹੱਤਰ ਹਜਾਰ ਹੂਈ ਇਨ ਸਰਬ ਨਾੜੀਓਂ ਮੈ ਵਜਾਨ ਰੂਪ ਪ੍ਰਾਣ ਵਿਚਰਤਾ ਹੈ ਮੁਖਜ ੧ ਸਾਖਾ ੨ ਪ੍ਰਤਿਸਾਖਾ ੩ ਇਨ ਸਰਬ ਨਾੜੀਓਂ ਕੀ ਜੇਕਰ ਗਿਨਤੀ ਕਰੀ ਜਾਇ ਤਬ ਬਹੱਤਰ ਕ੍ਰੋੜ ਔਰ ਬਹੱਤਰ ਲਖ ਤਥਾ ਦਸ ਹਜਾਰ ਦੋ ਸੈ ਏਕ ਹੋਵੇ ਹੈ ਯਹ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਪਨਿਖਿਦ ਮੈ ਲਿਖਾ ਹੈ ਔਰ ਤੰਤ੍ਰ ਸਾਸਤ੍ਰ ਮੈ ਖਟ ਚਕ੍ਰੋਂ ਕਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਾ ਹੈ ਸੋ ਦਿਖਾਵੇ ਹੈਂ ਏਕ ਮੂਲ ਦ੍ਵਾਰ ਮੈ ਮੂਲਾਧਾਰ ਚਕ੍ਰ ਹੈ ੧ ਦੂਸਰਾ ਲਿੰਗ ਕਾ ਅਧਿਸ੍ਥਾਨ ਸ੍ਵਾਧਿਸ੍ਥਾਨ ਚਕ੍ਰ ਹੈ ੨ ਤੀਸਰਾ ਨਾਭੀ ਦੇਸ ਮੈ ਮਣੀ ਪੂਰਕ ਨਾਮਕ ਚਕ੍ਰ ਹੈ ੩ ਚੌਥਾ ਹ੍ਰਿਦੇ ਸਥਾਨ ਮੈ ਅਨਾਹਤ ਚਕ੍ਰ ਹੈ ੪ ਪੰਚਮ ਕੰਠ ਦੇਸ ਮੈ ਵਿਸੁਧਿ ਚਕ੍ਰ ਹੈ ੫ ਔਰ ਛੀਵਾਂ ਦੋਨੋ ਭ੍ਰੂਵਟਿਓਂ ਕੇ ਮਧ੍ਯ ਵਰਤੀ ਆਗਜਾ ਚਕ੍ਰ ਹੈ ੬ ॥ ਔਰ ਬ੍ਰਹਮ ਰੰਧ੍ਰ ਮਧ੍ਯ ਵਰਤੀ ਸਹਸ੍ਰ ਦਲ ਕਮਲ ਵਿੰਦ੍ਰ ਸਥਾਨ ਹੈ । ਇਸ ਸਥਾਨ ਮੈ ਅਰਧ ਮਾਤ੍ਰਾ ਸੇ ਬੋਧਨ ਕਰੇ ਸ਼ਾਂਤਾਤਮਾ ਕਾ ਨਾਮੁ ਵਿੰਦ੍ਰ ਹੈ ਔਰ ਤਿਸ ਹ੍ਰਿਦੈ ਕਮਲ ਕੀ ਏਕੋਤਰ ਸੈ ਨਾੜੀ ਮੈ ਸੇ ਏਕ ਸੁਖਮਨਾਂ ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਨਾੜੀ ਮੂਰਧਨ ਕੋਂ ਭੇਦਨ ਕਰ ਨਿਕਲੀ ਹੈ ਭਾਵ ਸਿਰ ਕੋਂ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਨਿਕਲੀ ਹੈ ਤਿਸ ਨਾੜੀ ਕਰ ਯੋਗ ਮਾਰਗ ਸੇ ਜੋਗੀਜਨ ਉਪਰ ਕੋਂ ਗਮਨ ਕਰਤਾ ਹੈ ਸੋ ਬ੍ਰਹਮਲੋਕ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦ੍ਵਾਰਾ ਮੋਖਜ ਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤਾ ਹੈ ਔਰ ਦੂਸਰੀ ਨਾਨਾਪ੍ਰਕਾਰ

ਕੀ ਨਾੜੀ ਜੋ ਹੈਂ ਸੋ ਦੇਹ ਤ੍ਯਾਗ ਮੈ ਨਿਮਤ ਹੋਤੀ ਹੈਂ ਪਰੰਤੂ ਉਨ ਨਾੜੀਓਂ ਸੇ ਪ੍ਰਾਣ ਕੇ ਤ੍ਯਾਗ ਮੈ ਸੰਸਾਰ ਮੈ ਹੀ ਨਾਨਾਪਰਕਾਰ ਕੀ ਗਤੀ ਹੋਵੇ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮਲੋਕ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀ ਹੋਵੇ ਹੈ ॥ ਯੋਗ ਵਿਦ੍ਯਾ ਕੇ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈਂ ਏਕ ਰਾਜ ਯੋਗ ਹੈ ਦੂਸਰਾ ਹਠ ਯੋਗਹੈ। ਜਿਸ ਸਥਾਨ ਮੈ ਪ੍ਰਥਮ ਮਨ ਕੋਂ ਧੇਯ ਆਕਾਰ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਤਿਸ ਧੇਯ ਕੇ ਅਕਾਰ ਮਨ ਕੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਧ੍ਯਾਨ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਬ੍ਰਿਤੀ ਤਥਾ ਧੇਯ ਕੀ ਏਕਤਾ ਰੂਪ ਚਿਤ ਬ੍ਰਿਤੀ ਕਾ ਨਿਰੋਧ ਰੂਪ ਯੋਗ ਸੇ ਚਿਤ ਕੇ ਮਲ ਕੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਕਰੀਯੇ ਤਿਸ ਕੋਂ ਰਾਜ ਯੋਗ ਕਹੇਹੈਂ ਧ੍ਯਾਨ ਕਾ ਜੋ ਵਿਖੇ ਹੋਵੇ ਸੋ ਕਹੀਏ ਧੇਯ ਨਿਰੋਧ ਨਾਮ ਰੋਕਣੇ ਕਾ ਹੈ ਔਰ ਜਹਾਂ ਖਟ ਕਰਮ ਦ੍ਵਾਰਾ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਸੇ ਚਿਤ ਕੋ ਸਿਥਿਲ ਕਰੀਏ ਸੋ ਹਠ ਯੋਗ ਹੈ ਹਠ ਯੋਗ ਕੀ ਰੀਤੀ ਸੇ ਮੂਲਾ ਧਾਰਾਦਿਕ ਖਟ ਚਕ੍ਰੋਂ ਮੈ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਸੇ ਪ੍ਰਾਣ ਵਾਯੂ ਕੋ ਉਲਟਾਵਤੇ ਹੈਂ ॥

ਸੋ ਜਿਤਾਸਨ ਪੁਰਖ ਗੁਦਾ ਕੋਂ ਨਿਰੁਧ ਕਰ ਅਧਾਰ ਚਕ੍ਰ ਸੇ ਵਾਯੂ ਕੋਂ ਊਪਰ ਉਠਾਕਰ ਸ੍ਵਾਧਿਸ੍ਠਾਨ ਚਕ੍ਰ ਕੋਂ ਤੀਨ ਵਾਰ ਪ੍ਰਦਖਿਯਣਾ ਕਰਕੇ ਮਣੀ ਪੂਰਕ ਚਕ੍ਰ ਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕਰ ਫਿਰ ਅਨਾਹਤ ਚਕ੍ਰ ਕੋਂ ਉਲੰਘਕਰ ਵਿਸੁਧਿ ਚਕ੍ਰ ਮੈ ਪ੍ਰਾਣੋ ਕੋਂ ਰੋਕ ਕਰ ਆਗ੍ਯਾ ਚਕ੍ਰ ਕਾ ਧ੍ਯਾਨ ਕਰਤਾ ਹੂਆ ਤਿਸ ਸੈ ਪਰਬ੍ਰਹਮ ਰੰਧਰ ਸਥਾਨ ਮੈ ਪ੍ਰਾਣੋ ਕੋ ਸਿਥਿਰ ਕਰੇ ॥

ਅਬ ਹਠ ਯੋਗੀਓਂ ਕੇ ਖਟ ਕਰਮ ਕਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ॥ ਪ੍ਰਥਮ ਤ੍ਰਾਟ ਕਰਮ ਕਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕਹੇਹੈਂ॥

ਈਖਤ ਤੇਨਿਸਚਲ ਦ੍ਰਿਸਾ ਸੂਖਤਮਲਖਤੰ ਸਮਾਹਿਤਃ । ਅਸ੍ਰੁਸੰਪਾਤ ਪਰਯੰਤ ਮਾਚਾਰਯੈਸ ਤ੍ਰਾਟਕੰ ਮਤਮ ॥ ੪ ॥

ਅਰਥ-ਸਮਾਹਿਤ ਚਿਤਹੋਕਰਨਿਸਚਲਦ੍ਰਿਸ੍ਟੀਹੋਕਰਸੂਖਤਮ ਲਖਤਕੋਂਅਸ੍ਰੁਪਾਤਪ੍ਰਯੰਤ ਦੇਖੇਇਸਕੋ ਅਚਾਰਯ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਤ੍ਰਾਟਕਰਮ ਕੈਹੇਹੈਂਅਸ੍ਰੁਪਾਤ ਨਾਮ ਇੰਝੂ ਗਿਰਣੇਕਾਹੈ ੧॥

ਚਤੁਰੰਗੁਲ ਵਿਸ੍ਤਾਰੰਸੂਖਤਮੰਵਸਤ੍ਰੰਸਨੈਈਰ ਗ੍ਰਸੇਤ । ਤਤਃ ਪ੍ਰਤਤਾਹਾਰੇਚੈ ਤਦਾਖਤਾਤੰ ਧੌਤਿ ਕਰਮਤਤ ॥੧॥

ਅਰਥ—ਚਾਰਉਂਗੁਲ ਵਿਸਤਾਰਯੁਕਤ ਸੂਖਮ ਗੀਲੇ ਵਸਤ੍ਰ ਕੋਂ ਸਨੇ ਸਨੇ ਖਾ ਲੇਵੇ ਫਿਰ ਤਿਸਕੋਂ ਮੁਖਸੇ ਨਿਕਾਲੇ ਇਸਕੋ ਧੌਤੀ·ਕਰਮਕਹਤੇਹੈਂ ॥ ੨ ॥ ਆਪਨੇ ਮੂਲ ਦ੍ਵਾਰਮੈ ਨਾਲਕੋਂ ਪਾਕਰ ਆਸਨ ਸ੍ਰੇਸ੍ਟ ਬਾਂਧ ਕਰਨਾਭੀਪ੍ਰਮਾਣ ਜਲਮੈ ਮੂਲਾਧਾਰ ਚਕ੍ਰਕੋਂ ਸੰਕੁਚਿਤਕਰ ਜਲਕੋਂ ਅਪਨੇ ਅੰਦਰ ਪਾਕਰਧੀਰੇ ਸੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਾਲੇ ਇਸਕੋ ਵਸਤੀ ਕਰਮ ਕਹਤੇਹੈਂ॥ ੩॥ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਿਨਿਗਧ ਮੇਲੀ ਹੂਈ ਗਿਠ ਮਾਤ੍ਰ ਕੀ ਰਸੀਕੋਂ ਨਾਸਕਾ ਮੈ ਪਾਕੇ ਮੁਖਸੇ ਨਿਕਾਲੇ ਇਸਕੋ ਸਿਧ-

ਨੇਤੀ ਕਰਮਕਹਤੇਹੈਂ॥੪॥ ਇਨ ਕਰਮਨਸੇ ਸਰੀਰ ਮਧਜ ਵਰਤੀ ਕਫਾਦਿਕੋਂਕੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਹੋਵੇ ਹੈ ਅਪਨੇ ਪੇਟਕੋਂ ਦਹਨੀ ਬਾਵੀ ਤਰਫ ਸੀਘ੍ਰ ਵੇਗ ਕਰਛੇਤੀ ਕਾ ਨਾਮ ਸੀਘ੍ਰ ਹੈ ਘੁਮਾਨੇਕੋਂ ਯੋਗੀਜਨ ਨੌਲੀ ਕਰਮ ਕੀ ਐਸੇ ਉਸਤੁਤੀ ਕਰ-ਤੇਹੈਂ ਪਰੰਤੂ ਅਪਨੇ ਮੋਢਿਓਂਕੋਂ ਨਰਮਕਰਕੇ ਭ੍ਰਮਣਕਰਾਵੇ ਇਸਕਾ ਨਾਮ ਨੌਲੀ ਕਰਮਹੈ ॥੫॥ ਜੈਸੇ ਲੁਹਾਰ ਅਪਨੀ ਖਾਲੋਂਕੋਂ ਅਤਯੰਤ ਛੇਤੀਸੇ ਪੂਰਣਕਰ ਸਨੇਸਨੇ ਖਾਲੀ ਕ-ਰਤਾਹੈ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਹਨੀ ਬਾਮੀ ਨਾਸਿਕਾਮੇ ਸੀਘ੍ਰ ਪੂਰਕ ਰੇਚਕ ਕਰੇ ਇਸਕੋਂ ਕੁਪਾਲ ਭਾਤੀ ਕ੍ਰਿਆ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਸੋ ਕ੍ਰਿਆ ਕਫ ਦੋਖਕੋਂ ਸੋਖਣ ਕਰਤੀ ਹੈ ਗੋਲ ਨਾਮ ਯੋਗੀ ਪੁਰਖੋਂ ਕਾ ਹੈ ਕਾਹੇਤੇ ਗੋਨਾਮ ਇੰਦ੍ਰੇ ਗਣ ਕੋਂ ਜੋ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰੇ ਸੋ ਗੋਲ ਹੈ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਧੌਤੀ ੧ ਵਸਤੀ ੨ ਨੇਤੀ ੩ ਤ੍ਰਾਟਕ ੪ ਨੌਲੀ ੫ ਕੁਪਾਲਭਾਤੀ ੬ ਜੋ ਪਹਲੇ ਤ੍ਰਾਟ ਕਰਮ ਲਿਖਾ ਹੈ ਤਿਸਕੋਂ ਚੌਥੇ ਸਥਾਨ ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਯੋਗੀ ਕੇ ਖਟ ਕਰਮ ਨਿਰੂਪਣ ਇਤੀ॥ ਇਸ ਸੇ ਆਦਿਲੈਕੇ ਔਰ ਭੀ ਯੋਗਕੇ ਅਨੰਤ ਪ੍ਰਕਾਰਹੈਂ ਪਰੰਤੂ ਗੁ-ਰੂਬਾਣੀਮੈ ਉਪਯੋਗੀਨਾਮ ਸਹਾਇਕ ਜਾਨਕਰ ਖਟਕਰਮਾ ਕਾ ਨਿਰੂਪਣਕਰਾਹੈ॥ ਪ੍ਰਕਰਣਮੈ ਯਹ ਵਾਰਤਾ ਨਿਰਣੇਹੋਈ ਜੋਸ੍ਰਵਣ ਕਰਣੇ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖੁ ਯੋਗਕੀ ਯੁਕ੍ਤੀਸੇ ਪੂਰਬ ਉਕ੍ਤਸਰੀਰਕੇ (ਭੇਦ) ਵਿਚਾਰਕੋਂ ਜਾਨ ਲੇਤਾਹੈ (ਸੁਣਿਐ ਸਾਸਤਸਿਮ੍ਰਿਤਿਵੇਦ) ਸ੍ਰਵਣ ਯੁਕਤ ਪੁਰਖ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿ-

ਤੀ ਵੇਦਰੂਪ ਹੋਤਾਹੈ ਭਾਵ ਜੈਸੇ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀ ਵੇਦਹਿਤ-
ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਤੇਹੈਂ ਤੈਸੇ ਸ੍ਰਵਨ ਯੁਕਤ ਪੁਰਖਭੀ ਸਰਬਕੇ
ਪ੍ਰਤੀ ਹਿਤੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਤਾਹੈ ਇਸ ਪ੍ਰਕਰਣਮੈਭੀ ਗੁਣਵਾਦ
ਰੂਪ ਅਰਥਵਾਦ ਹੈ ਕਾਹੇਤੇ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਣੇ ਵਾਲੇਕੋਂ ਸਾਸਤ੍ਰ
ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀ ਵੇਦ ਰੂਪਤਾ ਪ੍ਰਤਖ੍ਯ ਵਿਰੁਧਹੈ ਤਾਂਤੇ ਹਿਤੋਪਦੇਸ
ਕਤ੍ਰਰੂਪ ਗੁਣ ਕੇ ਬੋਧਨ ਕਰਣੇ ਮੈ ਤਾਤਪਰਯਹੈ॥ ਨ੍ਯਾਯ
੧ ਵੈਸੇਸਿਕ ੨ ਸਾਂਖ੍ਯ ੩ ਪਤੰਜਲ ੪ ਯਹ ਚਾਰੇ ਮਾਨਸ
ਧਰਮਕੇ ਪ੍ਰਤਪਾਦਕਹੈ ਪੂਰਬ ਮੀਮਾਂਸਾ ੫ ਯਗਾਦੀ ਕਾਯਿਕ
ਧਰਮੋਂ ਕਾ ਪ੍ਰਤਪਾਦਕਹੈ ਉਤਰ ਮੀਮਾਂਸਾ ੬ ਵੇਦਾਂਤ ਬ੍ਰਹਮ
ਕਾ ਪ੍ਰਤਪਾਦਕ ਹੈ ਪਾਤੰਜਲ ਯੋਗ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥
ਜਿਸਮੈ ਵੇਦਕੇ ਕਰਮਕਾਂਡ ਭਾਗਕਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਿਆ ਹੋਵੇ
ਤਿਸਕਾ ਨਾਮ ਪੂਰਬ ਮੀਮਾਂਸਾ ਹੈ ॥ਜਿਸਮੈ ਵੇਦਕੇ ਗ੍ਯਾਨ
ਕਾਂਡ ਭਾਗਕਾ ਨਿਰੂਪਣ ਹੋਵੇ ਔਰ ਜੀਵ ਈਸ਼੍ਵਰ ਕਾ ਸ੍ਵਰੂਪ
ਔ ਤਿਨਮੈ ਵਾਚ੍ਯ ਲਖ੍ਯਕੋਂ ਜਾਨਣੇ ਕਾ ਔਰ ਜੀਵ ਈਸ਼੍ਵਰ
ਕੀ ਏਕਤਾ ਕਾ ਗ੍ਯਾਨ ਔਰ ਪਰਮਾਨੰਦਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰੂਪ
ਮੁਕਤੀ ਕਾ ਜਿਸਮੈ ਯਹ ਨਿਰੂਪਣ ਹੋਵੇ ਤਿਸਕਾ ਨਾਮ
ਉਤਰ ਮੀਮਾਂਸਾਹੈ ਭਾਵ ਯਹ ਪਾਂਚ ਸੈ ਸੂਤ੍ਰਕਾ ਨਾਮਹੈ ਯਹ
ਖਟ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਹੈਂ॥ ਅਥ ਖਟ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕਰਤਾਓਂ ਕੇ ਨਾਮ
ਕਹੇ ਹੈਂ ਨ੍ਯਾਯ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕਾ ਕਰਤਾ ਗੋਤਮ ਹੈ ੧ ਵੈਸੇਸ਼ਿਕ
ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕਾ ਕਰਤਾ ਕਣਾਦ ੨ ਸਾਂਖ੍ਯ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕਾ
ਕਰਤਾ ਕਪਿਲ ੩ ਪਾਤੰਜਲ ਨਾਮ ਯੋਗ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕਾ ਕਰਤਾ

ਪਤੰਜਲਿ ਹੈ ੪ ਪੂਰਬ ਮੀਮਾਂਸਾ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕਾ ਕਰਤਾ ਵਜਾਸ ਜੀ ਹੈ ੬ ਯਹ ਖਟ ਰਿਖੀਮੁਨੀ ਖਟ ਸਾਸਤ੍ਰੋਂ ਕੇ ਕਰਤਾ ਹੈਂ ਵੇਦਮੈਂ ਕਹੇ ਅਰਥਕੇ ਸਮਰਣ ਕਰਾਵਨੇ ਵਾਲੇ ਗ੍ਰੰਥੋਂ ਕਾ ਨਾਮ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ਮਨੁ ਆਦਿਕ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀ ਵਿਵਹਾਰਿਕ ਪਰਮਾ-ਰਥਿਕ ਦੋਪ੍ਰਕਾਰਕੇ ਅਰਥਕਾ ਬੋਧਕਹੈ ਮਨੂਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀ ਯਾ-ਗਜਵਲਕਜ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀ ਆਦਿਕ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾਸੇ ਵਿਵਹਾਰਕ ਬੋਧਕਹੈ ਪੁਰਾਣ ਗੀਤਾ ਆਦੀ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਸੇ ਪਰ ਮਾਰਥਕਾ ਬੋਧਕਹੈ ਔਰ ਮੰਤ੍ਰ ਤਥਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਭਾਗ ਰੂਪ ਵੇਦਹੈ ਸੋ ਤੀਨ ਕਾਂਡ ਰੂਪਹੈ ਕਰਮਕਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਕ ਵੇਦ ਕਾ ਭਾਗ ਸੋ ਕਰਮ ਕਾਂਡਹੈ ਉਪਾਸਨਾ ਕਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਕ ਸੋ ਉਪਾ ਸਨਾ ਕਾਂਡਹੈ ਗਜਾਨ ਕਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਿਕ ਗਜਾਨ ਕਾਂਡ ਹੈ ਯਾਤੇ ਸਤਕੇ ਸ੍ਰਵਨ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ ਅਧਿਕਾਰ ਮੂਜਬ ਧਰ-ਮਕੀ ਔਰ ਬ੍ਰਹਮਕੀ ਸਿਖਜਾ ਕਰੇਹੈ ਤਥਾ ਧਰਮਕੋਂ ਔ ਬ੍ਰ-ਹਮਕੋਂ ਸਮਰਣ ਕਰਾਵੇ ਹੈ ਯਥਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੇਖਕੇ ਕਰਮ ਤਥਾ ਉਪਾਸਨਾ ਕਾ ਔਰ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੇ ਹੈ ਯਾਤੇਂ ਸ੍ਰਵਣ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪਹੈ ਵਾ ਸ੍ਰਵਨ ਵਾਲੇਕੋਂ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮਿਤਿ ਵੇਦ ਇਨਤੀਨੋਂਕੇ ਤਾਤ ਪਰਯ ਕਾ ਗਜਾਨ ਹੋਵੇ ਹੈ॥ਅਗਲੀਆਂ ਦੋ ਤੁਕੋਂ ਕਾ ਅਰਥ ਪੂਰਬ ਲਿਖਜਾਹੀ ਈਹਾਂ ਔ ਆਗੈ ਭੀ ਜਾਨ ਲੇਨਾ ॥੯॥

ਸੁਣਿਐਸਤੁਸੰਤੋਖੁਗਿਆਨੁ ॥ ਸੁਣਿਐਅਠ ਸਠਿਕਾਇਸਨਾਨੁ॥ਸੁਣਿਐਪੜਿਪੜਿਪਾਵ ਹਿਮਾਨੁ ॥ ਸੁਣਿਐਲਾਗੈਸਹਜਿਧਿਆਨੁ ॥ ਨਾਨਕਭਗਤਾਸਦਾਵਿਗਾਸੁ ॥ ਸੁਣਿਐ ਦੂਖ ਪਾਪਕਾਨਾਸੁ ॥ ੧੦ ॥

(ਸੁਣਿਐ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਗਿਆਨੁ) ਸਤ ਬੋਲਨਾ ਔਰ ਯਥਾ ਲਾਭ ਸੰਤੋਖੁ ਰਖਣਾ ਭਾਵ ਪ੍ਰਾਰਬਧ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਮਿਲੇ ਤਿਸਮੈ ਤ੍ਰਿਪਤ ਰਹਣਾ ਔਰ ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਕੇ ਧਾਰਣੇ ਕਾ ਜੋ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦ੍ਵਾਰਾ (ਗਿਆਨ) ਨਾਮ ਜਾਨਿਣੇ ਕਾ ਹੈ ਯਹ ਤੀਨੋਂ ਸ੍ਰਵਣ ਯੁਕਤ ਪੁਰਖ ਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਹੈਂ ਪੁਨਾ (ਸੁਣਿਐ ਅਠ ਸਠਿ ਕਾ ਇਸਨਾਨੁ) ਸ੍ਰਵਨ ਯੁਕਤ ਪੁਰਖੋਂ ਕੋਂ ਅਠਾਹਠ ਮੁਖਜ ਤੀਰਥੋਂ ਕਾ ਅਸ਼ਨਾਨ ਹੋਵੇ ਹੈ ਭਾਵ ਸਭ ਤੀਰਥੋਂ ਕੇ ਅਸ਼ਨਾਨ ਕਾ ਫਲ ਹੋਵੇ ਹੈ॥ ਵਾ ਸੁਣਨੇ ਸੇ ਸ੍ਰੋਤਾ ਕਾ ਜੋ ਖੇਤ੍ਰਾਦੀ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥੋਂ ਮੈ ਸਨਾਨ ਕੀਆ ਹੂਆ ਸਫਲ ਹੋਵੇ ਹੈ ਭਾਵ ਜਿਤਨੇ ਸਤ ਕਰਮੋਂ ਮੈ ਵਿਘਨ ਹੈਂ ਸੋ ਸ੍ਰਵਣ ਯੁਕਤ ਪੁਰਖ ਕੋ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਹੈਂ ਕਾਹੇ ਤੇ ਸ੍ਰਵਣ ਯੁਕਤ ਪੁਰਖ ਤੀਰਥ ਫਲ ਕੇ ਤਥਾ ਨਾਮ ਕੇ ਵਿਘਨੋਂ ਕੋਂ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਤੀਰਥ ਕਾ ਸਨਾਨਸੇਵਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ॥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਰਬ ਸਤ ਕਰਮੋਂ ਕੇ ਵਿਘਨੋਂ ਕੋਂ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਰੋਂ ਕੋਂ ਜਾਨਕਰ ਨਿਸਕਾਮਤਾ ਸੇ ਸੇਵਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਤਬ ਬ੍ਰਹਮ